VILÁG
PROLETÁRJAI,
EGYESÜLJETEK!

Pártélet

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT
KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK
FOLYÓIRATA

A tartalomból

A választási rendszer módosításáról
A KB állásfoglalása
és Fejti György előadói beszéde

Petrik Ferenc:
Az egyesülés és a gyülekezés joga

Felszólalások a Központi Bizottság ülésén
a gazdaság jelenéről és jövőjéről

A párttagság és a pártvezetés kapcsolata
(Kerekasztal-beszélgetés)

1988/9

Pártélet

A MAGYAR
SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT
KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK
FOLYÓIRATA

**XXXIII. ÉVFOLYAM,
9. SZÁM
SZEPTEMBER**

Szerkesztőség:
Széchenyi rakpart 19.
Budapest 1358
Telefon: 111-400, 116-263

Kiadja a Kossuth Könyvkiadó
A kiadásért felel
a Kossuth Könyvkiadó
igazgatója
Kiadóhivatal:
Révay utca 16.
Budapest Pf. 347. 1370
Telefon: 116-660

Előfizethető bármely
pártszervezetben,
a Kossuth Könyvkiadó megyei
és kerületi kirendeltségeinél
(pénzforgalmi jelzőszám
215–11529).

Terjeszti a Magyar Posta.
Előfizethető bármely
hírlapkézbesítő postahivatalnál,
a hírlapkézbesítőknél,
a Posta hírlapüzleteiben
és a Hírlap-előfizetési és
Lapellátási Irodánál (HELIR),
Budapest XIII., Lehel u. 10/A.
1900 – közvetlenül vagy
postautalványon, valamint
átutalással a HELIR
215–96162 pénzforgalmi
jelzőszámra.

Előfizetési díj 1 évre 78 Ft

Megjelenik havonta

88.2536/09-66-21

Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető:
Vágó Sándorné vezérigazgató

ISSN 0479–6349

FŐSZERKESZTŐ:
LAKOS SÁNDOR

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:
ÁDÁM GYÖRGY
BALLAI LÁSZLÓ
BUDZSÁKLIA MÁTYÁS
DEÁK GÁBOR
GÉCZI JÁNOS
LÁTOS ISTVÁN
LEHOCZKY ISTVÁN
MOLNÁR BÉLA
NYITRAI ISTVÁN
ŐSZI ISTVÁN
RADICS KATALIN
RITTER TIBOR
SALI FERENC
SCHMIDT PÉTER
SZKOKÁN FERENC

'88/9

TARTALOM

A Központi Bizottság állásfoglalása a választási törvény alkalmazásának tapasztalatairól, a további feladatokról, a törvény módosításának főbb irányairól 3

A választási rendszer módosításáról
Fejti György előadói beszéde 10

Petrik Ferenc:
Az egyesülés és a gyülekezés joga 16

Dudla József:
A kádermunka változásai 22

A KÖZPONTI BIZOTTSÁG TAGJAINAK FELSZÓLALÁSÁBÓL

Berecz Frigyes:
A gazdaság jelene és jövője 28

Beck Tamás:
Exportdinamika, struktúraátalakítás, a működő tőke bevonása 32

Boros László:
A radikális fordulat az egyetlen megoldás 36

Orbán István:
Erősíteni kell az érdekeltséget 38

A PÁRTÉRTEKEZLET ÍRÁSBAN BENYÚJTOTT HOZZÁSZÓLÁSAIBÓL

Dobozy Zsolt:
Alkotó munkára alkalmas légkört 40

Horváth József:
Az őszinte szó ereje 42

Jáhni László:
Fegyelem nélkül nincs demokrácia 44

Koltay Gábor:
A kulturális intézmények önállóságáért 46

A Központi Bizottság mellett működő bizottságok és munkaközösségek 48

ESZMECSERE

A párttagság és a pártvezetés kapcsolata
(Kerekasztal-beszélgetés) 52

TÁJÉKOZÓDÁS

Soós Adrianna:
Szerkezetváltás és felnőttképzés 65

TESTVÉRPÁRTOK ÉLETÉBŐL

Thürmer Gyula:
Pártmunka, pártdemokrácia az SZKP-ban 69

VITA

Török László:
Miért bukdácsolnak a vállalati tanácsok? 75

Szántó János:
Érdekeltség és felelősség 78

Kristóf Zoltán:
Tulajdonosi érzés – káderhatáskör 80

FÓRUM

Balogh Miklós:
A döntési alternatívákról 83

A szervezeti szabályzat módosítását előkészítő munkabizottság közleménye 87

A PÁRTSZERVEZETEK ÉLETÉBŐL

Dézsi Mátyás:
Nagyító alatt a taggyűlés 88

Zimányi László:
Környezetvédelem és helyi politika 91

Pályázati felhívás 94

Fontosabb cikkek jegyzéke 95

A választási törvény alkalmazásának tapasztalatairól, a további feladatokról, a törvény módosításának főbb irányairól

I.

Az 1985. évi képviselő- és tanácstagi választások kedvező politikai eredménnyel zárultak. Helyesnek bizonyult a többes jelölés általánossá tétele, valamint a választópolgárok szerepének növelése a jelölésben. A választások a korábbiaknál nagyobb érdeklődés mellett folytak le. Számottevően növekedett az állampolgárok aktivitása és kezdeményezőkészsége. Mindez hasznos társadalmi energiákat szabadított fel, jó irányú — a szocialista demokrácia kiteljesedését szolgáló — folyamatokat indított el. Ezek eredményeként megnövekedett a népképviseleti testületek — különösen az Országgyűlés — súlya. A választási rendszerben végrehajtott változtatások kedvezően hatottak a politikai intézményrendszer más elemeire, s egyben ösztönöztek azok továbbfejlesztésére is.

Az eredmények mellett azonban új kérdések, új problémák és ellentmondások is felvetődtek, amelyekre nem sikerült minden esetben helyes választ, megfelelő megoldást találni. E körülmények miatt a Központi Bizottság a választási rendszer működésének mélyebb elemzését és egyes elemeinek korrigálását tartotta szükségesnek.

A képviselők és a tanácstagok megválasztására — kialakult gyakorlatunk szerint — közvetlenül a kongresszust követően, egyidejűleg került sor. Ez a megoldás azzal a hátránnyal járt, hogy a tanácstagi választás, a helyi politika megvitatása és kialakítása az egész választási kampányban háttérbe szorult. A választók körében elmosódott a különbség a képviselői és a tanácstagi feladatok, illetőleg az országos és a helyi közügyek között.

A választások előkészítésekor határozott igény volt, hogy a jelöltekre vonatkozó javaslatok a társadalmi szervek, munkahelyi és lakóhelyi közösségek — korábbiaknál szélesebb körének — ajánlásain alapuljanak. Ennek nem sikerült maradéktalanul eleget tenni. A javaslatok előkészítése, a jelöltek kiválasztása általában szűk körben, belső munkaként folyt. A választópolgárokat alig vonták be abba. A népfrontbizottságok — főleg a képviselők tekintetében — legtöbbször pusztán csak megerősítették a pártszervek által előzetesen kialakított elképzeléseket. A jelölőgyűlések résztvevői — a korábbi formális jóváhagyás helyett — általában kritikusan, az előzetes tájékoztatás és a nyilvánosság hiánya miatt néha bizalmatlanul viszonyultak a népfront által előterjesztett javaslatokhoz. Gyakran kezdeményeztek más

vagy újabb jelölteket is. Ezeknek a spontán jelölteknek az érdemi megítélésére a jelölőgyűlések nem bizonyultak alkalmas fórumnak. Általában a pillanatnyi benyomások és a hangulati tényezők voltak döntőek. A spontán jelölés rendszerint zavart okozott, sokszor indokolatlan ellenérzéseket váltott ki a jelölőgyűlések szervezői körében. A pártszervek is általában fenntartásokkal fogadták a választópolgárok kezdeményezését, legfőképpen azért, mert azok kérdésessé tették: megvalósulnak-e a jelöltek összetételére előzetesen kialakított elképzelések. Fokozta a zavart, hogy több helyen a jelöltség vállalásától a párttagokat — különböző okok miatt — lebeszélték vagy visszaléptették. Ez visszatetszést szült, és megosztotta a párttagságot.

A jelöltek nyilatkozata a jelölés és a népfront programjának elfogadásáról szocialista rendszerünk alapértékeivel való azonosulás garanciájaként szolgál. Az erről szóló dokumentum azonban — általános jellege miatt — nem bizonyult „vízválasztónak". Az ellenzéki, ellenséges törekvések képviselői is úgy nyilatkoztak, hogy azt fenntartás nélkül elfogadják.

A torvény lehetővé tette, hogy a jelöltek a képviselői, illetve a tanácstagi munkával kapcsolatos elképzeléseiket ismertessék a választókkal. Ehhez azonban nem kaptak kellő bátorítást. Hibás gyakorlatnak bizonyult továbbá, hogy a jelöltek programjukat nem a jelölőgyűlésen, hanem csak a választói gyűléseken ismertették.

Az országos választási lista több politikai cél kifejezésére volt hivatott, amelyeknek — bizonyos ellentmondások mellett — meg is felelt. A listán szereplő személyek egy része tekintetében azonban a választópolgárok számára nem volt világos, hogy kiket (milyen szervezeteket, mozgalmakat, érdekeket) képviselnek. Néhány jelentősebb érdekképviseleti szerv nem kapott helyet a listán.

A helyi tanácselnökök választásának az a módja, hogy tanácstagjelöltként előbb egy választókerület lakóinak bizalmáért kell versenyezniük, élesebben vetett fel egy régi keletű ellentmondást: bár tanácselnökként az egész települést kell képviselniük, tanácstagként túlságosan elkötelezettjeivé válnak választókerületüknek.

A többes jelölés általánossá tétele miatt a korábbiaknál gyakrabban kellett pótválasztásokat tartani. Így nyilvánvalóbbá vált, hogy az erre vonatkozó szabályozás — főleg a jelölés megismétlésének kötelezettsége — feleslegesen bonyolítja a választási munkát.

A több jelölt indulása és versengése az eddiginél is fontosabbá tette a választás törvényességének garanciáit. A választók egy része nem tekintette elégséges biztosítéknak azt, hogy a helyi szervek tevékenységével kapcsolatos kifogásokat a helyi választási elnökségek bírálták el.

A választási politikai munka több évtized alatt megszokott stílusa, módszere és eszközrendszere sok tekintetben már nem felelt meg az új törvényből fakadó követelményeknek, mindenekelőtt a többes jelölés folytán kialakult új helyzetnek. A szükséges szemléletváltás, alkalmazkodás nehezen tört utat. Nem sikerült mindenütt helyesen érvényesíteni a pártirányítás elvi-politikai jellegét. A pártszervek, illetve azok tisztségviselői gyakran a szükségesnél közvetlenebb módon vettek részt a munkában, s nem biztosították a népfront, valamint a társadalmi szervezetek önállóbb szerepét, felelősségét. Akkor sem végeztek nyílt és aktív politikai munkát, amikor arra egyes jelöltek társadalmi rendszerünkhöz való viszonya miatt szükség lett volna. Általában bizonytalanságot okozott, hogy a párttagok számára nem volt egyértelmű: a jelöltek melletti, s esetenként az egyes jelöltek elleni agitációban milyen módon vegyenek részt.

II.

A legközelebbi országos választások alkalmával 1985-höz képest nehezebb, ellentmondásosabb belpolitikai helyzetben kell sikerre vinni a választásokat. Legutóbb a legalább két jelölt állítása tűnt nehezen megoldható feladatnak, A következő választásoknál a kezdeményezések számának jelentős növekedésével kell számolni. Fokozódik a különböző érdekek hatékonyabb érvényesítése iránti jogos társadalmi igény. Várhatóan megélénkül és szervezettebbé válik a konfrontációra törekvő ellenzéki. valamint ellenséges tevékenység is; a választási fórumokon megkísérlik befolyásuk növelését, a hazai s még inkább a külföldi figyelem felkeltését. Mindezekre tekintettel a jelölés folyamatának szabályozását egyértelműbbé, nyíltabbá és kiszámíthatóbbá kell tenni. Biztosítani kell, hogy a választásokat a demokratizmus elmélyítése mellett se kísérhessék anarchikus jelenségek. Erősíteni szükséges választási rendszerünknek azokat a garanciális elemeit, amelyek az állampolgárok választói jogának érvényesülését és a társadalmunk melletti elkötelezettségét együttesen szolgálják.

1. Egyértelműbbé kell tenni az országgyűlési képviselők, illetőleg a tanácstagok választásának a politikai célokban és a képviselet tartalmában megmutatkozó különbségeit, s ezeket az eltéréseket a választások előkészítésében is kifejezésre kell juttatni. Ez felveti a két választás időbeni elkülönítésének mérlegelését is.

Az előkészítő munka során egyetértés alakult ki abban, hogy a képviselők és a tanácstagok választásának eltérő jellegét hangsúlyosabbá kell tenni. Megoszlanak azonban a vélemények arról, hogy ehhez szükséges-e időben elkülöníteni a kétféle választást. Egyesek szerint a jelzett törekvés e nélkül is megvalósítható. E vélemény képviselői elsősorban a kétszeresre növekvő szervezési, technikai és költségbeli terhek miatt ellenzik a szétválasztást. Az időbeni elkülönítés mellett nyomósabb érvek szólnak. Megszűnne az országos és a helyi politika összemosódása, s jelentősen felértékelődne a tanácstagi választás és ezzel együtt a helyi politizálás lehetősége. A tanácstagi választásokon jobban előtérbe kerülhetne a helyi tisztségviselők munkájának megítélése, a településfejlesztési politika lehetőségeinek és korlátainak, a költségvetés célszerű felhasználásának megvitatása, valamint a lakosság bevonása a helyi közügyek intézésébe.

A vélemények megoszlása miatt e kérdésben alternatív álláspont alakult ki:

— A kétféle választás külön-külön időpontban történjen. A képviselők választására ötévente, a tervciklus végén, a tanácstagok választására pedig — ugyancsak ötévenként — annak félidejében kerüljön sor. Az áttérés elősegítése érdekében az 1990-ben esedékes tanácstagi választásokat egy évvel előbbre hozva, 1989-ben célszerű megtartani. Az országgyűlési képviselők választását 1990 őszén indokolt lebonyolítani. Ez szükségessé teszi a tanácstagoknál a megbízatások megrövidítését, a képviselőknél pedig a mandátumok meghosszabbítását.

— További tapasztalatszerzés végett 1990-ben még egyidejűleg tartsuk meg a képviselők és a tanácstagok választását. Ebben az esetben is indokolt a választások előkészítésére az eddiginél lényegesen több időt biztosítani.

2. Mind a képviselők, mind a tanácstagok jelölése tekintetében célszerű világosabbá tenni azt, hogy az egyes jelöltek elsősorban milyen társadalmi rétegek, csoportok támogatását élvezik. Ennek érdekében az szükséges, hogy

a jelöltekre vonatkozó ajánlások a korábbiaknál szélesebb körből gyűljenek össze.

A képviselőnek számításba vehető személyekre szóló ajánlási lehetőséget a választókerület területén működő társadalmi szervek, érdekképviseletek, munkahelyi kollektívák, lakóhelyi közösségek kollektív jogaként indokolt meghatározni. A különböző szervek, közösségek, kollektívák — a nagyobb esély reményében — közös ajánlásban is megállapodhatnak.

Az előreláthatóan nagy számban előterjesztett ajánlások nyilvános egyeztetésének és szelekciójának biztosítása, valamint az ajánlások előkészítése és koordinálása végett szükségesnek látszik egy új intézmény, a jelölést előkészítő bizottság létrehozása. Az ajánlásokat ezeknél a bizottságoknál kell benyújtani. Ugyanaz a személy csak egy választókerületben ajánlható.

A választókerületi jelölést előkészítő bizottságok tagjait (31—51 fő között) a Hazafias Népfront városi, illetve községi bizottságai választják meg a választókerület politikai, társadalmi, érdekképviseleti szervei, lakóhelyi és munkahelyi közösségei által javasolt választópolgárok közül. E bizottság összegyűjti és egyezteti az ajánlásokat, konzultációkat folytat az ajánlást tevőkkel annak érdekében, hogy esetleg közösen támogatható személyekben állapodjanak meg. A bizottság a törvényes kritériumoknak megfelelő ajánlásokat a támogatottságuk mértéke, súlya szerint rangsorolja, s azokat a jelölőgyűlések megtartása előtt kellő időben nyilvánosságra hozza, majd a jelöltek személyére vonatkozó javaslatait megindokolva a jelölőgyűlések elé terjeszti. Új ajánlásra a jelölőgyűlésen már ne legyen lehetőség.

A jelöltek személyéről — a jelölést előkészítő bizottság előterjesztése alapján — a jelölőgyűlés dönt. Egy-egy választópolgár szavazatával több jelöltet is támogathat. A szavazólapra azok kerüljenek föl, akik a jelölőgyűlések összes szavazatának több mint felét megkapták. Minden jelöltnek javasolt személy számára lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a jelölőgyűlésen a képviselői munkával kapcsolatos elképzeléseit, programját a szavazás előtt ismertethesse.

A jelölőgyűlések számáról, helyéről, időpontjáról a jelölést előkészítő bizottság javaslatára a helyi választási elnökség egyidejűleg döntsön, s erről a választókat megfelelő időben tájékoztassa. Törvényi minimumként legalább három jelölőgyűlés megtartása legyen kötelező. A jelölőgyűlésen a jelöltekre vonatkozó szavazatok összeszámlálását az e célra alakított bizottság végezze.

A helyi tanácstagok jelölésénél a jelölést előkészítő bizottság szerepét a helyi népfrontbizottság töltse be. A tanácstagokra ajánlást a választópolgárok, a társadalmi és az érdekképviseleti szervek, valamint a munkahelyi, lakóhelyi kollektívák tehetnek. A népfrontbizottság az ajánlásokról a jelölőgyűlés összehívása előtt időben informálja a választókat. A jelölőgyűlésen pedig adjon tájékoztatást a jelölés előkészítéséről, az ajánlásokat támogató szervekről, közösségekről, majd terjessze elő a jelöltek személyére vonatkozó indokolt javaslatait. A választópolgárok — eltérően a képviselői ajánlásoktól — a jelölőgyűlésen is tehetnek ajánlásokat a tanácstagjelöltekre. A tanácstagok jelölésénél a jövőben is elegendő egy jelölőgyűlést tartani.

A választásokról szóló törvény mondja ki, hogy mind a képviselői, mind a tanácstagi jelölőgyűléseken csak az adott választókerület lakosai vehetnek részt szavazati joggal.

3. Az országos választási lista továbbra is tükrözze a szövetségi politika kereteit. Világosabbá és egyértelműbbé kell azonban tenni, hogy a listán ki milyen szervezet, mozgalom képviseletében jut mandátumhoz. Indokolt az országos

lista reprezentatív jellegének erősítése; ennek érdekében a listán induló képviselők száma — szükség esetén — emelkedhet.

Az országos választási listán történő jelölés módjára a következő két változat mérlegelhető:

— Az országos választási listán közvetlenül állíthassanak jelölteket, valamint kapjanak visszahívás-kezdeményezési jogot politikai, társadalmi, gazdasági életünk meghatározó szervezetei, mozgalmai (az MSZMP, a SZOT, a KISZ, a Gazdasági Kamara, a TOT, a SZÖVOSZ, az OKISZ és a KIOSZ). E jogokat választott központi vezető testületeik demokratikusan gyakorolják. Továbbra is a HNF Országos Tanácsa jelölje a Magyar Nők Országos Tanácsa, a nemzetiségi szövetségek, az egyházak, illetőleg a saját mozgalma, s más társadalmi mozgalmak képviselőit. A választási törvény határozza meg a közvetlen jelölésre jogosult szervezetek körét. Az egyes szervek, mozgalmak által szerezhető mandátumok számáról a HNF keretében célszerű megállapodni.

— A jelöltállítás jogát változatlanul kizárólag a Hazafias Népfront Országos Tanácsa gyakorolja.

4. A terület- és településhálózat fejlődésének eredményei, a nagyobb települések, sűrűbben lakott helyek lehetővé teszik az országgyűlési választókerületek számának némi csökkentését, a közöttük kialakult aránytalanságok korrigálását. Célszerű volna, ha a választási törvény a jelenlegi mintegy 30 ezer helyett 32—35 ezerben állapítaná meg az egy képviselőre jutó lakosságszámot.

5. A községi, városi, fővárosi kerületi (helyi) tanácselnökök választására vonatkozóan ugyancsak alternatívák alakultak ki:

— A helyi tanácsok elnökeit a települések egésze, azaz közvetlenül a választópolgárok válasszák meg, lehetőleg két vagy több jelölt közül. Az ilyen módon megválasztott tanácselnök egyúttal váljon a tanácstestület tagjává is. A tanácselnökjelöltek állítására a Hazafias Népfront bizottságainak nyilvános ülései legyenek jogosultak. A jelöltek választási gyűléseken ismertessék programjaikat. Megválasztásukhoz — az első fordulóban — abszolút többség legyen szükséges. Esetleges visszahívásukról (felmentésükről) a választópolgárok mellett a tanácstestület is dönthessen.

— A helyi tanácsok elnökeit — lehetőleg két vagy több jelölt közül — továbbra is a tanácstestületek válasszák meg. Ennek azonban ne legyen feltétele a tanácstagság. A tanácselnökké választással járjon együtt a tanácstestületi tagság is.

— A községekben és a kisebb városokban a tanácselnököket a település egész lakossága, a nagyobb városokban és a fővárosi kerületekben a tanácstestület lehetőleg két vagy több jelölt közül válassza meg.

Indokolt, hogy a fővárosi, megyei tanácsok elnökeit is lehetőleg két vagy több jelölt közül válasszák.

6. Konkrétabb, alapvető politikai követelményeket is rögzítő, számon kérhető népfrontprogram kidolgozásával erősíteni kell a képviselő-, illetve tanácstagjelöltség elfogadásának garanciális jellegét. A jelöltállításban, a jelöltek közötti választásban — különösen a képviselők esetében — nagyobb súlyt kell kapniuk a népfrontprogram keretei között megfogalmazott egyéni elgondolásoknak, programoknak.

7. A jelölttől elvárható magatartás alapvető normáit indokolt a törvényben rögzíteni. A Hazafias Népfront valamennyi jelölt számára biztosítsa a bemutatkozáshoz, illetve az agitáláshoz nélkülözhetetlen anyagi, technikai feltételek minimumát, továbbá a programjuk összeállításához szükséges információkat.

A jelöltek melletti agitációt nem célszerű jogilag szabályozni, annak tisztességét politikai eszközökkel kell biztosítani.

8. A jelenlegi gyakorlat bevált elveinek megőrzése mellett indokolt, hogy a választások törvényességével kapcsolatos kifogások elbírálásában a bíróságok nagyobb szerepet kapjanak. Bírósági hatáskört szükséges biztosítani minden olyan választási ügyben, amely garanciális jellegű és a választók számára megállapított jogokat érinti. A bíróságok általában csak valamely választási szerv döntését követően foglaljanak majd állást. A választási bíráskodás terjedjen ki a jelölési eljárással, valamint a választás érvényességével kapcsolatban benyújtott kérelmek elbírálására, adott esetben a mandátumtól való megfosztásra is. Az érvénytelenség okait a választási törvény szabályozza. A választási bíráskodást — egyszerűsített eljárással — a rendes bírósági rendszerbe célszerű beilleszteni.

9. A pótválasztási eljárást egyszerűsíteni kell és a feltétlenül indokolt esetekre szükséges csökkenteni. Ennek két modja lehetséges:

— Pótválasztásra továbbra is akkor kerüljön sor, ha a jelöltek közül senki sem kapta meg az érvényes szavazatoknak több mint a felét. Ilyen esetben azonban — jelölőgyűlés tartása nélkül — csak az a két jelölt indulhasson ismét, aki a legtöbb szavazatot kapta. Pótválasztáson a két jelölt közül az kapjon mandátumot, aki a több szavazatot kapta.

— Képviselő, illetve, tanácstag az legyen, aki a választáskor a legtöbb szavazatot kapta, feltéve, hogy a voksok legalább egynegyedét elnyerte; pótképviselő, illetve póttanácstag pedig az, akire a második legtöbb szavazat esett. Pótválasztásra akkor kerüljön sor, ha egyik jelölt sem kapta meg az érvényes szavazatok legkevesebb egynegyedét. Újabb jelölőgyűléseket ez esetben sem kell tartani.

III.

A választásokkal összefüggő politikai munkának mindenkor igazodnia kell az adott időszak konkrét társadalmi-gazdasági körülményeihez, a következő szempontok szerint:

A párt legfontosabb feladata a választások társadalmi-politikai tartalmának, főbb káderpolitikai elveinek a meghatározása, érvényre juttatása. A népképviseleti testületek megfelelő összetételéhez fontos politikai és társadalmi érdekek fűződnek. Ennek befolyásolásáról a párt továbbra sem mondhat le, ezt azonban alapvetően közvetett eszközökkel, a különböző társadalmi rétegek és csoportok törekvéseinek, érdekeinek képviseletére, a közéleti munkára leginkább alkalmas személyek természetes kiválasztódásának elősegítésével kell biztosítani.

A választási politikai munka fejlesztése során a további decentralizálásra, a községi, városi és fővárosi kerületi pártbizottságok önállóságának, felelősségének növelésére kell törekedni. Emellett fokozni szükséges mind a munkahelyi, mind a lakóterületi pártalapszervezetek szerepét. A pártszervezeteknek, párttagoknak aktív szerepet kell vállalniuk a munkahelyek, intézmények, szervezetek, lakóhelyi közösségek jelöltekre — különösen a képviselőjelöltekre — vonatkozó ajánlásainak kialakításában. A fővárosi pártbizottság és a megyei pártbizottságok kísérjék figyelemmel és politikai eszközökkel hangolják össze a választásokkal kapcsolatos előkészítő munkát.

A választások az eddigieknél sokkal intenzívebb politizálást, az agitációban, a szervezésben és a szavazásban jóval aktívabb részvételt követelnek a párttagoktól. Ennek elősegítése érdekében legyen részletesebb és konkrétabb a párttagok politikai felkészítése, pontosan ismerjék feladataikat

a választások előkészítésétől a befejezésig. Ki kell dolgozni a lakóterületi politikai munkába való bekapcsolódásuk módszereit is.

A párttagokkal szembeni követelményeket (a jelölttel, illetőleg a saját jelöltségükkel kapcsolatos magatartásukat) következetesebben, egyértelműbben szükséges meghatározni, érvényesíteni. Ennek során figyelembe kell venni, hogy a választások alapvető politikai célja a szövetségi politika, a társadalmi közmegegyezés erősítése. Ezt nem segítené, ha a választópolgároknak — köztük a párttagoknak — a párt által támogatott, illetve nem támogatott jelölt közötti választás jelentene alternatívát. Lehetnek azonban esetek, amikor a párt egyes jelöltekkel (jelölni kívánt személyekkel) szemben állást foglal, s ennek érvényesítéséhez elhatározza a kommunisták egységes magatartását. Erre csak olyan esetben kerülhet sor, ha a társadalmi rendünkkel, szocialista céljainkkal szemben fellépő jelöltek állításáról lenne szó.

A tapasztalatok alapján indokolt kimondani, hogy a párt központi és területi szerveinek káderhatáskörébe tartozó vezetők csak az illetékes párttestület előzetes jóváhagyásával vállalhatnak képviselőjelöltséget.

A kommunista képviselők és tanácstagok a tevékenységükért, a törvények és rendeletek megtartásáért a pártszervek, a képviseleti testületek és a választópolgárok előtt felelősek. A képviseleti testületek és a választópolgárok e felelősséget a törvényeknek megfelelően érvényesítik. A párt — politikai megfontolásokból — a kommunista képviselőt, tanácstagot felszólíthatja a mandátumáról való lemondásra.

A Központi Bizottság szükségesnek tartja, hogy

— a budapesti és megyei, megyei jogú pártbizottságok a választási törvény módosításáról szóló törvényjavaslatot vitassák meg;

— a választási törvény módosításának tervezete — a Hazafias Népfront szervezésében — társadalmi vitára kerüljön, ebben a párttagok aktívan vegyenek részt.

Támogatja a Minisztertanácsot abban, hogy az állásfoglalásban és a társadalmi vitában elhangzottak figyelembevételével lehetőleg még az idén javaslatot nyújt be az Országgyűlésnek a választási törvény és az ehhez kapcsolódó jogszabályok módosítására

Fejti György

A KÖZPONTI BIZOTTSÁG TITKÁRA

A választási rendszer módosításáról

Az 1985. évi képviselő- és tanácstagi választások — mint ahogyan ezt az írásban kiküldött előterjesztés is tartalmazza — politikai sikerrel zárultak, figyelmet keltettek, és összességében kedvező visszhangot váltottak ki nemcsak itthon, hanem határainktól keletre és nyugatra egyaránt.

Az előzetes aggodalmakkal ellentétben egyértelműen helyesnek bizonyult a többes jelölés általánossá tétele, valamint a választópolgárok szerepének növelése a jelölésben. Számottevően növekedett a választók aktivitása és kezdeményezőkészsége. Mindez hasznos társadalmi energiákat szabadított fel, és kedvező folyamatokat indított el a szocialista demokrácia szélesítésében.

Jó és szilárd alapokra építhetünk tehát, amikor a politikai intézményrendszer átfogó, mélyreható reformjának részeként és egyik első, konkrét lépéseként a választási rendszer továbbfejlesztésén munkálkodunk. Ennek előkészítése során a következő alapelvekből, főbb célokból indultunk ki:

— A választási rendszer továbbfejlesztésének mindenekelőtt a szocializmus, a néphatalom erősítését, a demokrácia további szélesítését kell szolgálnia.

— A jelölés folyamatában — intézményes megoldások révén is — jusson jobban kifejezésre társadalmunk érdek- és véleménytagoltsága. A választási rendszer biztosítson tágabb lehetőségeket a különböző társadalmi csoportok, rétegek, helyi közösségek érdekérvényesítési törekvései számára, segítse elő a társadalmi érdekintegrációt, a közérdek felismerését és érvényre juttatását.

— Váljon nyíltabbá és nyilvánossá a jelölés előkészítésének teljes folyamata. A választók számára legyen világos, hogy egy-egy jelölt milyen nézeteket, törekvéseket képvisel, milyen szervezetek, közösségek, társadalmi rétegek, csoportok támogatását élvezi.

— Végezetül fontos törekvés az is, hogy az ajánlás, a jelölés és a választás szabályai mindenki számára egyértelműek, világosak legyenek, és a politikai bizalom erősítése érdekében bővüljenek a választások törvényességének garanciái.

E célok részletesebb ismertetése előtt szólni kívánok arról, hogy a választási rendszer tervbe vett módosításának adekvát választ kell adni arra a társadalmi-politikai helyzetre, amellyel 1990-ben feltehetően szembe kell néznünk. A várható körülmények — és ehhez nem kell megalapozatlan jós-

Előadói beszéd a Központi Bizottság 1988. június 23-i ülésén

lásokba bocsátkozni — sok vonatkozásban eltérnek majd azoktól, amelyek 1985-ben a választások politikai sikerét elősegítették. A XIII. kongresszust követő időszak még egy rövidesen bekövetkező gazdasági fellendülés és az ezzel együtt járó társadalmi dinamizmus ígéretét hordozta. Ezzel szemben az 1990-es év a gazdasági stabilizáció talán legnehezebb időszaka lesz. De már addig is azzal kell számolnunk, hogy éles vitákban és gyakran konfrontációk közepette kell a fő kérdésekben az új társadalmi közmegegyezést kikovácsolnunk. Erre még nem vagyunk igazán felkészülve, és hatnak a régi beidegződések is.

Számolnunk kell azzal is, hogy a jelentős társadalmi csoportokra háruló növekvő terhek feszültségeket, elégedetlenséget szülnek. Nyílt, offenzív politikai munkával el kell kerülnünk, hogy a választások alaphangját ez adja meg. Nem engedhetjük, hogy a szocializmussal, alkotmányos rendünkkel szemben álló csoportok a választásokat politikai térnyerésre, bázisnövelésre használják fel. Ugyanakkor — elsősorban a népfrontmozgalom keretei között — a választások időszakában is párbeszédet és együttműködést kell keresnünk minden olyan konstruktív csoporttal, amely a szocializmus alapján állva kíván részt venni a közéletben. Csak így érhetjük el azt, hogy az előttünk álló választások belső helyzetünket és nemzetközi megítélésünket egyaránt stabilizáló tényezővé váljanak.

■ ■ ■

A továbbiakban öt kérdéskörhöz szeretnék rövid kiegészítést, magyarázatot fűzni.

Az első az technikai természetű. Az előkészítő munkák, a széles körben folytatott viták és konzultációk során egy-egy probléma megoldására többféle, bár nem mindig azonos értékű javaslat fogalmazódott meg. Az előterjesztésben igyekeztünk ezekből minél többet megőrizni, eleget téve annak a pártértekezlet állásfoglalásában is rögzített követelménynek, amely a több változatot tartalmazó döntéstervezetek előkészítését szorgalmazza.

Tájékoztatásképpen elmondom, hogy az előterjesztés előkészítésében részt vevők az első helyen szereplő változatokat tartják jobb megoldásnak. Mégis azt javasolom, hogy a Központi Bizottság az alternatív javaslatokat ne zárja le. A nyitva hagyott választási lehetőségeket — a törvénytervezet társadalmi vitájának tapasztalatait figyelembe véve — az Országgyűlés döntse el.

A *második* megjegyzést a képviselői, illetve a tanácstagi választások időbeni ütemezéséhez tenném. Amint erre az előterjesztésben is utaltunk, nyomósabb érvek szólnak amellett, hogy a képviselő- és a tanácstagi választásokat külön-külön időpontban tartsuk meg. Őszintén meg kell mondani: e javaslattal szemben igen erős ellenérzések alakultak ki a párt-, a tanácsi és a népfrontbizottságok területi apparátusainak jelentős részében. Ez a megoldás ugyanis több munkát, nagyobb terheket ró rájuk; két és fél évente egy-egy országos választás lebonyolítását. Ezt a kérdést azonban, úgy gondolom, nem szabad csak szervezéstechnikai vagy takarékossági nézőpontból megítélni. Mások — ellenvetésként — arra hivatkoztak, hogy már a hetvenes évek első felében kipróbáltuk ezt a megoldást, de nem járt számottevő haszonnal. A korábbi helyzet azonban véleményem szerint nem azonos a mai-val. Ha a választásoknak nincs igazán tétje, politikai jelentősége, ha az állampolgárok csak szavaznak, de nem választhatnak a jelöltek között, ha a választás nem ad érdemi lehetőséget a hatalom kontrollálására, akkor való-

ban mindegy, hogy egyszerre vagy külön-külön történik az országgyűlési képviselők és a tanácstagok választása. A mai helyzetben az Országgyűlés szerepének a növelését, valamint a tanácsi önkormányzatnak, az úgynevezett „helyi hatalomnak" az erősítését jobban szolgálja, s a közöttük lévő különbségeket is világosabbá teszi az a megoldás, amelynél a két választás időben nem esik egybe. Fontos az is, hogy a nehéznek ígérkező 1990-es képviselőválasztások előkészítésekor már figyelembe vehessük az egy évvel korábbi tanácstagi választások tapasztalatait.

Harmadszor: Választási rendszerünk újabb korszerűsítésének legjelentősebb eleme az országgyűlési képviselőjelöltté válás folyamatának újszerű megoldása. Ez javaslatunk szerint három egymásra épülő elemből áll.

Az *első* fázis az *ajánlás*, amelynek célja a képviselőjelöltségre alkalmas személyek kiválasztásának a lehető legszélesebb alapokra helyezése. Az ajánlás joga a javaslat szerint az adott választókerületben élő és dolgozó állampolgárok különböző közösségeinek, szervezeteinek kollektív jogává válik. Ezáltal egyértelműbbé tehető, hogy az ajánlott személy mögött milyen erők, milyen társadalmi csoportok, érdekek és törekvések állnak. Az ajánlásnak ezzel a formájával a „lakóterületi elv" fenntartása mellett erősíteni kívánjuk az „intézményi-érdekképviseleti elvet". Ez azt jelenti, hogy az egyéni választókerületben nagyobb hangsúlyt kap a különböző réteg-, csoport-, foglalkozási és munkahelyi érdekek képviselete. Az egyes jelöltek mögött a korábbiaknál markánsabban jelennek meg majd a jelöltet ajánló mozgalmak, szervezetek, munkahelyi, lakóhelyi közösségek. Az ajánlók pedig a nyilvánosság előtt az egész választási kampány során felvállalhatják és támogathatják jelöltjeiket.

A *második* fázis a *jelölést előkészítő bizottságok* munkája. Ezek eredményes működése attól függ, hogy élvezik-e majd a választópolgárok bizalmát, érvényesül-e működésük nyilvánossága, valamint hogy miként tudják egyeztetni, közös nevezőre hozni a feltehetően nagy számban beérkező ajánlásokat. Ezért e bizottságoknak a választók szemében hitelesnek, érdekegyeztetésre, tárgyalásra, kompromisszum teremtésre alkalmasnak kell lenniük. Ezt elsősorban megfelelő személyi összetételük garantálhatja. A jelölést előkészítő bizottságok működésével kiszámíthatóbbá és az érdeklődő állampolgárok számára ellenőrizhetővé válik a jelölés folyamata. A jelölés így már nem spontán megnyilatkozásokra, rögtönzésekre, hangulati elemekre épít, hanem józan, közös mérlegelésre. Ezt egyértelműen haladásnak és nem visszalépésnek kell tekinteni. Nem érthetünk egyet ugyanis azokkal, akik választási rendszerünk „igazi" demokratizmusát a spontán jelöléssel azonosítják.

A *harmadik* fázist a *jelölőgyűlések* jelentik. A jelölőgyűléseken a választók dolga az, hogy a jelölést előkészítő bizottság indoklással ellátott sorrendi javaslatait, a képviselőnek ajánlott személyeket és elgondolásaikat megismerve, nyílt szavazással döntsenek: kik kerüljenek fel közülük a szavazólapra. A jelöltek közül — a kapott szavazatok sorrendjében — azok kerülnek fel a szavazólapra, akik a jelölőgyűléseken részt vevők szavazatainak több mint felét megszerezték. A szükséges szavazatoknak — a korábbi egyharmad helyett — ötven százalék fölötti megállapítása, feltételezésünk szerint, megfelelő szelekciós mechanizmusnak bizonyul. Ezért nem látjuk indokoltnak a szavazólapra felvehető jelöltek számának — egy konkrét felső határhoz kötött — korlátozását.

A tárgyszerűség kedvéért szólnom kell arról, hogy a jelölés most felvázolt formájának előnyeit nem vitatva, sokan kifogásolták a választók azon jogának a megszüntetését, hogy a jelölőgyűlésen közvetlenül is ajánlást te-

hetnek országgyűlési képviselőre. Ezért szeretném még egyszer nyomatékosan hangsúlyozni, hogy az úgynevezett „spontán" jelölés kiiktatását nem valamiféle vélt vagy valós politikai veszélyek motiválják. Egyszerűen arról van szó, hogy a spontaneitást, a közvetlen jelöltállítást nem azonosítjuk a demokráciával. A nyilvános keretek között folytatott érdekegyeztetést, kompromisszumkeresést pedig többre tartjuk a pillanatnyi hangulatokon alapuló döntésnél, a parttalan demokráciánál. A megváltozott helyzetben, a nagyon is kívánatos állampolgári aktivitás növekedése közepette igyekeztünk működőképes, az anarchiát elkerülhetővé tevő megoldást találni.

Ugyanakkor a tanácstagok jelölésénél javaslatunk értelmében továbbra is mód nyílna a jelölőgyűlésen közvetlen, akár spontán jelölésre is. Ezt az indokolja, hogy szemben az országgyűlési képviselői választókerület 30—35 ezres lélekszámával, a tanácstagi választókerületekben jóval kisebb, általában néhány száz fős a lélekszám. Vagyis szinte mindenki mindenkit ismer. Így lehetővé válik a helyszínen elhangzó javaslatok érdemi mérlegelése is.

A *negyedik* kérdéskör, amit érintek, az az *országos lista* szerepével és a javaslattétel módjával függ össze. Itt is az első helyre tett variáció mellett szeretnék röviden érvelni. Ezzel a megoldással — az országos lista reprezentatív és a szövetségi politikának keretet adó jellegének megőrzése mellett — világosabbá válna, hogy a listán jelölt személyek milyen szervezeteket, mozgalmakat, munkáltatói avagy munkavállalói érdekeket képviselnek. A közvetlen javaslattételre jogosult szervezetek köre — a társadalmi vita tapasztalatai alapján — szükség esetén bővíthető lenne. Míg annak eldöntése, hogy melyik szervezet hány jelöltet állíthat az országos listán, a Hazafias Népfront keretei között folytatott egyeztető megbeszélések tárgyát képezhetné. Ez kétségtelenül növelné a népfrontmozgalom politikai súlyát is.

Ötödször a helyi tanácselnökök választásáról szólnék. A javasolt változtatás azt az ellentmondást oldja fel, amely ma a tanácselnökök túlzott választókerületi elkötelezettségéből fakad. A két javasolt alternatíva azonban nem egyenlő értékű. A tanácselnököt egyik esetben a település lakóihoz, másik esetben a tanácstestülethez fűznék erősebb szálak. Úgy véljük, a közvetlen választás a lakóhelyi demokrácia fejlesztésének fontos tényezőjévé válhat. Növeli a tanácselnökök kötődését, felelősségét a választókhoz és ezáltal a település egészéhez. Ez a bizalmi tőke a tanácsi önkormányzat erősítésének egyik fontos, garanciális eleme lehet. Előnyei elsősorban ott jelentkezhetnek, ahol a település méretei folytán a választók jól ismerhetik a jelölteket. Mindkét megoldás a két vagy több jelölt állításának lehetőségével számol. Eredetileg a kötelező kettős, illetve többes jelölés mellett voltunk, ettől azonban a realitások miatt el kellett állnunk. A községekben, különösen a kisebb településeken ugyanis ma nem könnyű felkészült, képzett, e tisztségre alkalmas tanácselnökjelölteket találni. Nem kettőt vagy többet, hanem gyakran egyet sem. E közéleti pályának ugyanis ma nincs elég nagy vonzereje. Hiányzik a társadalmi és a megfelelő anyagi megbecsülés is. Elképzelhető a két javasolt megoldás kombinációja is, abban az értelemben, hogy a községekben és a kisebb városokban a közvetlen választást, míg a fővárosi kerületekben és a nagyobb városokban a közvetett választást is alkalmazzuk.

■ ■ ■

A viták során, egészen a Politikai Bizottság üléséig, több olyan javaslat merült fel, amely a benyújtott előterjesztésben már nem kapott helyet. Fontosnak tartom, hogy a jelentősebb javaslatokról és elvetésük indokairól szóljak.

Már az 1983-as törvénymódosítás előtt is megfogalmazódott az a gondolat, hogy a nagyobb lélekszámú városokban, amelyekben két vagy ennél több választókerületet lehet kialakítani, szüntessük meg a választókerületeket elválasztó mesterséges határokat. Így a város egésze egyetlen választókerületet alkotna, amelyben azonban nem egy, hanem — a lakosság számának arányában — több képviselői mandátumot lehetne megszerezni. Ezt a javaslatot kevesen támogatják. Elsősorban azért, mert az egyéni választókerületi rendszerhez képest fennáll a veszély, hogy meggyengül az a kapcsolat, amely a képviselőket a választókhoz fűzi.

Volt olyan is, aki ezt a megoldást a társközségekben ajánlotta, az elöljáróságok megválasztásánál. A javaslat mellett az szól, hogy a közös tanácsban az elöljáróság nem választókerületek, hanem a társközség egészének érdekeit képviseli. Ellene szól viszont az, hogy a társközségek egy részében nagyszámú, nemritkán akár 20—30 tanácstagot kell megválasztani. A szavazólapon így — a többes jelölés követelményeit is figyelembe véve — áttekinthetetlenül sok név szerepelne. A választókerületi tagozódásnak, s ami e mögött áll, a választókkal való közvetlen kapcsolatoknak e társközségekben már komoly jelentőségük van.

Az előkészítő munka során felmerült, hogy a törvényhozó, illetve a végrehajtó szervek közötti egyértelmű feladatelhatárolás, valamint a személyi felelősség jobb érvényesítése érdekében a törvény mondja ki, hogy a Minisztertanács tagja, az országos hatáskörű szerv vezetője, a Legfelsőbb Bíróság elnöke, a legfőbb ügyész nem lehet országgyűlési képviselő. Ennek az elvnek megfelelően a tanácsi szakigazgatás dolgozói sem lehetnének tanácstagok. A gyakorlati tapasztalatokat mérlegelve azonban úgy ítéljük meg, hogy e tisztségek — egyébként igen ritka — egybeesése nem okoz gondot.

Végül felvetődött az is, hogy a képviselőválasztások esetén egy-egy választókerületben ne csupán a társadalmi, érdekképviseleti szerveknek és más kollektíváknak, hanem meghatározott számú, például ezer választópolgárnak is legyen joga aláírásával hitelesítve ajánlást tenni a képviselő személyére. Ez együtt járna azzal, hogy a képviselőségre pályázó személy pártolói a szükséges számú aláírás megszerzéséhez kampányt folytathatnának. Az elképzelés intézményesítése ellen szól, hogy nincsenek érvényesíthető hazai tradíciók ezen a téren. Emellett az aláírásgyűjtés a manipulálás, a visszaélés lehetőségét is magában hordozza. Egy ilyen kampányban nehezen teremthetők meg azok a garanciák, amelyek elejét veszik az aláírásgyűjtéssel együtt járó felelőtlen vagy ellenséges szándékú politikai agitációnak. Ezért úgy véljük, a javaslatban rejlő kockázati elemek, destabilizáló tényezők, nem állnak arányban a vélt előnyökkel.

■ ■ ■

A választási rendszer továbbfejlesztésének, működésének kulcskérdése a párt viszonya a választásokhoz, beleértve ebbe a párttagokkal szemben megfogalmazott politikai követelményeket is.

A párt legfontosabb feladata a választások politikai platformjának, társadalmi-politikai tartalmának a meghatározása és ennek aktív, meggyőző munka révén történő érvényre juttatása.

A választási munka pártirányításának fejlesztése során a további decentralizálásra, a városi, a fővárosi kerületi, valamint a községi pártszervek önállóságának és felelősségének növelésére kell törekedni. Emellett — a jelölés logikájában bekövetkezett változásokkal összhangban — jelentősen nö-

velni szükséges mind a munkahelyi, mind a lakóterületi pártszervezetek szerepét. Szervezeti hovatartozásuktól függetlenül meg kell oldanunk a lakóterületen élő párttagok informálását és mozgósítását. A helyi pártszervezeteknek és a párttagoknak aktív szerepet kell betölteniük a munkahelyek, intézmények, szervezetek, lakóhelyi közösségek jelöltekre — különösen a képviselőjelöltekre — vonatkozó ajánlásainak kialakításában.

Továbbra is fontos érdekünk fűződik ahhoz, hogy a népképviseleti testületek megfelelően tükrözzék társadalmunk szerkezetét, valamint réteg-, érdek- és nézettagoltságát. Ezt azonban nem adminisztratív úton, előzetes összetételi arányok kialakításával, majd úgynevezett „lebontásával", hanem közvetett eszközökkel, a különböző társadalmi rétegek és csoportok törekvéseinek, érdekeinek képviseletére, a közéleti munkára legalkalmasabb személyek természetes kiválasztódásának elősegítésével kell biztosítanunk.

Az előterjesztés olyan megoldásokat körvonalaz, amelyek elsősorban a közvetett irányítás eszközeivel biztosítják a párt befolyását a választásokra. Ez összhangban áll a párt vezető szerepének újragondolásával. A pártirányításnak a választási folyamat alapvető, fő kérdéseire kell kiterjednie. Gyakorlása pedig a választott párttestületek és a kommunista választópolgárok útján történik.

A párt megváltozott szerepe azt is jelenti, hogy a választási munkában részt vevő többi társadalmi és érdekképviseleti szevezetet, mindenekelőtt a népfrontot önálló, felelős tevékenységre ösztönzi. A választókat — köztük a párttagokat — általában nem szabad olyan helyzetbe hoznunk, hogy a párt által támogatott vagy nem támogatott jelöltek között kelljen választaniuk. Lehetnek azonban esetek, amikor a párt egyes jelöltekkel, illetve jelölni kívánt személyekkel szemben foglal állást, s ennek érvényesítéséhez elhatározza a kommunisták egységes fellépését. Erre azonban csak olyan esetekben kerülhet sor, ha a társadalmi rendünkkel, szocialista céljainkkal szemben fellépő jelöltek próbálnak meg színre lépni. Ilyen esetben vállalni kell a nyílt vitát, az ellenséges törekvések leleplezését, a kommunisták mozgósítását.

Ehhez azonban olyan erényekre, tulajdonságokra is szükség van, amelyeket hosszú idő óta nem gyakoroltunk. Fel kell készülnünk egy újfajta politikai küzdelemre. Arra, hogy a választásokat a szövetségi politika, a társadalmi közmegegyezés és ennek révén a hatalom iránti bizalom megerősítésének, s egyben a politika megújításának eszközeként alkalmazzuk.

Petrik Ferenc

IGAZSÁGUGYMINISZTER-HELYETTES

Az egyesülés és a gyülekezés joga

Az MSZMP országos értekezletének állásfoglalása megállapította: „A néphatalom érvényesülésének és gyakorlásának feltétele és eszköze a párt vezető szerepére épülő szocialista pluralizmus. Ez teremt lehetőséget a különböző érdekek intézményes kifejezésére, egyeztetésére és politikai akaratttá formálására." A politikai intézményrendszer e célkitűzésnek megfelelő működéséhez elengedhetetlen, hogy az egyesülési és gyülekezési jog szabad gyakorlása élő valósággá váljék. Politikai pluralizmus nem képzelhető el anélkül, hogy a társadalomban élő különböző rétegek és csoportok sajátos érdekeik szerint szerveződhessenek, s e közösségekben végbemenjen érdekeik felismerése és megformulázása, és itt születhessen meg a közös állásfoglalás. A realitásokkal számot vetni szándékozó politikai intézményrendszerben mindez elemi érdek: az egyéni törekvéseket, véleménynyilvánításokat a szervezett közösség nemcsak rendszerbe állítja, hanem meg is méri és értékének megfelelően kezeli. Adott esetben a véleménynyilvánítás lehet nagyon hangos és agresszív, az említett követelményt kielégítő politikai intézményrendszerben azonban nagyon hamar kiderülhet, hogy ez egy jelentéktelen csoport véleménye. A jól működő szervezeti élet viszont felszínre hozhatja, felerősítheti a tömegek állásfoglalását, szándékát. Ezért foglalt állást a pártértekezlet úgy, hogy a társadalmi szervezeteknek és egyesületeknek a jövőben nagyobb szerepet kell vállalniuk a politikai és állami döntések kialakításában, s ennek keretében a törvények előkészítésében, valamint megtartásuk ellenőrzésében. Ezeknek a jogoknak a gyakorlása ahhoz is hozzásegíthet, hogy a politikai szocializáció intézményessé váljon, az eddiginél nagyobb számban alakuljanak ki a demokratikus közösségi élet változatos formái.

A cselekvő közösségek kialakulásának folyamata, a közösséggé szerveződés szorosan összefügg a véleménynyilvánítás, a gyülekezési és az egyesülési jog szabad gyakorlásával. Egyik a másik nélkül nehezen képzelhető el. A szólásszabadság mint kollektív szabadságjog sem a gyülekezési, sem az egyesülési jog nélkül nem gyakorolható. Az egyesülési és a gyülekezési jog pedig nem utolsósorban arra szolgál, hogy az egyéni gondolatból, állásfoglalásból közöset formáljon. Ezek a jogok végső soron a szocialista demokratizmus építőkövei.

A közéleti tevékenység felélénkülését jelzi, hogy az utóbbi időben megszaporodtak hazánkban az állampolgárok egyesülési torekvései, számos új egyesület alakult a legvaltozatosabb tevékenységek összefogására. Felvonulások, demonstrációk megtartására is sor került. A megfelelő jogi szabályozás hiánya miatt azonban az egyes kezdeményezések megítélése bizonytalanná, esetlegessé vált. Ez az állampolgárok és az állam közötti kapcsolatban is zavart okoz. A szocialista demokrácia érvényesítése, az alkotmányos rend védelme érdekében ezért indokolt, hogy az Országgyűlés a gyülekezési és az egyesülési jogról törvényt alkosson. Ilyen értelemben foglalt állást júliusi ülésén az MSZMP Központi Bizottsága is.

A törvény megalkotása során a jogszabály előkészítőinek abból kell kiindulniuk, hogy a törvényi szabályozás három alappillérre épüljön.

a) A törvény nyilvánítsa ki, hogy a gyülekezési jog, illetőleg az egyesülési jog gyakorlása alapvető állampolgári szabadságjog, amelyet a Magyar Népköztársaság elismer, biztosítva zavartalan gyakorlását.

b) Törvényben kell meghatározni e jogok érvényesülésének korlátait. Az egyesülési és a gyülekezési jog gyakorlása nem sértheti az állam biztonságát, a közbiztonságot, a közrendet, a közerkölcsöt, illetőleg mások jogait és szabadságát. E korlátozásokkal világszerte találkozhatunk a törvényekben, s a polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya szerint is tartalmazhatják a törvények ezeket a korlátozásokat. A konkrét szabályok kialakításában azonban a törvény legyen egyértelmű és mértéktartó. Nem kerülhető el, hogy a törvény általános jellegű fogalmakat használjon (közrend, közbiztonság), e fogalmak pontos tartalma felől azonban a jogszabály nem hagyhat kétséget sem az állampolgárban, sem abban a hatóságban, amelynek az adott ügyben — ezt a szabályt alkalmazva — intézkednie kell. Másfelől tartózkodni kell attól, hogy az említett fogalmak határait túlságosan kibővítsük, csak a társadalmi vagy az egyéni érdeket súlyosan sértő vagy veszélyeztető esetben szabad megtagadni a joggyakorlás törvényességének elismerését.

c) A törvény teremtse meg a jogok gyakorlásának biztosítékait, nyújtson garanciákat mind az állampolgárnak, mind az államnak arra, hogy e jogokat zavartalanul és a törvény előírásai szerint gyakorolja. Biztosítani kell hogy az állampolgár törvényes jogai védelmében végső soron bírói segítséget kapjon. Lehetővé kell tenni azt is, hogy az állam szervei a jogok gyakorlásának törvényességét ellenőrizhessék, de ki kell zárni a szubjektív mérlegelést, hogy csak a jogszabályi korlátok túllépése esetén legyen mód a tiltásra.

■ ■ ■

Az egyesülési jog a magánszemélyeknek azt a jogát jelenti, hogy a törvényben meghatározott keretek között politikai, érdekképviseleti, kulturális, illetőleg bármely más nem tiltott cél érdekében szervezett közösségeket hozhatnak létre és működtethetnek. Az egyesülési jogról szóló törvényjavaslatnak az eddigi szabályozást két vonatkozásban kell jelentősen meghaladnia:

1. Terveink szerint a megalkotandó törvény nem az egyesületekről, hanem az egyesülési jogról rendelkezik. Ez nem egyszerűen törvényszerkesztői technika kérdése. Nem csupán a törvény hatályáról van szó, hanem elvi álláspontról. Azt jelenti, hogy az állampolgárok egyesülési jogának gyakorlása nem csupán egyesület alakításában nyilvánulhat meg, ha-

nem e jogukkal elve társadalmi-érdekképviseleti szervezetet alapíthatnak vagy éppen az egyesület szervezettségét el nem érő klubot, kulturális kört vagy más alkalmi közösséget hozhatnak létre.

2. E felfogásból az is következik, hogy a társadalmi szervezet is az állampolgárok által gyakorolt egyesülési jog „terméke", tehát nem felsőbb elhatározás, felsőbb akarat kinyilvánítása hozza őket létre, hanem az állampolgárok kisebb-nagyobb csoportjának szándékából alakulnak vagy szűnnek meg. Ez a társadalmi szervezet lényegének új típusú felfogása, amely kizárja, hogy az államhatalom szervezzen és hozzon létre „saját képére és hasonlatosságára" társadalmi szervezetet és irányítsa azt. Megválaszolásra váró és nem könnyű kérdés, hogy milyen legyen a társadalmi szervezet és a jog viszonya. Nevezetesen: követhetjük-e továbbra is azt a gyakorlatot, hogy jogszabályok hozzanak létre társadalmi szervezeteket, határozzák meg feladataikat és döntsenek jogállásukról? Ezt a lehetőséget — úgy gondoljuk — a továbbiakban ki kell zárni. Természetesen nem lehet — nem szabad — kizárni, hogy az állam (magas szintű jogszabály) valamilyen feladatot egy társadalmi szervezethez utaljon. Ez azonban nem jelenti a társadalmi szervezet létrehozatalát (hiszen ilyet csak a tagok alakíthatnak), hanem egy meglévő közösség feljogosítását valamely állami feladat ellátásában való közreműködésre. A jól működő demokratikus politikai intézményrendszerben az sem okozhat megoldhatatlan feladatot, hogy az említett feljogosítás következtében az állam ne privilegizáljon egyes társadalmi szervezeteket, másokat háttérbe szorítva. Úgy gondoljuk, ez elkerülhető, ha a feljogosítás valamilyen feladatot ellátó társadalmi szervezetet illet, s nem egy bizonyos társadalmi szervezetet.

Nem jelenti ez azt sem, hogy a jogszabály a jövőben ne hozhatna létre — akár társadalmi jellegű — jogi személyként működő szervezetet. Lehetetlen az állami-társadalmi mechanizmus minden elemét három skatulyába (állami szerv, társadalmi szervezet, gazdálkodó szervezet), vagy akár nyolc-tíz kategóriába hiánytalanul besorolni. Bizonyára lesznek továbbra is olyan szerveződések, amelyek nem tiszta profilúak, s adott esetben jogszabály hozza őket létre.

Az egyesülési jog ilyen felfogása nem zárja ki, hogy a törvényi szabályozás hangsúlyosabban szóljon bizonyos társadalmi szervezetekről. E szervezetek (pl. a KISZ, a szakszervezetek, a Hazafias Népfront) elsősorban politikai és érdekvédelmi feladatokat végző vagy jelentős közérdekű aktivitást kifejező szervezetek. Jellegüknél fogva szorosan kötődnek a politikai intézményrendszerhez, s közjogi funkcióik, érdekvédelmi szerepük is azt indokolja, hogy a megalkotandó törvény a sajátosságukból adódó néhány eltérő szabályt állapítson meg.

Vonatkozzék-e törvény a pártra is? A politikatudományok szerint a párt is társadalmi szervezet, tehát jogi formák szerint a törvény hatálya alá kell tartoznia. A Központi Bizottság már említett ülésén azonban megfogalmazódott: miután a pártértekezlet is megerősítette, hogy az MSZMP a történelmileg kialakult egypártrendszer körülményei között működik, fejlődésünk jelenlegi szakaszában a törvényben is ezt a politikai akaratot kell érvényre juttatni.

Az egyesületek elsősorban méreteikben különböznek a társadalmi szervezetektől. Kiemelkedő jellemzőjük a sokféleség, amely megnyilvánul az egyesületek tevékenységében (tudományos, művészeti, kulturális egyesületek, szakmai egyesületek, védelmi és sportegyesületek, természetbarát, környezetszépítő és -védő egyesületek, állatbarát és állatvédő egyesületek stb.). A

taglétszám, a szervezeti tagozódás, a működés területe (helyi, országos), az egyesületi vagyon nagysága, a kifejtett tevékenység közhasznúsága szempontjából is jelentős eltérések vannak az egyesületek között. Magyarországon — a statisztikai adatok szerint — ma mintegy 7000 egyesület működik, amelyben közel két és fél millió állampolgár tevékenykedik.

A megalkotandó törvénynek módot kell adnia arra is, hogy a társadalmi szervezet, illetőleg az egyesület szervezettségét el nem érő, alkalmi jellegű állampolgári közösségek is együttes tevékenységet fejthessenek ki, anélkül azonban, hogy nyilvántartásba vételüket kelljen kérni. A társadalmi szervezetekkel és az egyesületekkel szemben ezeknek a közösségeknek a legfőbb sajátossága az, hogy egy másik anyaszervezeten belül fejtik ki tevékenységüket (pl. a Hazafias Népfronton belül, művelődési házak, egyéb intézmények irányításával működő klubok, körök), vagy önállóan ugyan, de alkalmi jelleggel, ügyintéző és képviseleti szervek s nyilvántartott tagság nélkül tevékenykednek. Működésük célja alkalmanként változó, esetleges. Ezek a szervezetek természetesen nem rendelkeznek jogi személyiséggel, így nem élvezhetik azokat az előnyöket sem, amelyeket a jogi személyiség nyújt.

A társadalmi szervezet, illetőleg az egyesület létrejöttéhez, tevékenységének megkezdéséhez arra van szükség, hogy valamely állami szerv a megalakulást elismerje. Jelenleg ezt a feladatot a minisztériumok és a tanácsok látják el. A végső megoldás még nem alakult ki, és a vitára bocsátott törvényjavaslat is két változatot tartalmaz. Az első szerint a nyilvántartásba vétel a jövőben mind a társadalmi szervezet, mind az egyesület esetén a bíróság hatáskörébe tartozna. Ez a megoldás rendkívül fontos garanciális szabály lenne, tekintettel a bíróság pártatlanságára, függetlenségére. A másik változat szerint a nyilvántartásba vételre a törvény társadalmi szervezet esetén az Elnöki Tanácsot, egyesület esetén a Belügyminisztériumot, illetőleg a megyei, fővárosi tanács végrehajtó bizottságát hatalmazná fel. Ez a megoldás inkább az állami szervekkel való kapcsolattartás gyorsaságára helyezné a hangsúlyt. Értelemszerűen a szervezet feloszlatására is ugyanaz a szerv lenne jogosult, amelyik a nyilvántartásba vételét végzi. Fontos garanciális rendelkezése lenne a törvénynek, hogy a társadalmi szervezet és az egyesület nyilvántartásba vételét nem lehet megtagadni, ha a szervezet alapítói a törvényben előírt feltételeknek eleget tettek.

■ ■ ■

Jogrendszerünkben a gyülekezési szabadsággal kapcsolatos jogi szabályozás szűk körű, kizárólag a gyülekezési szabadsággal foglalkozó jogszabályunk nincs is. A kérdést érintő jogszabályok száma is csekély. Bizonyos szempontból ezt a helyzetet ideálisnak is tarthatnánk, hiszen — a közismert elv szerint — mindent szabad, amit a törvény nem tilt. Sőt még az az aggály is felmerül, hogy a gyülekezési jog szabályozása a jelenlegi helyzethez képest nem jelent-e új korlátozást.

Úgy gondoljuk, hogy a szabályozatlanság legalább annyira sértheti a törvényességet, mint a túlszabályozottság. A szabályozatlanság ugyanis nem nyújtja a kiszámíthatóság biztonságát, hiszen tisztázatlan, hogy e jogot milyen feltételek mellett és hogyan gyakorolják. Ez a helyzet a hatóságoknak sem kedvez, mert egyértelmű jogi előírások nem rögzítik, hogy mikor korlátozhatják e jogot. A megalkotandó törvénynek ezért meg kell határoznia azokat a törvényes kereteket, amelyek között az állampolgárok biztonságosan élhetnek ezzel a jogukkal, előre felmérhetik magatartásuk törvényes következményeit.

A gyülekezési jog körébe elsősorban a politikai indítékú és célzatú összejövetelek, gyűlések és felvonulások tartoznak. A törvény alkotóinak azonban tekintettel kell lenniük arra is, hogy formálisan gyülekezésre kerül sor a tudományos rendezvények, a családi eseményekkel kapcsolatos összejövetelek, az egyházi szertartások stb. alkalmával is. Ezek nem igényelnek szabályozottságot, tehát az ilyen összejöveteleket eleve ki kell zárni a törvény alól, hiszen nem fűződik közérdek ahhoz, hogy a jogi szabályozás ezekre is vonatkozzék.

A politikai hatalom számára a gyülekezési jog gyakorlásának általában csak akkor van jelentősége, ha az politikai tartalmú. Ennek megfelelően a gyülekezési jog szabályozási körébe elsősorban — de nem kizárólag — a politikai indítékú és célzatú rendezvények tartoznak, amelyeken a résztvevők véleményüket szabadon kinyilváníthatják, és közös álláspontot alakíthatnak ki. A gyülekezés megnyilvánulási formái rendkívül változatosak lehetnek.

A gyülekezési jog gyakorlásának formája lehet az összejövetel, a gyűlés és a felvonulás. Összejövetel az a gyülekezési forma, amelyen a résztvevők elsősorban a megjelenésükkel demonstrálják egy adott kérdésben a véleményüket. A gyűlés az összejövetelhez képest már szervezettebb, amelynek keretében a résztvevők nem csupán a megjelenésükkel, hanem szóban is hangot adnak véleményüknek (jelszavak hangoztatásával, beszédek, felszólalások elmondásával). A felvonulás gyakorlatilag csak abban különbözik az előző két formától, hogy a résztvevők nem meghatározott helyen, hanem bizonyos útvonalon haladva juttatják kifejezésre véleményüket. A törvénynek szabályoznia kell azt is, hogy ezeken a rendezvényeken a közösen kialakított álláspontot tartalmazó petíciót a résztvevők jogosultak az illetékes állami szervhez, társadalmi szervezethez eljuttatni. A beadványt közérdekű bejelentésként vagy javaslatként kell kezelni, és ennek megfelelően kell eljárni.

A törvény a gyülekezési jog gyakorlását meghatározott esetekben előzetes bejelentéshez köti. Az előzetes bejelentés célja azonban nem az, hogy a rendezvényt engedélyezzék. A gyülekezési jognak mint alapvető szabadságjognak a gyakorlása nem igényel előzetes állami hozzájárulást. Az előzetes bejelentés kétféle érdeket szolgál. Elsősorban arra ad lehetőséget, hogy az államigazgatási szervek felkészüljenek a közrend és a közlekedés zavartalanságának a biztosítására (forgalomelterelés, utcák lezárása stb.). Ezzel együtt az előzetes bejelentés arra is lehetőséget ad, hogy az államigazgatási szerv a törvényes rend megóvása érdekében a rendezvény megtartását megtiltsa. Erre csak a törvényben meghatározott ok esetén kerülhet sor, s a megtiltó határozat ellen közvetlenül a bírósághoz lehet fordulni. Ez a megoldás együttesen megfelelő garanciát jelent a törvényes rend védelme és a gyülekezéshez való jog gyakorlása szempontjából.

A törvényjavaslat egyszerű, de biztosítékokat jelentő eljárási rendet állapít meg a rendezvényre vonatkozó bejelentések elbírálására. Ha a hatóság a rendezvényről öt napon belül nem nyilatkozik, akkor az megtartható. Az öt nap eltelte tehát gyakorlatilag pótolja az államigazgatási szerv határozatát. A gyülekezési joghoz kapcsolódó törvényességi garanciát jelent az is, hogy a rendezvény megtartását megtiltó határozat ellen a határozat közlésétől számított három napon belül bírósághoz lehet fordulni. Ha a bíróság a jogszerűtlen tiltó határozatot hatályon kívül helyezi, a rendezvény a bejelentésben foglaltaknak megfelelően megtartható.

A törvény rendelkezne arról is, hogy a rendezvény rendben történő lebonyolításáért a szervezők felelősek; erről a rendőrség közreműködésével gondoskodnak. A hatóság a rendezvény megtartásának feltételeként megha-

tározhatja, hogy a résztvevők várható létszámához igazodóan a rendezvény rendjének megőrzése érdekében mekkora rendezői gárdát kell a szervezőknek felállítani. Ha a rendezvény zavartalan lebonyolítását egyes személyek rendbontó magatartása veszélyezteti, őket a rendezői gárda jogosult eltávolítani. Természetesen a rendezőknek joguk van a rendőrség segítségét kérni; a rendőrség ennek a kérésnek köteles eleget tenni. Abban az esetben, ha a rendezvény az eredeti céltól eltérően alakul és a közrendet vagy a törvényességet veszélyezteti, a szervezők kötelesek a rendezvényt feloszlatni, a résztvevőket távozásra felszólítani. Ha a résztvevők a felhívásnak nem tesznek eleget, a rendőrség köteles feloszlatni a rendezvényt. A rendezvény törvényes keretek közötti békés megtartása érdekében a törvény — a nemzetközi jogi gyakorlattal megegyezően — megtilthatja a rendezvényen a fegyveresen vagy felfegyverkezve való megjelenést.

Szándékaink szerint a törvényjavaslatok előkészítésébe széleskörűen bevonjuk a politikatudomány művelőit, s az állampolgárok véleményét — elsősorban a már működő egyesületi tagok jó és rossz tapasztalatait — is szeretnénk megismerni és hasznosítani. Ezután kerülnek a törvényjavaslatok az Országgyűlés elé.

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT
ORSZÁGOS ÉRTEKEZLETÉNEK JEGYZŐKÖNYVE

1988. május 20–22.

A kötet tartalmazza az előadói beszédet, a hozzászólások szerkesztett szövegét, a vita-összefoglalót, a szerkesztőbizottság jelentését, az országos értekezlet állásfoglalását, a párt központi vezető szervei és a küldöttek teljes névsorát.

324 oldal KOSSUTH KÖNYVKIADÓ Ára: 40 Ft

Dudla József

A KÖZPONTI BIZOTTSÁG TAGJA, A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI PÁRTBIZOTTSÁG ELSŐ TITKÁRA

A kádermunka változásai

A társadalmat, a közösségeket joggal foglalkoztatja a vezetők kiválasztásának és munkájuk értékelésének gyakorlata. Ez nem puszta kíváncsiság, hanem a legtermészetesebb és méltánylandó politikai, emberi igény, hiszen mindenki tisztában van vele, hogy a vezetői munka színvonala, eredményessége milyen jelentős hatással van személyes sorsára. Érthető tehát, ha a gazdasági-társadalmi gondok halmozódása, időbeli elhúzódása esetén a közvélemény kritikusabban minősíti a vezető munkáját, és a vezetőkiválasztás, a kádermunka a társadalmi viták és törekvések egyik gyújtópontjává válik, ahogyan ez az utóbbi időben nálunk is történt.

Napjainkban a kádermunka gyakorlatát is bírálóan, a társadalmi, gazdasági fejlődésért viselt felelősségünk szempontjából vizsgáljuk felül és korszerűsítjük. Pártunk — kiváltképpen 1957 óta — nagy súlyt helyezett a pártonkívüliek erőteljesebb bevonására, később a szakképzettség iránti igény megfogalmazására, az erkölcsi követelményekre, majd a vezetőkiválasztásban az érdekelt közösségek szerepének növelésére. A politikai szándék egyértelmű: biztosítani, hogy mindenkor a legrátermettebbek, a közösség hasznát leginkább szolgálni tudók viseljenek vezetői funkciót.

Az eddigi tapasztalatok minden mai gondunk dacára azt mutatják, hogy a káderpolitikai elvek lényegében kiállták az élet próbáját, a vezetői követelmények alapvető elemei ma is érvényesek. Ez annak ellenére is tény, hogy tudjuk: az elvek gyakorlati érvényesítésében igen jelentős minőségbeli különbségek, formalitások, következetlenségek mutatkoznak. A közvélemény jogosan várja el a párt illetékes szerveitől, testületeitől, hogy mindennapi gyakorlatukat az elveknek és a kinyilvánított szándékoknak megfelelően jobban alakítsák. Manapság éppen emiatt van különös jelentősége a vezetők kiválasztásával, értékelésével, nevelésével, az utánpótlás biztosításával kapcsolatos kérdéseknek.

A káderhelyzet, a kádermunka gyakorlata megyénkben sem választható el múltunktól, sajátosságainktól, jelenlegi körülményeinktől. Ismertek például a kohászat, a bányászat gondjai. A bizonytalan jövő, a nehéz jelen nagyban csökkentette a vállalkozókedvet. Ott ma különösen népszerűtlen vezetőnek lenni. A mezőgazdasági üzemek többsége is kedvezőtlen termőhelyi adottságú nálunk. Egynegyedük veszteséggel zárta az elmúlt évet. Ha-

tározott véleményünk, hogy a veszteség nemcsak az objektív körülményekből következik, hanem abból is, hogy indokolatlanul nagyok a különbségek a vezetés színvonalában, főleg a termelőszövetkezetekben. Ennek is szerepe van abban, hogy egymástól néhány kilométerre levő, vagy éppen egymással határos üzemek közül az egyik évek óta tartósan megfelelő stabilitással dolgozik, a másik a szanálás vagy felszámolás szélén áll.

A megyére az aprófalvas településszerkezet a jellemző. Ez kétségkívül nehezíti a káderutánpótlást, a tisztségviselők cseréjét. Ezeken a helyeken a „hazahívás" gyakorlata érvényesül, azaz az eljáró dolgozók közül kérik fel a legrátermettebbeket a párt-, állami vagy társadalmi funkcióra. Bár ez az eljárás bevált, úgy vélem, nem élnek vele a lehetséges mértékben. Valószínűleg az is közrejátszik ebben, hogy a lakóhelyen végzett társadalmi munkának még nem tudtunk olyan rangot biztosítani, mint a munkahelyinek. Másrészt ezeken a helyeken a sikerélmény is kevesebb.

Nem váltak valóra a munkások, a fiatalok és a nők vezetővé válásával kapcsolatos elképzeléseink sem. A megye káderállományában változatlanul alacsony a fiatalok és a nők aránya. Felkészítésükre, kiválasztásukra nem fordítunk kellő figyelmet, előfordul bizalmatlanság és presztízsféltés is velük szemben. Nem kis gondot okoz azonban az is, hogy sokan nem vállalják a vezetővé válással járó többletterheket, a nagyobb felelősséget, minden jó szándék és törekvés ellenére. A munkáskáderek kiválasztódását segítő intézményesített lehetőségek (például a SZET) nem hozták meg a kívánt eredményt.

A jelen helyzetben a káderekkel kapcsolatos leglényegesebb követelmény a gazdasági-társadalmi kibontakozási program végrehajtásához való viszony. Mindez feltételezi a tudásban, szemléletben, magatartásban és cselekvésben a változtatások igényét és a változás szervezésének képességét. Nem elvont igény ez, hiszen a megye társadalmi, gazdasági szerkezetének jellege, a gondok és a tennivalók nap mint nap teremtik azokat a helyzeteket, amelyekben e képességek, tulajdonságok megmutatkozhatnak. Egyfelől ugyanis a változások gyorsuló ütemére van szükség, másfelől viszont a tradíciók, az érdekek mély gyökerei (és ezzel egy időben a fordulat kényszere) sok-sok érzelmi hatást vált ki. Gazdasági és politikai értelemben is fel kell adni, le kell rombolni a korábbi értékek egy részét ahhoz, hogy újat alkothassunk.

A közgazdasági környezet kuszasága miatt sokáig gondunk volt, hogy nem tisztázódott, mi fölött múlt el az idő. Így sokáig tisztázatlan maradt a vezetők és az intézmények felelőssége is. Most egyszerre kell terveket készítenünk a gazdaságtalanul termelő ipari és mezőgazdasági üzemek helyzetének megváltoztatására és az e területen meglévő vezetői problémák megoldására. Mai helyzetünkben már nem fogadhatjuk el a magyarázkodást, a másra mutogatást. Egyébként rá kellett döbbennünk, hogy sokkal több veszteség ér bennünket a tehetségtelen gazdasági vezetők, mint a megoldatlan központi irányítási problémák miatt. Meggyőződésem, hogy a jelenlegi pénzszűkös helyzetben az egyik leggyorsabban megtérülő befektetés a személyi feltételek javítása. Ennek nyomán vált kedvezőbbé a helyzet egyebek között az Ózdi Kohászati Üzemekben, stabilizálódott a gazdálkodás a Borsodtervnél.

Azon a véleményen vagyok, s ebben aligha állok egyedül —, hogy ma

és a jövőben a legnagyobb ellenségünk a középszerűség, a konstruktivitást nélkülöző tartalmatlan vezetői munka, a bátortalanság. Ezzel megbékülnünk nem szabad, nem lehet, mert az ebből adódó károk mérhetetlenek és gyakran helyrehozhatatlanok. A kívánatos vezetői teljesítmény viszont nem pusztán szakmai ismeret kérdése, hanem mindinkább személyiség és mentalitás dolga, amelyet nem könnyű átlátni. Bonyolítja a megítélést, hogy egyre többször adódik olyan helyzet, amelyben múltbeli véleményünk elveszti alapját, mert a körülmények és követelmények gyökeresen megváltoztak. Csak előretekintve, a feladatokat és az emberi kvalitásokat folyamatosan összevetve lehet megalapozott és megbízható értékítéletet kialakítani. A változásokra érzékeny és azokhoz alkalmazkodó, együttműködésre képes és kész, megújulni és konfliktusokat kezelni tudó vezető lehet csak eredményes.

A szüntelenül változó körülményekhez alkalmazkodni, a döntéseknél e változásokat figyelembe venni, a felvetődő kérdésekre korszerű választ adni, de közben hagyományos értékeket megőrizni, újakat teremteni többnyire a megszokottól eltérő vezetői képességeket kíván. Csak az nevezhető jó vezetőnek, aki önálló döntésekre képes, a közösség hosszú távú érdekeit szolgálja, a munkát, a teljesítményt tekinti a legfőbb értékmérőnek.

Mindez korántsem jelenti azt — amire ma többen szívesen hivatkoznak —, hogy a politikai alkalmasság idejétmúlt fogalom. Sőt éppen most, a vezetői mozgástér bővülése idején értékelődik föl a vezetői tevékenység valódi politikuma. Hiszen a gazdasági ésszerűségnek korántsem csak egyféle módon lehet megfelelni. Most van igazán jelentősége az elkötelezettségből fakadó társadalmi felelősségnek, a tettek és következmények önálló mérlegelésének, a szocialista értékekkel történő szembesítésének.

Az utóbbi időben különösképpen megnőtt az eligazodás és eligazítás képességének, az eredeti, kontsruktív megközelítéseknek, a személyiségnek az értéke. Közben azonban szaporodtak a buktatók is. Előfordult például néhány helyen a megyében, hogy a vezetők bérét a vállalati, illetve a városi vagy községi tanács a teljesítménytől, az adott vállalat vagy település teherbíró képességétől és körülményeitől függetlenül a lehetséges legmagasabb szinten határozta meg, és alig akadt, aki ezt visszautasította volna. A szükséges korrekciók természetesen megtörténtek, de jobb lett volna ezt megelőzni. Tévedés ne essék, nem az aszkétizmus az eszményünk. Tudjuk, hogy az esélyek egyenlőségével, a társadalmi megbecsültséggel kapcsolatos nagyfokú érzékenység nemcsak szocialista eszmeiségből táplálkozik, hanem keveredik a kispolgári egyenlősdiség eszméjével is. Van hajlam arra, hogy a teljesítmények és különösen a vezetői teljesítmények méltó elismerését a társadalmi igazságosság gyengüléseként értékeljék. Erre az a válaszunk, hogy fejlődésünk fontos tartalékai rejlenek a vezetői munka színvonalának emelésében· széles körben el kell fogadtatnunk, hogy ha valaki bizonyít, akkor jogosan jut anyagi előnyhöz. De a mértéktartás és a szerénység sem ment ki a divatból, mint ahogy azt többen vélik.

A vezetői tisztségnek, az ezzel járó hatalomnak egyet kell jelentenie a közérdek szolgálatával. Az emberek nagyra becsülik a vezetők demokratikus viszonyát beosztottjaikhoz, és joggal kívánják hogy a kiválasztás alapja a közösségi érdek szolgálatára való alkalmasság és készség, az értékelés alapja pedig ennek gyakorlati megvalósítása legyen. Az utóbbi időszak több nega-

tív jelensége arra késztet bennünket, hogy a komplex követelményrendszer sarkalatos elemeként kezeljük a szocialista erkölcs normáinak megfelelő életvitelt, magatartást. A pártszervekhez eljuttatott észrevételek nagy része a vezetők magatartása, magánélete ellen emelt kifogást. Szaporodásuk egyik fő okát abban látjuk, hogy bővül azoknak az alkalmaknak, lehetőségeknek a száma, amelyek az alapvető erkölcsi normák megszegésére csábítják a vezetőket, az ellenőrzés pedig fogyatékos. Leggyakrabban az anyagiasság, a jogtalan előnyök hajszolása, a kiskirálykodás és — ez sem ritka — a hatalommal való visszaélés fordul elő. Nem igaz viszont az a közszájon forgó vélemény, hogy minden vezető előbb vagy utóbb kompromittálódik. Vezető kádereink túlnyomó többsége tisztességesen él, becsületesen dolgozik, tiszteletben tartja a szocialista erkölcs normáit és magánélete is példamutató. Ezért is kötelességünk az intrikáktól, a rosszindulatú megjegyzésektől való megvédésük. Fellépünk a vezetőellenes hangulatok, megnyilvánulások ellen. Megvédjük a politikánkat vállaló, azt szolgáló döntések közben elvétve hibázó, tévedő vezetőket. Határozott intézkedést teszünk, illetve kezdeményezünk viszont a jogi és erkölcsi normáinkat sértőkkel, például a megvesztegethető pénzügyőrrel, korrupt igazgatóval, hivatali hatalmával visszaélő tanácsi tisztviselővel szemben.

A vezetői munka minősítésében semmiféle lazaság nem engedhető meg. Nemcsak a vezetők objektíven mérhető gazdasági teljesítménye, hanem magatartása is közügy, mert a politika hitelét erősíti, ha megfelel a követelményeknek, és gyengíti, ha akadnak benne azokkal ellentétes vonások. Nemcsak a vezetőnek nincs joga arra, hogy hibáival beárnyékolja a tömegek támogatásával kikovácsolt politikát, hanem azoknak sincs joguk szemet hunyni e fölött, akik felelősek a vezetők kiválasztásáért, értékeléséért.

Minden vezető addig maradjon beosztásában, amíg alkalmas feladatának ellátására, amíg élvezi a kollektíva bizalmát. Azt tapasztaljuk, hogy a dolgozók véleményét, tehát akaratát sem veszik minden esetben megfelelően figyelembe a vezetői munka értékelésekor, de a személycserék során sem. Határozott szándékunk megteremteni ennek biztosítékait, kidolgozni módszereit, hiszen a kádermunka demokratizmusa nyíltság és nyitottság nélkül ma már elképzelhetetlen. Ezért el kell oszlatni a pártszerveknek ezt a tevékenységét körüllengő mítoszt, annál is inkább, mivel a vezetői munka megítélésének jogát és felelősségét az utóbbi években tudatosan megosztottuk az érintett kollektívákkal. A folyamatos értékelés, megmérettetés feladatát megosztjuk a vállalati irányító testületekkel, a szakszervezettel, de úgy tűnik, a felelősséget nem tudjuk megfelelően körülhatárolni. Meggyőződésem, hogy ezeket a lehetőségeket a társadalmi kontroll és felelősség szélesítésére — éppen a párttagokon keresztül — a jövőben tudatosabban kell kihasználnunk. Érdemi megítélés, közös akarat és összefogás, kiegyensúlyozottabb politikai hangulat hozhatja csak meg a várható eredményt. Ez lehet egy politikai kultúra kialakulásának gyakorlóterepe, ahol a személyi kérdéseket nem övezi titokzatosság, egészségtelenül felfokozott érdeklődés, ehelyett tárgyszerű, kritikus, de etikus és humánus megközelítés. Nem „élveboncolásra", hanem személyeskedéstől, kicsinyességtől mentes gyakorlatra van szükség, hiszen emberi sorsokról, egzisztenciákról van szó.

Arra törekszünk, hogy a vezetői munka minél szélesebb körű kontrollja valósuljon meg. Ez módszerbeli és stílusbeli változtatásokat is meg-

követel a pártszervezetektől. Feltételezi ugyanis, hogy nemcsak alkalmanként és nemcsak szűk körben (például minősítéskor) kerüljön mérlegre a tevékenység. A Központi Bizottság határozata változtatott a minősítések rendszerén, s a pártszervek a határozat szerint foglalkoznak a kérdéssel. Az eddigi tapasztalatok alapján úgy látjuk, hogy a tartalmi követelmények növelésével a munka folyamatos, illetve szükség szerinti értékelésének együttes alkalmazása a leghatásosabb. Ahhoz ugyanis, hogy a káderkérdésekben illetékes testületek érdemben döntsenek, tagjaiknak konkrét, naprakész ismeretekkel kell rendelkezniük.

A társadalmi kontroll szélesítése ellenére, mindenekelőtt a pártszerveknek és -szervezeteknek kell felvállalni a megalapozott vezetőváltásokkal együtt járó konfliktusokat, ha úgy látják, hogy az eredményesebb, magasabb színvonalú tevékenységet, jobb munkahelyi közérzetet biztosíthat. Összetett okok miatt azonban ez gyakran nem következik be, vagy csak az irányító pártszervek határozott figyelmeztetése után. A vezetőkkel szembeni egyértelműbb követelménytámasztás szükségszerűsége mindenhol megértésre talál, de alkalmazása még bátortalan és lassú. A választott vezetők esetében (VT, tsz, tanács) a hatáskört gyakorló pártszervek gyakran felmentve érzik magukat a követelménytámasztás alól, mondván, hogy az a választók feladata.

A politikai intézményrendszer reformja, az elvi, politikai irányítás általánossá válása nyomán fel kell készülnünk egy fontos változásra. A társadalom politikai szerveződési struktúrája sokszínűbb, gazdagabb lesz, mint korábban. Az öntevékenység értéknövekedése azt eredményezi, hogy a vezető-szervező erovel rendelkező személyiségeket nem nekünk kell „kiválasztanunk", s lehet, hogy egy részük nem is a pártmozgalomban fog „kiválasztódni". A kisvállalkozásokban, egyesületekben, hobbikörökben, társaságokban vezetői erényeket felmutató emberekkel meg kell találnunk a közös nyelvet, a közös cselekvési akaratot. Ily módon nagyobb utánpótlási lehetőség alakítható ki a közösségek által vezetővé kiemelt emberekből.

Előttünk álló feladat a párt belső kádermunkájának újrarendezése. Folytatni kívánjuk a hatáskörök decentralizálását a szükséges mértékig. Ennek egyik feltétele, hogy az alapszervezetek felkészüljenek a káderekkel való érdemi foglalkozás feladataira. Az alapszervezeteknek jelenleg az egynegyede rendelkezik hatásköri joggal. A feltételek megteremtésének függvényében ezt az arányt tovább kívánjuk növelni, ami elsősorban a politikai, cselekvési önállóság, kezdeményezőképesség megteremtését és szélesítését jelenti. Ezzel párhuzamosan csökkenhet az irányító pártszervek gyámkodása. Az önállóság alapvetően másfajta politikai gyakorlatot igényel, amelyet az alapszervezetek, pártbizottságok számára bővülő politikai cselekvési tér, nagyobb kezdeményezési szuverenitás és fokozódó felelősség jellemez. Elsősorban nem az eljárások hogyanja, hanem a végeredmény fogja minősíteni a politikai szakszerűséget, hozzáértést.

A pártértekezlet állásfoglalása megerősítette azt a régi igényt, hogy minden kommunista kollektíva joga, persze felelőssége is tisztségviselőinek, vezető testületeinek — önálló és demokratikus előkészítés után — az alkalmasság és a bizalom alapján történő megválasztása. Így érzi majd sajátjának és nem „felülről felkentnek" a vezetőit. A párton belüli választási rendszer folyamatban levő korszerűsödése azonban nemcsak azt kívánja,

hogy megszabaduljon a sok és fölösleges rutintól, hanem azt is, hogy ne engedjünk a tetszetős illúzióknak sem. Mindenekelőtt annak az ábrándnak, amely a vezetőválasztás parttalanul szélesre méretezett demokráciájától várja a megújulást. Hiszen a választás csak egy aktus, és bármilyen alapos előkészítéssel történik is, hordoz magában bizonyos kockázatot. Ezért nélkülözhetetlen a munka során gyakorolt folyamatos ellenőrzés is.

A közelmúltban lezajlott vitasorozatok egyik csomópontja volt a kádermozgások kérdésköre: meg kell-e határozni, hogy a vezetők meddig maradjanak funkcióban, vagy milyen eszközökkel segítsük elő az időszerű változásokat? A megyében a korábbi két kongresszus között a városi pártbizottságok első titkárainak és titkárainak teljes köre kicserélődött, a XIII. kongresszus óta megközelítőleg 30 százalékuk. Ezzel együtt minőségi cserékre napjainkban is szükség van. Ebből következik, hogy e szinten nem a két ciklusra való korlátozás fogja megoldani a vezetői váltás problémáját, de szükségszerűsége elvitathatatlan, mert néhány beosztás csaknem „hitbizományként" van kezelve.

A vezetők kiválasztásában, az utánpótlás nevelésében nagyobb bizalomra, új látásmódra van szükség. Elsősorban a képességek alapján történő kiválasztódás, a mindennapos munka adta küzdőterepen való bizonyításnak és megfelelésnek kell „besorolnia" az embereket a különböző tisztségekre.

A politikai intézményrendszer korszerűsítése egyúttal e küzdőtér tágulását, az öntevékenység és kezdeményezés iránti igény pedig a megmérettetés valódi, értelmes feladatainak, alkalmainak megsokszorozódását hordozza magában. Könnyebb és egyúttal nehezebb lesz a dolgunk: a közélet felpezsdülése könnyíti a káderek „felkutatását", de egyben növeli a nevelés, a magunkhoz vonzás felelősségét is.

DALOGH SÁNDOR:

MAGYARORSZÁG KÜLPOLITIKÁJA

1945–1950

Második, bővített
és átdolgozott kiadás

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

396 oldal

Ára: 165 Ft

A szerző e művében Magyarország külpolitikai törekvéseit ismerteti az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulásától a koreai háború kitöréséig, szoros kölcsönhatásban a szövetséges nagyhatalmak közép- és délkelet-európai politikájával, valamint a nemzetközi helyzet alakulásával. Tárgyalja a koalíciós és ellenzéki pártok külpolitikai elképzeléseit, a magyar koalíciós kormány béke-előkészítő tevékenységét, továbbá a győztes hatalmaknak a magyar békeszerződéssel kapcsolatos álláspontját.

A Központi Bizottság tagjainak felszólalásából

A Központi Bizottság július 13–14-i ülésén elhangzott beszédeket, a vitát a sajtó, a rádió és a televízió bő terjedelemben ismertette. A Pártélet mostani számában teljes terjedelmében tesszük közzé a Központi Bizottság néhány tagjának felszólalását, amely a népgazdaság fejlődésének év eleji tapasztalatairól és az 1989-es fejlődés fő irányairól folytatott vitában hangzott el. A szöveget – a szerzőkkel egyetértésben – szerkesztett formában közöljük.

BERECZ FRIGYES
IPARI MINISZTER

A gazdaság jelene és jövője

Az előterjesztés és az előadói beszéd a gazdálkodás két olyan tényezőjére mutat rá, amelyet emelőként használhatunk a szükséges fordulat végrehajtásához. Az egyik: adósságszolgálati terheinkben 1989-ben (és bizonyos mértékig még 1990-ben is) van egy kis átmeneti, néhány százmillió dolláros könnyebbülés. A másik pedig — ahogy Németh Miklós is fogalmazott —: a félévi tervteljesítésünk elfogadható színvonalú.

Az első tényezőhöz mindössze annyi megjegyzést fűznék: örülök, hogy végre láthattam ezeket az adatokat. Nem emlékszem, hogy a Központi Bizottság előtt szereplő előterjesztésekben valaha is évekre előre megismerhettük volna az adósságszolgálat terheit. Beszélnünk kellett róla, állást kellett foglalnunk ezzel kapcsolatban, de nem ismertük pontosan a helyzetet. Ez az ellentmondás most feloldódott.

A másik tényezőről sem akarok hosszabban beszélni. Többen is említették, hogy a féléves adatok gyökeres változásokat még nem jeleznek. Azért azt nem tudom megállni, hogy ki ne mondjam (mivel az előterjesztés az első öthavi adatokat veszi figyelembe): a félévi adatok ismeretében egy kis elmozdulást mégiscsak ki lehet mutatni. Az Ipari Minisztérium által felügyelt ipari vállalatoknak (tehát az ipar fő részének) termelése mintegy 1,2 százalékkal növekszik. Ez nem túl nagy fejlődés, de kedvező, hogy valamivel nagyobb, mint amekkorát az év végére vártunk. De ha ezt az 1,2 százalékot szétválasztjuk két összetevőre, akkor azt látjuk, hogy az energetikával, az energiával foglalkozó ipar növekedése mintegy 3 százalékkal kisebb, a feldolgozóiparé mintegy 3 százalékkal nagyobb. Tehát ezek az adatok bizonyos fokú szerkezeti elmozdulást is mutatnak, méghozzá abba az irányba, amely már a múlt év végén is jellemző volt, mintegy 2—2 százalék erejéig. A kettő együtt azért már nem is olyan jelentéktelen. A feldolgozóiparon belül a gépipar mintegy 2,5 százalékos fejlődést fog felmutatni, s ez is megfelel annak, amit az év egészében remélünk. Ennél is lényegesebb, hogy ez az ágazat mintegy 15 százalékkal növelte a tőkés exportját.

Az ipari termelés fejlődése teljes egészében a tőkés export növelését szolgálta. Ez utóbbi az ipari fejlődésnél nagyobb arányban nőtt, hiszen a belföldi és a szocialista teljesítés valamivel kisebb volt, mint tavaly ilyenkor. Ezzel ezt a témát le is zárnám. Szeretnék rátérni a két variáció vitájára.

Nagyon újszerűnek tartom az előterjesztésben, hogy két alternatíva között választhatunk. Jól emlékszem azokra az időkre, amikor olyan előterjesztések kerültek a testület elé, hogy azokban nem is kettő, hanem három alternatíva állt, de azzal, hogy az „A" alternatíva nagyszerű lenne, ám illuzórikus, nem lehet végrehajtani, vessük el. A „C" alternatíva könnyen járható út, de nem segít bennünket. Következésképpen a három alternatívából a testület egyet választhatott: a „B"-t.

Most pedig két alternatíva van előttünk, és mindkettő járható. Még jobban örülök, hogy az előterjesztések szövegében benne van: elképzelhető, hogy a vita során a megoldást végül is az „A" és „B" változatnak valamiféle kombinációjában találjuk meg.

Arra szeretnék most rámutatni, hogy ebben az irányban kell keresnünk az utat. Annál is inkább, mert az „A" és a „B" változatot úgy foghatjuk fel, távolodva az időben, mint két szétnyíló vonalat, amelyek igen sok fejlődési utat, alternatívát fognak közre; az ábécé összes betűje sem lenne elég, hogy mindet megjelöljük. Elvileg az „A" feletti és a „B" alatti „útvonalak" is lehetségesek. Miért gondolom én, hogy valamilyen kombinációt kell keresnünk az „A" és a „B" között? Azért, mert úgy érzékelem, hogy bizonyos ellentmondások vannak azokban a feltételezésekben, amelyekre az egyes alternatívák épülnek. Márpedig ha a feltételezés téves, akkor meglehet, hogy a következtetés, tehát maga az alternatíva is az lesz.

Az első ilyen gondot abban a szövegrészben látom, amely úgy hangzik, hogy a következő 2—3 év céljait részletesen ki kell dolgoznunk, és csak néhány szempontból kell távolabbra tekintenünk. Én ebben egy olyan gondolkodásnak a továbbélését látom, amely sajnos régóta jellemez bennünket, és amely szerint ha ismerjük jelenünket, ebből kivetíthetjük a jövőnket is. Mivel a jelen meglehetősen nehéz gazdasági helyzetet tükröz, s egy-két év alatt ezen lényegesen nem lehet változtatni, a kivetítés is szükségképpen rossz jövőt rajzolhat fel. Mégis azt mondjuk, hogy a rossz helyzet kivetítése a távlati terv, utána majd abból fejtjük vissza az újabb és újabb rövid és középtávú terveket, így azok is szükségképpen rosszak lesznek. Valamiképpen ez a módszer is része annak a nemkívánatos módon működő öngerjesztő folyamatnak, amely a gazdaságban tapasztalható. Ezt valahogy a fejéről a talpára kell állítani úgy, hogy bármilyen is a jelenünk, mindenképpen legyen a lehetőségek teljes kihasználására épülő távlati tervünk, és amennyire csak lehetséges, a kovetkező két-három év terveit illesszük ehhez a stratégiához, mert csak így törhetünk ki abból a helyzetből, amelyben vagyunk.

Más szóval ez annyit jelent, hogy szükség lenne a gazdaságszerkezet fejlesztési koncepciójára. No, nem olyan részletesre, mint amilyet többen is hiányolnak, vagyis hogy a vállalatok számára álljon rendelkezésre olvasható kotta, amiben termékre, technológiára nézve pontosan megtalálható, hogy kinek mit kell „játszania" a 90-es években. De olyan részletekre nézve ki kellene dolgozni a jövőnkre vonatkozó elképzeléseket, hogy hogyan oszlik majd meg a jövedelem a társadalom termelő, illetve nem termelő része közt; a termelő részen belül a gazdasági ágazatok közt. A gazdasági ágazatokon belül — amit itt szóvá is tettek — honnan, miből lesz energia, importaljuk-e, vagy magunk fogjuk előállítani szénből vagy

atomenergiából. Számos gazdasági döntésre lenne szükség, amelyekhez az ágazatok, az ágazaton belül a vállalatok is elkészíthetik a maguk távlati terveit, amelyek nem a rossz jelenből kivetített rossz jövőt célozzák meg, hanem a lehetőségeket gondosan számításba vevő stratégiai célokat.

Ha ezt nem tudjuk megcsinálni, akkor megoldhatatlan lesz, amit hangosan követelünk — az előterjesztés is így kezdődik —, jelesül, hogy fordulatot kell végrehajtani. Fordulatot, de milyen irányba? Ezt ma még nem tudjuk pontosan megfogalmazni. Ha pedig a „fordulat szögét" nem tudjuk pontosan meghatározni, akkor annak sincs túl sok értelme, hogy megadjuk, milyen gyorsan haladjunk előre egy olyan irányba, amelyben valójában bizonytalanok vagyunk. Mindenképpen szükségét érzem egy olyan munkának, amely növeli előrelátásunkat azért, hogy mire egy alternatíva mellett döntünk, addigra tudjuk azt is, hogy annak távlati fejlődési vonala merre tart.

Még egyszer hangsúlyozom: stratégia alatt nem a vállalatok vagy az ipar, a mezőgazdaság számára részletesen kidolgozott szerkezetfejlesztési terveket értek, hanem koncepciót, amihez ezek igazodhatnak.

Egy másik gondom a feltételekkel kapcsolatos. Szerepel egy olyan megfogalmazás az előterjesztésben, hogy a legfőbb energiaforrásunk a korlátok lebontása. Ezzel teljesen egyetértek s iparosként nagy örömmel is hallom, mert ez leghőbb óhaja magának az iparnak és a gazdaság egészének is. De emlékeztetnék arra, hogy valamikor úgy 1984 végén, 1985-ben, amikor már azt hittuk, hogy megnyertük a csatát az egyensúly helyreállításában, akkor is elkezdtünk egy liberalizálási folyamatot, szabaddá tettük a tőkés importot, bízva abban, hogy az majd fellendíti a gazdaságot. De ennek csak az egyik fele következett be, elfutott a tőkés import, a gazdaság nem lendült fel. Következésképpen hangsúlyoznunk kell, hogy a korlátok lebontásakor körültekintésre van szükség.

A harmadik észrevételem: mind a két alternatíva feltételezi, hogy a belföldi felhasználás hosszú időn keresztül gyakorlatilag nem nőhet. Ezzel általában egyet is kell értenünk, de gondolni kell arra, hogy vannak esetek, amikor a belföldi felhasználás emelője lehet a tőkéspiaci teljesítmények növelésének. Aki a gyakorlatban, például vállalatnál dolgozik, tudja, hogy sokszor van lehetőség a tőkéspiaci értékesítésre, de kezdetben nem nagy volumenű, a jövedelméből a vállalat nem tudna életben maradni és fejleszteni. De ha ehhez ugyanabból a termékből belföldi értékesítési lehetőség is társul, a kettő együttesen már elegendő jövedelmet ad ahhoz, hogy ezt a munkát végig lehessen vinni. Ahogy mondják: a gazdaságban a belföldi értékesítés a tőkéspiaci innováció rezsihordozója. Olyan területeken, ahol van erre lehetőség, ahol a belföldi értékesítés mobilizálhatja a gazdaságot, ott engedjük érvényesülni, és ne mondjuk ki általában, hogy ez nem lehetséges.

A negyedik gondommal nagyon röviden végezhetek, mert ahogy hallgattam a felszólalásokat, láttam: lényegében mindenki vagy elvetette, vagy csak bizonyos módosításokkal tartotta elfogadhatónak a „B" alternatívát. A „B" alternatíva feltételezi, hogy a rövid távú egyensúlyt a szerkezetváltás fölé rendeljük. Ám ennek annyira elfogytak a lehetőségei az utóbbi tíz évben, hogy fél évről fél évre sem tartom már járható útnak. Tehát amikor én kombinációs megoldást javaslok az „A" és a „B" között, azt úgy fogalmazhatom meg, hogy a „B"-t semmiképpen nem lehet elfogadni, az „A"-t jó lenne, de ez sem fog menni pontosítások nélkül.

Miért nem? Két észrevételt az „A" alternatíváról is szeretnék elmon-

dani. Az egyik: van benne egy feltételezés (ezt már mások is érintették hozzászólásukban), amely szerint a bátran meghirdetett reformok ellenében több hitelt vehetünk fel, és akkor lesz elegendő forrásunk a fejlesztéshez. Ez nem egészen új felismerés, mert ennek a kinyilatkoztatása többször elhangzott már az elmúlt években. Éltünk is vele a gyakorlatban. (Talán ennek is következménye a 18 milliárd dollár feletti bruttó adósságunk.) De én nem ezt látom már a fő gondnak, ebben már „benne vagyunk". Félő azonban, hogy ezzel az illúzióval esetleg tovább növeljük az adósságállományt. Azt érzékelnünk kell, hogy a jó gazdasági reformok meghirdetése átmenetileg talán növelheti a hitelképességünket, ám reformintézkedéseket hiteltörlesztésként nem fogadnak el tőlünk, csak árut. Következésképpen csak azok a reformok érnek valamit, amelyek a gyakorlatban úgy hasznosulnak, hogy annak ellenében vagy annak segítségével a gazdaság növelni tudja a tőkés export teljesítőképességét.

A másik észrevételem az „A"-val kapcsolatban: amikor azt mondjuk, hogy az egy liberálisabb változata a jövőnek, akkor lényegében azt is ki kell mondanunk: a liberalizmusban nem a korlátlan szabadosság érvényesül, de sokkal nagyobb mértékben érvényesülhetnek az automatizmusok, mint eddig. Ám az automatizmusok — ez a műszaki életben könnyen belátható, a gazdaságban valamilyen okból ennek a belátása nehezebb — akkor működnek jól, ha energiatartalék van a rendszerben az eszközhiány pótlására, illetve ha az időlegesen felesleges eszköz felhalmozható egy későbbi beavatkozás céljára. Ez a gazdaságban lehet többlettőke, többletdeviza, és így tovább. Nálunk ezek a tartalékok nagyon szűkösek. Annyi semmiképpen sincs, hogy a gazdaságot teljes keresztmetszetében tudnánk liberalizálni.

Következésképpen most már arról kellene beszélnem, hogy hogyan látom megoldhatónak a korlátozott liberalizálást. Nem tudok újat mondani. Elmondtam a lényegét az Országgyűlésen az ipari szerkezetfejlesztési beszámoló kapcsán 15 percben, szeretném ezt most két percbe sűrítve megismételni, és ezzel zárni hozzászólásomat.

Véleményem szerint az „A" változathoz közeli kombinációs változat is csak úgy lesz járható, ha a gazdaság teljes keresztmetszetére nem kockáztatjuk meg a liberalizálást, mert akkor megismétlődhet az 1985—1986-os elfutás. Ellenben ki kell nyitnunk a kaput valamilyen körülhatárolt területen, ott azonban nagy következetességgel. Ám ezzel még semmi újdonságot nem mondtam. A gazdaságban jelenleg is nagyszámú liberalizáló jellegű kedvezmény él: középtávú megállapodás tőkés exportra, rövid távra kedvezményes importhozzáférési lehetőség, „bérklub", „árklub", és így tovább. Nincs egyetlen olyan vállalat sem, amely kivétel nélkül mindegyik „klubban" benne lenne, de sok vállalat van külön-külön némelyikben, az erősebb vállalatok esetleg kettő-háromban is. Ezt a rendszert kellene valamiképpen „összenyalábolni" és azt mondani, hogy azok a vállalatok, amelyek jelentős piaci teljesítményre képesek, ennek az együttesét kapják meg, esetleg hozzá még mindazt, amit a későbbiekben szeretnénk a vállalatok számára liberalizálás céljából biztosítani. Amire nagyon kell vigyázni — okulva az eddigi megállapodások, pályázatok rendszeréből —, hogy kizárjuk a személyek, a testületek, a minisztériumok szubjektív döntéseit. Tehát ne kijelöléssel kerüljenek a vállalatok az alkalmasak körébe, hanem a saját mérlegeredményük bizonyítsa, hogy valóban oda valók. Az is nagyon lényeges, hogy ne legyenek titkosak a pályázatok. Legyen nyílt a feltételek meghirdetése és az is, hogy a mérlegeredmény alapján ki jut be automatikusan a liberálisabb feltételekkel működők körébe.

Nagyon lényeges, hogy amikor ez megtörtént, ha már meghirdettük a stabil, biztonságosabb gazdálkodási feltételeket (például a forint teljes konvertibilitását, a teljes tőkés importhoz jutást, a kedvezőbb hitelfeltételeket), akkor két-három-négy évig legyen bátorságunk, türelmünk kivárni a sikert. Az is nagyon lényeges, hogy jól sikerüljön körülhatárolni a vállalatok kiemelésének tényezőit. Ugyanis ha csak kevés vállalat jut be a körbe, akkor az elmozdulás nem fog bekövetkezni, ha pedig túl sok, „elfuthat" az egész gazdaság, s kiemelkedés helyett újabb összeomlás következhet be. Tehát nagyon körültekintően kell meghatározni a „játékszabályokat", de nem szabad visszariadni a bevezetésüktől. És akkor elindulhat egy öngerjesztő folyamat, amelyben kezdetben a gazdálkodásnak csak egy szűkebb része lesz képes kiemelkedő teljesítményre, de ha ezt a szűk kört hagyjuk működni, akkor az magával húzza az egész gazdaság átlagteljesítményét. Következésképpen két-három év múlva több gazdálkodó juthat kedvezőbb. lehetőséghez, majd valahol egy távolabbi jövőben (most nem lehet pontosan megmondani, hogy ez öt év vagy nyolc év) bekövetkezhet a gazdaság teljes keresztmetszetű liberalizálódása.

Még egy javaslatot tennék mielőtt befejezném hozzászólásomat. Ebbe a rendszerbe nem illeszkedik bele — a KGST jelenlegi működése miatt — az együttműködés a szocialista piaccal. Ezért egy olyan kiegészítő elemet kellene hozzákapcsolni a gazdálkodás játékszabályaihoz, hogy — elnézést a pénzügyi, funkcionális szervektől — a szocialista export—import kapcsolat ne a központi költségvetésen keresztül egyenlítődjék ki. Azt mindnyájan tudják itt a teremben, hogy a szocialista importon, bizonyos termékeken „lefölözés" van, ami a költségvetés bevétele; más termékeket — úgymond — támogatni kell, holott az egy bizonyos mértékig árkiegyenlítés, és valójában csak egy adott hatékonyság alatt támogatás. Ha sokkal közelebb vinnénk ezt a mérleghelyet a vállalatokhoz, akkor nem állami szervekkel kellene megalkudniuk, hanem egy lényegében hozzájuk hasonló intézménnyel, amely abban érdekelt, hogy ezt a mérleget javítsa. Másrészt erre az intézményre nézve azt tennénk kötelezővé, hogy legalább annyit fizessen be a költségvetésbe, amennyi ma az elvonások és lefölözések egyenlege, s ahhoz képest javítsa az eredményt. Akkor feltételezhető, hogy a szocialista export—import kapcsolatot — amíg a KGST is beleilleszkedik fejlődésével egy korszerűbb gazdaságba — úgy tudnánk megoldani, hogy valóban végrehajtsunk egy olyan pontosan megfogalmazott fordulatot, amely a piac minden területén tényleges teljesítményt hoz.

BECK TAMÁS
A MAGYAR GAZDASÁGI KAMARA ELNÖKE

Exportdinamika, struktúraátalakítás, a működő tőke bevonása

A kamarai tapasztalatok alapján három témakörben szeretnék észrevételeket fűzni Németh Miklós tájékoztatójához. Mindhárom egyöntetűen fontos és sürgős lépéseket igényel.

1. *A konvertibilis elszámolású kereskedelem növelésének igénye és lehetősége.* A nagyobb kereskedelmi forgalom a mai érvényesülő importkorlátozással nem érhető el, mivel ez a termelést és az exportot egyaránt bénítja. Egy liberalizált és szelektív importgazdálkodás lehetőségét kellene minél előbb megteremteni, elsősorban az export bővítésére képes termelők számára, főként a termelőberendezések korszerűsítése, termelőképességük és termékeik minőségének javítása révén. A liberalizált importgazdálkodás feltételei tehát úgy alakíthatók ki, hogy erre fedezetet nyújthat a növekvő konvertibilis export.

Az élelmiszeripar területén például a feldolgozás és csomagolás színvonalának javításával — azonos volumenű export mellett — rövid időn belül 20—25 százalékos árbevétel-növekedést érhetnénk el. Jobban ki kellene használnunk a tranzitkereskedelemben rejlő lehetőségeket is, amely egyes országokban eléri a külkereskedelmi forgalom 25—30 százalékát. Ezek a kereskedelmi szolgáltatások nagyobb devizaráfordítások nélkül is jelentékeny hasznot biztosítanak. Megfelelő hazai bázis kiépítésével (raktározás, hűtőtárolás, kiszerelés, csomagolás stb.) mindenekelőtt a távol-keleti térségek és Nyugat-Európa árucikkeit kellene nagyobb mértékben bevonni ebbe a tevékenységbe. Ha ezt a munkát megfelelő szállítókapacitások kiépítése és működése is szolgálná, ez további bevételeket nyújtana számunkra.

Számításaink szerint az ilyen szolgáltatások éves devizahozama több százmillió dollár lehetne. Nagy lehetőséget nyithat, ha földrajzi pozíciónknak megfelelően transzferszerepet vállalunk a KGST és Nyugat-Európa között.

Nagyok az idegenforgalmi tartalékaink, ha csekély beruházással, de több fegyelemmel javítjuk a szolgáltatások minőségét. Ma két-háromszáz millió dolláros forgalombővülés lehetőségével is számolhatunk, ehhez azonban gyorsan kell cselekednünk, hiszen már mutatkoznak a jelei, hogy forgalmat veszítünk az olcsóbb és jobb mediterrán Európával szemben.

Továbbá: nem vesszük eléggé igénybe az úgynevezett lecseréléses üzletek által nyújtott lehetőségeket. Az olcsó, fejlődő országokból beszerzett termékek a hazai piacon termelőkapacitást szabadíthatnak fel igényesebb, jobb áron értékesíthető termékek előállítására.

Alapanyagimportunknak is a mainál jelentékenyebb hányadát szerezhetnénk be a fejlődő országokból, ezáltal új piacokat teremthetnénk beruházási javaink, mindenekelőtt gépipari termékeink számára. Ehhez azonban azt is be kellene látnunk, hogy gépipari termékeink mai típusai a fejlett országokban általában csak kedvezőtlen áron adhatók el.

Feldolgozóipari exportöbbletet első lépésben a feldolgozó vegyiparban, a műanyag-feldolgozásban, a műszeriparban és a híradástechnika területén érhetünk el. Ezt azonban csakis a technológia korszerűsítésével, magasabb alkatrész- és részegységimport biztosításával valósíthatjuk meg. Az említett iparágak termékeinek alacsony tőkés import hányada ezt az igényt elviselhetővé teszi. A halmozott dollárimport-igényesség 1986-ban a vegyiparban ugyanis száz forint termelési értékre számítva 19 forint, a gépiparban 16 forint 50 fillér volt. Ez alacsonynak tekinthető.

Ezek a lépések teremthetnék meg azt az exporttöbbletet, mely egyrészt módot nyújtana a feldolgozóipar versenyképes ágai számára a műszaki fejlődés megalapozásához, másrészt fedezetet teremtene egy fokozatosan növekvő mértékű import liberalizálásához, és kinyitná az ollót a tőkés viszonylatú export és import között, amely biztonságos gazdálkodásunk elen-

gedhetetlen feltétele. A megoldás nem nélkülözheti az ország felhalmozott adósságállományának újszerű kezelését. Az adósságterhek csökkentése érdekében olyan módszerekre is szükség van, amelyeknek megfelelően a meglévő, jól működő vállalatok tulajdonának egy részét a hitelek csökkentése fejében átadjuk. Tehát ne a rosszul működő és csődbe jutott vállalatoknál próbálkozzunk ilyen lépésekkel, hanem a jól működő vállalatoknál, mint például a Tungsram, a gyógyszervegyipar vagy a gyógyszeripar.

A devizagazdálkodást közelíteni kell a vállalatokhoz: lehessenek devizatartozásaik és -követeléseik. A beruházások és adósságállományunk között fokozatosan teremtsük meg a közvetlen kapcsolatot. E kérdések kezelésére a kereskedelmi bankokat fokozottan jogosulttá kellene tennünk.

A hazai személygépkocsi-gyártás, illetve -összeszerelés terveivel kapcsolatban szeretném megjegyezni, hogy a közhiedelemmel ellentétben a gépkocsi „puha" árucikknek számít a világpiacon. Mindenki gépkocsit szeretne eladni. És mit tegyünk mi? Ahelyett, hogy mi is az eladók sorába kívánkoznánk, inkább a hazai ipar exportteljesítményét kellene fokoznunk. Ez a többletexport a hazai vásárlók számára vonzó és olcsó külföldi gépkocsitípusok importját tenné lehetővé a tervezett és bizonytalan, alacsony használati értékű gépkocsik előállítására képes szocialista kooperáció helyett.

2. Véleményt fűznék, *a struktúraátalakítás* kérdéséhez. A meglévő struktúra javítását illetően az ország helyzetéből, adottságaiból kell kiindulni, amitől nem lehet elvonatkoztatni a KGST-integráció lassú ütemű előrehaladását sem. Nyugati partnereinkkel viszont az eddig kialakult kapcsolataink nem elég szilárdak, és ma még nem biztosítanak hosszú távú fejlődési perspektívát. A bruttó nemzeti termelésnek mintegy 70 százaléka a belföldi forgalomban értékesül, az export pedig fele-fele arányban a KGST, illetőleg tőkés kereskedelemben realizálódik.

Ezeken az arányokon a közeljövőben aligha lehet radikálisan változtatni, és ez kiemeli a belföldi piac jelentőségét. Történelmi tény viszont, hogy önmagában egyetlen ország sem volt képes gyors fejlődésre, hátrányainak leküzdésére. Finnország mellett például ott voltak az északi országok, Ausztria mellett az NSZK. Nekünk is meg kell választanunk, kikkel megyünk előre, és nem biztos, hogy társaink csak egy kontinensről vagy csak egy országcsoportból toborzódnak majd.

A struktúraátalakítás legfőbb eszköze nem feltétlenül a termelés leállítása, hanem minőségi színvonalának és gazdaságosságának érdemi javítása. Ennek ára van, de nem több, mint adott esetben a visszafejlesztés költsége. Erről illetékeseink gyakran megfeledkeznek, és a szerkezetátalakítást elintézettnek vélik a leállítással, nem gondolva a felszámolás járulékos költségeire, az áruhiány okozta problémákra, az ebből származó importnövekedés megoldatlan lehetőségeire. Nincs semmi alapja annak az állításnak, hogy importból — különösen szocialista relációból — olcsóbban szerezhető be mindaz, aminek a gyártása a meglévő hazai kapacitásainkkal nem tehető rentábilissá. A termelés leállítása előtt — minden árucikk esetében — gazdaságossági elemzést kell végezni.

Arra természetesen szükség van, hogy az olyan visszafejlesztés, amely a jobbnak, az újnak csinál helyet, megfelelő támogatásban részesüljön, és a visszafejlesztés módszerei is kialakuljanak. Konvertibilis nemzeti valuta hiányában ennek metodikája még ismeretlen, a rögtönzések pedig majdnem mindig károsak. A visszafejlesztés és a struktúraátalakítás költségei és vesz-

teségei nem kerülhetők el. Azokban az országokban, ahol ezt radikális módszerekkel hajtották végre, jelentős infláció, nemzeti jövedelem-visszaesés, fizetési mérleghiány kísérte az átalakítást, de csak átmenetileg. Mi ezeket a hátrányokat anélkül szenvedjük el, hogy a gazdaság struktúrájának fejlődésében előrehaladnánk. Gyakran megfeledkezünk róla, hogy a termék exportképessége nem a végtermék fázisában dől el, hanem az alkatrészek, a segédanyagok és a csomagolás minősége a meghatározó.

A struktúrapolitikát eszközrendszerével és feltételrendszerével együtt kell kezelni, véghezvitelét enélkül nem lehet a magyar gazdaságból kikényszeríteni. Támogatáspolitikánk például semmiképpen nem szolgálja a struktúraátalakítást, hiszen az 1988. évre tervezett összegből csak 7 százalék jut a beruházásokra, 93 százalék a folyó tevékenység finanszírozására folyik el. Tegyük hozzá, sokan leegyszerűsítve kezelik a támogatások megszüntetését, mintha ez csak kemény elhatározás kérdése volna. A Kamara természetesen üdvözöl minden olyan lépést, amely egyrészt az indokolatlan támogatások leépítésén munkálkodik, másrészt viszont azonos mértékben javítja a jól működő vállalatok mozgásterét. A rubelexporton levő támogatás azonban alapvetően az átlagárfolyammal, a KGST-árrendszerrel és a valutáris mechanizmussal függ össze. Egyébként is csak a támogatások és elvonások egyenlegét lenne szabad értékelni, ez pedig 1988-ban is tízmilliárd forint többletet biztosít a költségvetés számára. Ha életbe lépnek a további támogatáscsökkentések, amelyeket a szocialista export terén tervezünk, akkor a kölsegvetés ezen a réven 20—30 milliárd többlethez jut, ami azonban vállalati szempontból minden bizonnyal nemkívánatos jelenség.

3. *A vegyesvállalatok* témájához elöljáróban egy példát szeretnék elmondani. Törökország tavaly 530 millió dollár működő tőkét importált, ebben az esztendőben pedig egymilliárdot. Mi 1972 óta nem tudtunk számottevő összeget behozni. E tényezők is jelzik, hogy rossz úton járunk, a témát rosszul kezeljük! Ezen a helyzeten változtatni kell.

Az előterjesztésben és az előadói beszédben említett változatok közül a Magyar Gazdasági Kamara az „A" variációt támogatja. Tisztában kell lennünk azonban azzal, hogy a most hozott döntés nem egy évre szól. Az „A" változatot körülbelül ötéves periódusra kell választanunk, annak minden feszültségével együtt. Egy dologban azonban óvatosságra intek, mégpedig a feltételezett 15—25 százalékos fogyasztói áremelkedést illetően. Aggodalmam arra alapozódik, hogy szocialista körülmények között eddig még sehol sem sikerült a két számjegyű inflációt megfékezni. Új eszközrendszerek szükségesek majd, hogy ismét csökkenteni tudjuk az áremelkedés ütemét, és az infláció ne legyen öngerjesztő, megfékezhetetlen velejárója életünknek, úgy mint Jugoszláviában vagy például Lengyelországban. Mindent meg kell tennük annak érdekében — a pártnak is, a társadalmi szervezeteknek is —, hogy a magas infláció és reálbércsökkenés ne okozzon akkora társadalmi nyomást, hogy az éppen a differenciálást tegye lehetetlenné. Ösztönző differenciálásra nagy szükségünk van, hiszen a komplexen értelmezett morál és a hit helyreállítása a gazdaságban továbbra is elsőrendű kötelességünk. Ennek megvalósításához azonban praktikus, egyszerű és célravezető eszközökre, módszerekre van szükségünk.

BOROS LÁSZLÓ
A GYŐR-SOPRON MEGYEI ÁLLAMI ÉPÍTŐIPARI VÁLLALAT
SOPRONI FŐMÉRNÖKSÉGÉNEK MŰVEZETŐJE

A radikális fordulat az egyetlen megoldás

A rendelkezésünkre bocsátott jelentés — alapos, elemző volta mellett — még mindig tartalmaz általános megállapításokat. Például az a megállapítás, hogy valamilyen gazdasági mutatószám l é n y e g é b e n a tavalyi szinten van, a magyar politikai zsargon értelmezésében legfeljebb megközelítő értékű lehet. Érthetetlen számomra, hogy ha valamit elérünk, netán túlteljesítünk, akkor pontos számokat közlünk, ha viszont elmaradunk, akkor azt írjuk, hogy lényegében a bázissal azonos szinten vagyunk. A fogalmazás tisztaságával, egyértelműségével és főként pontosságával elérhetjük, hogy egy anyagot két ember ne értelmezhessen háromféleképpen.

Az a megállapítás, hogy kezdeményezni kell a működő tőke bevonását, nem mai keletű, eredményeink viszont e téren meglehetősen csekélyek. Nem kell közgazdásznak lenni ahhoz, hogy megállapítsuk, mindehhez stabil politikai és gazdasági helyzet, előre kiszámítható gazdasági folyamatok szükségesek. Jelentős lépéseket tettünk a politikai stabilitás felé, de az állandóan változó újabb és újabb fékeket behelyező szabályozórendszer riasztó hatása tükröződik az eredményekben. Ezt még tetézi nemkívánatos bürokratizmusunk, a döntések halogatásának számos példája. Ezek közül kettőt említenék. Sopronban évekkel ezelőtt külföldi tőke bevonásával újabb vámszabadterület létrehozását kezdeményezték. Az elképzeléssel minden illetékes egyetértett, de a konkrét cselekvésig a mai napig sem jutottunk el. A másik eset: a fertődi kastély teljes felújítására és szállodai hasznosítására tett ajánlatot egy liechtensteini üzletember. Tavasszal olvastam valamelyik újságban az illető kesergését, mondván, lassan elmegy a kedve az egésztől, mert három év nem volt elegendő a magyaroknak a döntéshez.

Úgy vélem, a Központi Bizottság elé terjesztett anyag méltatlanul keveset foglalkozik a műszaki fejlesztés kérdésével. Hoztunk már erre vonatkozóan nagyon szép határozatokat, komoly tudományos elmék számtalan esetben felhívták figyelmünket az ügy fontosságára, ám az „eredmény" mégis lesújtó.

Még mindig unikumként kezeljük a kérdést. Egy éve, hogy a tv Hatvanhat című műsorában a műszaki fejlesztés volt a téma. Az egyik meghívott feltette a kérdést a szerkesztőriporternek: mit gondol, egy fejlett tőkés országban felkérnék-e önt egy ilyen témájú műsor elkészítésére? A válasz kitérő volt: „Még nem kértek fel!" Ott ugyanis nem műsort csinálnak, hanem a műszaki fejlesztést magát!

A jelentés szerint az év első öt hónapjában kialakult feszültségek kezelésére a kormányzat több intézkedést hozott. A Gazdasági Kamara július 6-án megjelent elnökségi állásfoglalása viszont komoly aggodalmat tükröz az intézkedésekkel és a várható következményekkel szemben. A Kamara attól tart, hogy hiányzik a változtatások feltételrendszere a vállalatok részére, én pedig ugyanettől tartok — a lakosság oldaláról szemlélve a dolgokat.

A KGST 44. ülésszakának eredményeit vagy eredménytelenségeit jól jellemzi küldöttségünk két tagjának kijelentése. Németh Miklós szerint a reformtörekvésekkel szemben áll a meglévő rendszer javításában hívők tábora, akik mindent csak az eddiginél egy kicsit jobban akarnak csinálni. Horn

Gyula úgy vélte, hogy a szóhasználatban még mindig visszatér a meglévő „tökéletesítésének" kifejezése. Szerinte ami rossz, azt nem tökéletesíteni kell, hanem abban radikális változtatás szükséges. Így igaz, csak az a kérdés, erre mennyi esélyünk van, és mikor realizálható. Ha az anyag prognózisát nézzük, 1990-ig aligha, utána viszont a tőkés gazdaságban fenyeget recesszió. Hát nem valami vigasztaló kilátások.

Talán az eddig elmondottak sejteni engedik, hogy a kidolgozottság jelenlegi szintjén a gazdasági továbblépés „A" változata az egyetlen lehetséges megoldás. Ebben megerősített az a hevenyészett közvélemény-kutatás, amelyet idehaza végeztünk. Miután a „B" változat kísértetiesen hasonlít arra, amit az elmúlt húsz évben már átéltünk, számunkra nincs más lehetőség, mint a radikális változtatásokra voksolni. Megvalósításához azonban nagyon sok feltétel megteremtésére van szükség. Elsősorban a bizalomra, hogy lesz erőnk minden visszarendeződési kísérletet meghiúsítva végigvinni, a folyamatot. A magam részéről bízom a vezetésben, de nekünk tízmillió ember bizalmát kell elnyernünk. Garanciákat kell adnunk, elsősorban a szociális védőháló megteremtésével. A várhatóan nagy feszültségek humánus kezelésére fel kell készülnünk, a szociális gondokat nem egyenlősdi módra, hanem a rászorultság alapján kell megoldanunk. Garanciák kellenek arra, hogy a piaci mechanizmusok belső feltételeit meg tudjuk teremteni. Nehezen képzelhető el, hogy a monopolhelyzetű vállalatokat könnyű lesz a maguk teremtette állóvízből kimozdítani, olyan színvonalú termékek gyártására rászorítani, melyek mindenütt értékesíthetők. Garanciák kellenek a stabilizációhoz szükséges prognosztizált időhatárok betartására.

A költségvetés reformja is elodázhatatlan. A forrásoldal nagyjából tisztázva van. A felhasználás oldalát azonban egyértelműbbé kellene tenni. Tovább kell folytatni a költségvetési kiadások lehetséges csökkentését. Indokolt és halaszthatatlan az olyan intézkedések megváltoztatása, melyeket az élet nem igazolt. Itt elsősorban a személyi jövedelemadóra gondolok. Abban nincs vita, hogy az adórendszer bevezetése szükséges volt, az adókulcsokról viszont bebizonyosodott, hogy teljesítmény-visszatartásra késztetnek. Túlóráztatni szinte lehetetlen, a többletteljesítményt pedig a központi bérszabályozás korlátozza.

Tisztában vagyok azzal, hogy az 1989-es terv fő irányait illető döntés nem a mai ülés feladata. Nyomatékosan szeretném azonban felhívni a figyelmet a következő mondatra: „A nagy felelősséggel járó döntésekhez ezeket a változatokat részletesen ki kell dolgozni." A részletes kidolgozás vélhetőleg szakértők feladata lesz. Nagyon bízom abban, hogy minden eddigi jó és rossz tapasztalat és döntés figyelembevételével végzik majd a rájuk bízott munkát. Így remélhető, hogy az októberben esedékes döntés során az időben rendelkezésünkre bocsátott érvek és ellenérvek tényszerű felsorakoztatásával és ütköztetésével tiszta lelkiismerettel, felkészülten tehetjük le a voksunkat.

Végezetül még egyszer szeretnék szólni a bizalom kérdéséről. Minden lehetséges eszközt fel kell használnunk a lakosság gyors, pontos, korrekt tájékoztatására, hogy céljainkhoz megnyerjük az emberek bizalmát. Közvéleményünk felnőtt és érett a problémák megértésére, ugyanakkor hiába is várnánk az aktív támogatásukat, ha hiányzik a nyíltság, ha elhallgatunk dolgokat. Ezzel csak helyrehozhatatlan károkat okozhatunk.

Nem kizárt, hogy hozzászólásomban éltem a Központi Bizottság legutóbbi ülésén deklarált, mindenki számára biztosított tévedés lehetőségével. Véleményemet azonban segítő, előrevivő szándékkal mondtam el, a szükséges fordulat elindítása érdekében, melyre hosszú évek óta várunk.

ORBÁN ISTVÁN
AZ EGIS GYÓGYSZERGYÁR VEZÉRIGAZGATÓJA

Erősíteni kell az érdekeltséget

Amikor tavaly, az év utolsó hónapjaiban alkalmunk volt látni a kormány stabilizációs és kibontakozási programjának készülési folyamatát, illetve magát a programot, akkor a gazdaság operatív szférájában dolgozókat kellemes szellemi izgalom járta át. Volt min gondolkodniuk és volt módjuk arra, hogy véleményt mondjanak, másrészt pedig a saját munkájukat megkíséreljék ennek a programnak a tükrében felülvizsgálni, új irányokat jelölve ki.

Sokan szóvá tettük és leírtuk az egyik fontos kérdést, nevezetesen, hogy milyen időbeli viszonyban van egymással a stabilizáció és a kibontakozás, létezhet-e egy tisztán stabilizációs időszak, ami után egyszer csak lehúzzuk a rolót, és azt mondjuk: magyarok, holnaptól már a kibontakozás következik. Erről nyilvánvalóan nincs szó. Számunkra az volt a fontos, hogy ebben, főként a stabilizáció elemeivel tarkított és terhelt időszakban, milyen mértékben jönnek létre a kibontakozási gócok, illetve milyen mértékben tudjuk megtartani és erősíteni azokat az elemeket, amelyek már ebbe az irányba hatnak.

A mérleg bizonyos szempontból pozitív, más szempontból negatív. Jó dolog, hogy a gazdaság törvényes működési kereteinek tágítása érdekében komoly intézkedéseket tettünk. Így például minden gond és igazítanivaló ellenére jelentős lépésnek érzem az új adórendszer bevezetését. Ugyancsak jelentős — és azt hiszem, ezt már az előkészítés fázisában mindannyian érezzük — az új társasági törvény, a vállalkozói adótörvény. Tehát igyekszünk azokat a kereteket létrehozni vagy bővíteni, amelyekben a szabad mozgásunk inkább függ a belső feltételektől, mint a külsőktől.

És mégis, az elmúlt néhány hónapos időszaknak vannak olyan fejleményei, amelyek elgondolkodtatnak bennünket, miközben az elkövetkezendő néhány év gazdaságfejlesztési dinamikájáról, gazdaságpolitikai célkitűzéseiről beszélünk. A hozzászólások során számtalan olyan problémáról volt szó, amely ezeket jelzi. S noha nem szeretnék ismétlésbe bocsátkozni, engedjék meg, hogy példaként olyan kérdésről szóljak, ami eddig kevéssé került figyelmünk homlokterébe.

Az írásos anyag, a szóbeli előterjesztés, a légkör is arra késztet, hogy intenzíven foglalkozzunk a válságágazatokkal, törjük a fejünket, hogyan lehet az ország számára létfontosságú iparágakat, vállalkozásokat valamilyen módon eredményes munkára ösztönözni, megfelelő forrásokat biztosítva számukra.

Szeretném azonban felhívni a figyelmet egy olyan jelenségre, amelyet rendkívül veszélyesnek érzek, ez pedig a tengődő vállalatok egyre bővülő száma és köre. Ezen olyan vállalatokat értek, amelyek nincsenek olyan gazdálkodási szituációban, hogy felszámolásukról vagy szanálásukról kellene gondolkodni, de egyre szűkülnek a lehetőségeik, és nem utolsósorban a mentális szférában, a vezetői gondolkodásban kerülnek egyre hátrább, mert saját helyzetüket mind reménytelenebbnek tartják.

Ma a tőkés piacon működő vállalatainkat érik igazi piaci impulzusok. Kizárólag a tőkés piac közvetít számunkra igazi piaci ingereket, szükséges

lenne tehát, hogy a tőkés piacon mozgó vállalatok köre bővüljön. Eközben azonban a tengődő vállalatok egyre jobban elzárulnak attól a lehetőségtől, hogy bármilyen kis mértékben is, de meginduljanak egyfajta külpiaci mozgás felé, amelynek én most nem azt a hatását szeretném hangsúlyozni, hogy az ország számára konvertibilis devizabevételt jelent, hanem azt, hogy a vállalatokat olyan impulzusok érik, amelynek alapján versenytársakban, versenytermékekben kezdenek gondolkodni. Ennek a tengődő vállalati körnek a bővülése azért veszélyes, mert egyre inkább ez alkotja majd a derékhadat, amely — függetlenül attól, hogy feldolgozóipari beszállító, vagy ő maga is a feldolgozóiparhoz tartozik (mondanivalóm szempontjából ez a kategorizálás nem is szerencsés) — a kibontakozásnak egyre masszívabb s egyre nehezebben áthatolható gátja lesz. Amikor tehát arról beszélünk, hogy a gazdaságfejlődésnek milyen paramétereit, elsősorban milyen idő-, mennyiségi és minőségi paramétereit kell meghatároznunk, nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy ez a tengődő vállalati kategória egyben egy eszközökre, anyagokra stb. kiéhezett vállalati kategória is.

Arra a kérdésre, hogy az asztalon fekvő változatainkkal hogyan kellene a továbbiakban együtt élni — és az anyag egy kicsit orientál bennünket az „A" változat célszerűségére —, azt mondom: a saját érzelmeimre vagy habitusomra hallgatva én is állást tudok foglalni egy változat mellett, de azt hiszem, egyenlő hittel kellene különböző változatokat kimunkálni és eljutni odáig, hogy a hozzájuk tartozó lehetséges szabályozási modellekről minél többet tudjunk.

Ha mi egy liberalizálási programot, amely tulajdonképpen az erőforrások megszerzésében liberális, ráengedünk erre az érdekeltségben rendkívül gyenge gazdaságra, akkor ez újra felfalja a forrásokat, és alig jön ki belőle valami kézzelfogható eredmény. Következésképpen nem az ismeretlen tényezők hatásában van a kockázat — ha jobban meggondolja az ember, ezt feloldani leginkább kibernetikai feladat —, hanem bennünk! Abban tudniillik, hogy elragadnak bennünket a vágyaink. Ennek következtében nem vizsgáljuk az érdekeltség erősítésében a rendelkezésünkre álló rövid idő alatt megtehető utat, az egyes érdekeltségi modelleket. Ily módon a forrásokhoz való könnyebb hozzájutás nem párosul a források jó felhasználásának érdekeltségével.

Ma világos, hogy ha valaki hitelt vesz fel és azt nem tudja visszafizetni, akkor ebből a vállalkozás, a vállalat számára gondok adódnak. De milyen gondok adódnak abból, ha valamilyen ígérvény révén hozzájut a legszűkebb forrásokhoz, mondjuk a konvertibilis importlehetőséghez: géphez, anyaghoz, és nem tudja a vállalásait teljesíteni? Nem kap az igazgató prémiumot? Nagy dolog! Ehelyett a vállalkozás elemi érdekévé kellene tenni, hogy ezen a területen is megfeleljen a követelményeknek, mert valamiféle tulajdonosi érdekeltség ebben az irányba mozgatja. Úgy hiszem, ezt nem értük el.

Következésképpen ne a szívünkre hallgassunk, hanem az eszünkre. Talán azokat kellene megbízni az „A" és „B" változattal kapcsolatos munka elvégzésével, akik hisznek abban a változatban, amit csinálnak. Mert ha mindkettőt ugyanazok az emberek dolgoznák ki, és mondjuk az elsőben hisznek, a másodikban nem, az olyan is lesz. Számunkra rendkívül fontos az érdekeltség, *a megfelelő szintű érdekeltség* létrehozása, hogy ez kapcsolódjon összsze a dinamikusabb programmal.

A pártértekezlet írásban benyújtott hozzászólásaiból

Az országos pártértekezleten 50 felszólalás hangzott el, 231 küldött pedig írásban fejtette ki gondolatait, észrevételeit, javaslatait. Ebben a számunkban folytatjuk az írásos hozzászólások közreadását. Az átfedések és ismétlődések elkerülése érdekében az eredeti anyagok szerkesztett és esetenként rövidített változatát közöljük. A tömörítéseket minden alkalommal a szerzők egyetértésével végeztük el.

DOBOZY ZSOLT

A LENIN KOHÁSZATI MŰVEK PÁRTBIZOTTSÁGÁNAK TITKÁRA

Alkotó munkára alkalmas légkört

A kohászati alágazat és ezen belül vállalatunk, a Lenin Kohászati Művek a 80-as években kritikus időszakot él át. Termelési és a termékszerkezet konzerválódásával együtt járó gondok, problémák élesebben jelentkeztek nálunk, mint másutt. Kezdetben a változtatásra irányuló gazdasági kényszert és a feszesebb feltételek hatását enyhébb lefolyásúnak véltük, és a szakma dolgozói úgy gondolták, hogy mindez csak „múló rosszullét". Sokáig azt hittük, hogy egy szocialista nagyüzem nem kerülhet tartósan válsághelyzetbe. Az utóbbi néhány év azonban meghozta számunkra a keserves, de elkerülhetetlen „kijózanodást".

A megváltozott külső körülmények és a nehézkes hazai reakcióink alapján úgy érezzük, hogy ma a helyzetet leegyszerűsítő kinyilatkoztatások igaztalanul bántják azokat a munkásokat, az úgynevezett „bakancsos" mérnököket, akik jelenleg többet, fegyelmezettebben és nehezebb feltételek között dolgoznak, mint bármikor korábban. A sommás általánosítások, a vég nélküli viták elterelik a figyelmet a lényegről, a megújulásért folyó küzdelem konkrét feladatainak kimunkálásáról és végrehajtásáról. Emellett növelik a vállalatvezetés bizonytalanságát, csökkentik a vezetők és a beosztottak közötti bizalmat.

A Tervgazdasági Bizottság közelmúltban hozott döntése olyan — általunk nagyon várt — kormányzati állásfoglalás, amely megerősítette újrafogalmazott fő vállalati céljainkat is. Többek között azt, hogy a megváltozott körülményekhez gyorsabban igazodjunk, mielőbb valósítsuk meg a nyereséges gazdálkodást, és belátható időn belül korszerűen vezetett, a tulajdonlás új formáit is alkalmazó, hatékonyan működő vállalatot alakítsunk ki.

Az átalakítást, az ehhez szükséges belső átrendezést vállalatunk megkezdte. A veszteséges termelést csökkentettük, több elavult technológiát és

termelőberendezést leállítottunk. A megmaradó termelést magasabb feldolgozottsági fokon, nagyobbrészt a hazai szükségleteket jobban kielégítő minőségi és ötvözött acélból fogjuk biztosítani. Létrehoztunk önállóan működő, rugalmas szervezeti formákat — leányvállalatokat, közös vállalatot, kisszövetkezetet —, tervezzük a tulajdonosi irányítási forma korszerűsítését. Új autonóm munkaszervezetek kezdték meg működésüket.

Mindez azonban csak a kezdet, igen sok még a tennivaló. Számolunk azzal, hogy újabb problémákkal is szembe találjuk magunkat, és jelentkezhetnek magatartásbeli, szemléletbeli visszahúzó hatások, konzervativizmus is. Az elhatározott váltást és megújulást azonban nem odázhatjuk tovább.

Bár vállalatunkon belül jelenleg a radikális változások miatt feszült a légkör, de egyre inkább alkalmas az alkotó munkára. Ezt mindenekelőtt széles körű tájékoztatással, a dolgozóknak a termelési folyamatokba való bevonásával értük el. A vállalati stabilizációt megteremtő programunk végrehajtásáért munkatársaink közül több ezren anyagi áldozatot, szakmai átképzést, továbbképzést vállalnak. A vállalati gmk szinte teljes megszüntetésével megközelítőleg 3000 dolgozónk jövedelme 30—50 százalékkal csökkent. A már megkezdett szerkezetátalakítás következtében az idei év végére 2000 fővel leszünk kevesebben, mint az előző év kezdetén. E példák kapcsán látható, hogy embert próbáló dolgok mennek végbe nálunk.

A diósgyőri kohászok többsége bízik a kibontakozásban, politikailag elkötelezett társadalmi rendszerünk mellett. Ezt a magatartást a politikai vezetésnek jól kell kamatoztatnia, nem szabad vele visszaélnie. Ügyelni kell arra, hogy ez a kollektíva önérzetében, önbecsülésében ne sérüljön tovább, fejlődést célzó törekvéseit, jelzéseit pedig az eddigieknél jobban meghallgassák, támogassák. Mindezek felelős politikai feladatot jelentenek a párt számára.

Mi, diósgyőri kohászok, tisztában vagyunk helyzetünkkel, van konkrét programunk, kormánydöntéssel megerősített tervünk. Vállalatunk 3100 fős párttagsága, pártbizottságunk átérzi nagy felelősségét, felvállalja a szerkezetátalakítás feladatait. Ehhez a politikai-mozgalmi munka eszköztárát úgy igyekszünk átformálni, hogy az mindenkor biztosítsa céljaink következetes megvalósítását, képes legyen a morális és hangulati folyamatok pozitív befolyásolására, a fejlődést elősegítő légkör kialakítására.

A pártértekezlet előkészítésének időszakában vállalatunk pártszervezeteinél is az egyik leghangsúlyozottabb kérdésként jelentkezett az az igény, hogy a párt vezető szerepe erősödjön. A párt vezető szerepének — országos és helyi — érvényesülését sok jogos bírálat, olykor támadás is érte az utóbbi években. Ezért a jelen tanácskozástól párttagjaink azt várják hogy: „a párt mutassa meg erejét, álljon az átalakítás élére, hogy követhessék".

Céljaink elérésének elvi biztosítékát, társadalmi rendszerünk alapját a beterjesztett dokumentum — a vitára bocsátottal szemben — újszerűen, kommunista párthoz méltóan határozza meg, ami megegyezik párttagságunk véleményével. Hisszük, hogy a párton belüli megújulásnak akkor lesz kézzelfogható eredménye, ha ez minden szinten bekövetkezik. Határozottabb és forradalmibb magatartást kérünk ebben pártunk vezető testületeitől.

Az üzemek belső szervezeti tevékenységét a több évtizede kialakult munkarend és munkamódszer jellemzi és szabályozza. Működő gyakorlatunk számos politikai, mozgalmi eredmény forrása ma is. Tapasztaljuk azonban, hogy ez a nagyfokú politikai centralizáltság és koncentráltság a megújulásban már kevésbé tud kezdeményező lenni. E koncentráció merevsége, bizonyos

konzervativizmusa a szervezeti élet dinamikusabb alkalmazkodását, a szükséges váltást napjainkban érezhetően fékezi. Legfontosabb teendőnk — felfogásom szerint —, hogy szakítsunk a merev formákkal és gyakorlattal, amely ma még mozgalmi munkánkat jellemzi. Párttagságunk határozott igénye: többet kell vitatkoznunk nyílt eszmecseréken, kerülnünk kell az általános, az emberek számára semmitmondó megfogalmazásokat. El kell jutnunk a demokratikus döntés-előkészítés és a -végrehajtás ellenőrzésének mind teljesebb megvalósításához. A döntésekről a közvéleményt őszintén, gyorsan tájékoztatnunk kell. Támogatjuk az állásfoglalás-tervezetet abban, hogy elsődlegesen a pártdemokrácia erősítésére van szükség. Valljuk a nyilvánosság előtti politizálás megvalósításának fontosságát.

A vezető szerep erősítése pártbizottságunk szerint megkívánja a párt káderkiválasztási gyakorlatának korszerűsítését is. A sokak által igényelt felső szintű személycserék mellett szükség van más szinteken, még a pártalapszervezeteknél is, a személyi feltételek körültekintőbb, érdemibb biztosítására. Úgy látjuk, ezeken a szinteken ma több helyen nélkülözzük azokat a politikai vezetőket, akik meggyőzően, megnyerően tudnak érvelni. Szeretném megjegyezni, hogy nem értünk egyet az állásfoglalásnak azzal a javaslatával, hogy a munkájuk alapján alkalmas pártvezetők helyi szinten csak „legfeljebb egy ízben választhatók újra". Ezeken a szinteken a jövőben demokratikusabb, közvetlen választás bevezetését javasoljuk.

Úgy ítéljük meg, hogy a pártértekezlet elé terjesztett dokumentum kellő politikai körültekintéssel, határozottsággal mutatja be társadalmunk jelenlegi helyzetét, a párt vezető szerepének és a politikai intézményrendszer fejlesztésének legfontosabb kérdéseit, valamint a XIV. kongresszusig a társadalomépítés eredményes továbbvitelének lehetséges útját.

HORVÁTH JÓZSEF

A KÖZPONTI BIZOTTSÁG TAGJA,
A CSEPEL AUTÓGYÁR GÉPKOCSISZERELŐJE

Az őszinte szó ereje

Az utóbbi években nagyon jelentős aktivitás bontakozott ki a társadalomépítés egy-egy részterületét, illetve egészét illetően. Nemcsak a párttagok vívódtak a kérdések, problémák sokasága közepette, hanem szinte az egész felelősséget érző társadalom.

Az élénkebb és minden eddiginél nyíltabb vita már a párttagsági könyvek cseréjével kapcsolatos beszélgetések során érzékelhető volt. Szerintem ez a nyíltság az ország helyzetéért és a kibontakozás megvalósulásáért érzett felelősség megnyilvánulása volt. Megvan tehát az a kölcsönös bizalom, amelynek alapján — véleményem szerint — számíthatunk kitűzött céljaink elérésére. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy ez a bizalom nem azonos a korábbi bizalommal. Ez nagyon kritikus, követelményt támasztó és nagyobb felelősséget elváró bizalom. Hogy megmaradjon, sőt tovább erősödjön, ahhoz elengedhetetlen a párton belüli demokrácia fejlesztése, a felelősség felvállalása, amely természetszerűleg jelentős hatással lesz

a szocialista demokrácia fejlődésére is. Hiszem, hogy a párton belüli demokrácia fejlődése az egyik fontos alappillér, amelyre ráépülhet a párt vezető szerepének erősödése.

Három dolgot említenék, amelyek szerintem hozzájárultak nehézségeinkhez. Egyik a párton belüli érdemi vita színvonalának kérdése, a másik a pártegység leegyszerűsített felfogása, a harmadik a kommunista magatartás lazulása.

Hogyan éltünk és dolgoztunk hosszú évtizedekig? Abban a tudatban, hogy mindig sikereket értünk el, és nemigen érdekelt bennünket, hogy milyen áron. Az elemző anyagokat mindig elfogadtuk, sokszor vita nélkül.

Ezt a jövőben nem engedhetjük meg magunknak! Úgy kell a dolgainkhoz viszonyulnunk, hogy ne csak az élet vagy a másként gondolkodók figyelmeztessenek bennünket hibáinkra. Vigyáznunk kell, hogy a „belső vakság" ne üsse fel a fejét. Úgy éljük pártéletünket, hogy ne legyenek tiszteletkörök, és főleg szűnjön meg az az állapot, hogy a beosztottakat mindig tudjuk bírálni, de a főnökeinket csak a folyosókon vagy a baráti beszélgetéseken. Ha ez így marad, akkor a mostani változások sem hoznak igazi eredményt.

Az egységet is másképpen kell látnunk és megítélnünk. Rá kell ébrednünk, hogy ez az egység gyakran felszínes. Hiszen az egyhangú szavazatok nem azonosak azzal, hogy egyféleképpen gondolkodunk, hogy teljes odaadással egy irányba haladunk. Az igazi egység az én felfogásom szerint *a vélemények pártszerű keretek közötti megvitatása, és ha kell, ütköztetése alapján jön létre.* Tudunk-e majd élni ezzel a módszerrel? Úgy gondolom, kell tudnunk, mert ha nem leszünk képesek rá, akkor újra a hamis egység nehezedik ránk, és nem szószólói, élharcosai leszünk a kibontakozásnak, hanem fékezői. Aki vállalja a párttagsággal járó kötelezettségeket, annak az élcsapat tagjához méltóan kell szószólónak lennie. Velünk szemben nemcsak kollektív értelemben jelentkezik az elvárás, hanem egyénenként is. Ezért a legelemibb követelmény, hogy egység legyen a szavak és a tettek között. A munkában az ember (ha párttag is) tévedhet. Tévedtünk eddig is, és az sem kizárt, hogy ez a jövőben is előfordul. Úgy gondolom, az emberek mindezt megértik. De a tévedés nyomán bekövetkezett nehézségeket is jobban elviselik, ha látják, érzik, hogy kiigazításukra becsülettel törekszünk. Azt viszont már nem fogadják el és nem tudják eltűrni, ha azt látják, hogy közülünk bárki is másképpen él, másképpen cselekszik, mint ahogyan beszél. És teljesen jogos, ha nem fogadják el, mert egy kommunista nem lehet sem „álszent", mégkevésbé korrupt. S ha esetenként mégis előfordulnak negatív magatartások, pártunk tisztasága érdekében a leghatározottabban fel kell lépnünk az ilyen jelenségek ellen. Úgy gondolom, a jóhiszemű melléfogást az érdem ellensúlyozhatja, de a bűnös cselekedeteket, törvényeink és erkölcsi felfogásunk által is elítélt magatartásformákat eltussolni semmilyen jogcímen nem szabad.

Aki vállalja a kisebb-nagyobb szervezetek vezetését, annak természetszerűleg *számolnia kell azzal, hogy kritikusabban szemlélik és ítélik meg munkáját.* Most, amikor valóban komoly gondokkal küszködünk, *megnőtt az elvárás pártunk és az ország vezetésére jelentős befolyással bíró személyekkel szemben.* Én úgy tapasztaltam, hogy vezetőink a felelősséget mindig vállalták. Ennek ellenére mégis kialakult egy olyan helyzet, mintha a felelősség csakis a döntést hozó testületeké lenne. Az irányító testületeknek természetesen megvan a maguk felelőssége, ez azonban nem helyettesítheti a személyes felelősséget. Azt hiszem, hogy fontos volna, ha legfelsőbb vezetőink

munkájának minősítése intézményesített lenne. Így kialakulna az a gyakorlat, hogy az erények mellett a hiányosságok is rendszeresen felszínre kerülnének, s ily módon kiküszöbölődnének az örökös utólagos minősítések, bírálgatások és negatív megjegyzések. Úgy gondolom, ez a vezetők tekintélyét nem csökkentené, hanem növelné. Célszerű lenne a szervezeti szabályzatban is rögzíteni majd, hogy pártunk legfelső vezetőinek munkáját az irányító testületeknek bizonyos időközönként — esetleg kétévenként — rendszeresen minősíteni kellene. És mindez szerves részévé válna a folyamatos kádermunkának.

A XIII. kongresszuson is nagy hangsúlyt kapott az értékrendek tisztázása és ezen belül az életünk alapját biztosító munka becsületének a helyreállítása. Nem sok idő telt el a kongresszus óta, de úgy tűnik, előrelépésünk igen csekély. Elég jelentős torzulás van még ezen a területen. Ide lehet kapcsolni a közösségért végzett önzetlen társadalmi munka becsületét is. Sajnos ez is leértékelődött. Ennek ellenére hiszek abban, hogy *ismét a megfelelő értéken kezeljük az önkéntes, őszinte meggyőződéssel végzett munkát is.* Nekem egyik társadalmi megbízatásom a munkásőrség. Ismerem testületünk belső életét, erkölcsi-politikai légkörét, szakmai színvonalát. Az önként vállalt fegyveres szolgálat nem kis feladat, komoly megterhelés. Szabadidőnk egy részét a szolgálati és kiképzési feladatok elsajátítására fordítjuk. Számunkra természetes, hogy mindig voltak és lesznek is emberek, akik önzetlenül, ellenszolgáltatás nélkül vállalkoznak a társadalmi célok megvalósításában való részvételre, a nehézségek leküzdésére, a gondok felszámolására, és ha szükséges, akkor a békés építőmunka védelmére is. Ránk ugyanúgy hatnak a társadalmi változások, mint bárki másra. Nekünk is megvannak a személyes és családi gondjaink. Mégis szilárd meggyőződésem, hogy amíg pluszt tudunk adni a közösség számára, addig azt vállalni fogjuk.

Ma nincs okunk különösebb lelkesedésre, de bizalomra igen. Őszinte azonosulásra pártunk és hazánk elképzelései, céljai iránt. Az állásfoglalás-tervezet ezeket világosan megfogalmazta. Tudom, vannak pesszimisták is a társadalmi kibontakozást illetően, de én nem hiszek az örökké pesszimista, a mindig panaszkodó emberekben. Mert az ilyen embereket néha még a kételkedők sem követik. Mi egyértelműen kinyilvánítottuk, hogy *párttagságunk és népünk is felnőtt ahhoz, hogy őszintén beszéljünk velük.* Úgy gondolom, felnőttekkel csakis felnőtt módon lehet és szabad beszélni. Ez jelenti az igazi bizalmat, az igazi közmegegyezés alapját.

JÁHNI LÁSZLÓ

A CSONGRÁD MEGYEI RENDŐR-FŐKAPITÁNYSÁG PÁRTBIZOTTSÁGÁNAK TITKÁRA

Fegyelem nélkül nincs demokrácia

A párttagság nálunk, Csongrád megyében is kinyilvánította egyetértését a párton belül érvényesülő demokratikus centralizmus elvével. Az állásfoglalás-tervezet vitájában többen is javasolták a pártdemokrácia erősítésének és minél erőteljesebb kibontakoztatásának kiemelését. Egyetértéssel találkozott a

párton belüli választási rendszer módosítása is. Ezzel összefüggésben javaslom, hogy a többes jelölést minden szinten tegyük általánossá, kiegészítve azzal, hogy a pártbizottságok titkárait a jövőben a küldöttértekezlet válassza meg, illetve hívhassa vissza.

A több jelölt indításával együtt követelményként kell támasztani, hogy a jelöltek fejtsék ki a tagság, a küldöttek előtt saját elképzeléseiket a párt politikájának helyi megvalósításáról, a pártszervezet tevékenységéről és arról, hogyan kívánják képviselni a párttagság véleményét, javaslatait a felsőbb szervek előtt.

A párton belüli demokrácia további szélesítésének feltétele a felelősség, a nyilvánosság és a fegyelem megfelelő szintje. A párttagság többsége a rendet, a határozottságot és a következetességet is számon kérte a vezetéstől.

Pozitívan értékelték a demokrácia akaratképző mechanizmusának erősítését azáltal, hogy az utóbbi időben több — az egész társadalmat érintő — kérdésben véleményt kértek a párttagságtól. Arról is meggyőződhettek a kommunisták, hogy véleményük eljut a felsőbb pártszervekig. De az akaratérvényesítés módszerén — ami szintén a demokráciához tartozik — még sok a javítanivaló. Sokan bírálják, hogy a döntés — a politikai akarat — nem jut el a párttagsághoz, vagy ha eljut, akkor nem olyan úton, amelyen jogosan elvárható lenne. Korábban az volt a gyakorlat, hogy a társadalom egészét érintő döntésekről előzetesen tájékoztatták a párt tagjait, az utóbbi időben azonban ez a visszájára fordult. Előbb tájékoztatják a lakosságot, s csak ezt követően a kommunistákat, még konkrétan a párt belső ügyeit érintő kérdésekről is. Ezen változtatni kell, mert meggyőződésem szerint a továbbiakban sem mondhatunk le a kommunisták mozgósító és meggyőző erejéről, annak az egész társadalomra gyakorolt pozitív hatásáról.

Itt vetődik fel a nyilvánosság kérdése. Mivel a korábbi időszaktól eltérően már nincs szüség arra, hogy a párt állami funkciókat gyakoroljon, a tájékoztatás során indokolt a differenciálás. A párton belüli nyíltságot meg kell különböztetni a társadalmi nyíltságtól, még akkor is, ha pártunk osztálypártból a nemzet pártjává lett. Lehetnek és lesznek is a pártnak csak rá tartozó belső ügyei. Ezért teljes nyilvánosságot javaslok a párton belül, a társadalom számára pedig legyen teljes a tájékoztatás a nemzet egészét érintő kérdésekben. Csak az ilyesféle nyíltság erősítheti, szilárdíthatja meg a párt egységét.

A demokratikus centralizmuson belül a fegyelmet sokan csupán a centralizmus körébe sorolják, meggyőződésem szerint azonban a demokratizmus sem létezhet fegyelem nélkül. Hiszen a párttagoktól a politika alakítása mellett a megvalósításban való cselekvő részvételt is igényli az élet. A véleménynyilvánítás során jogosan várható el a felelősségtudat, s ez nem nélkülözhető az akarat érvényesítésekor sem. Elfogadom azt a tételt, hogy a célhoz több út is vezet, a marxizmus többféle helyes választ is adhat ugyanarra a kérdésre. Napjainkban azonban tanúi lehetünk néhány, szerintem elfogadhatatlan jelenségnek is. Egészen magas pártszervek tagjai különbözően és nem egyértelműen nyilatkoztak ugyanarról a kérdésről. Saját portánkról is említhetek példát, amikor helyi intézményi lapnak nyilatkozott politikai vezető a Központi Ellenőrző Bizottság határozatával ellentétesen.

A közösen kialakított akarat megvalósításához az önként vállalt fegyelem érvényesítésére most leginkább a pártban van szükség, hiszen ezen keresztül erősíthetjük meg a pártegységet, állíthatjuk helyre a közmegegyezést. El kell várnunk, hogy kommunisták tegyenek eleget a szervezeti szabályzat előírásainak, hogy mutassanak példát a munkában, hivatásuk teljesítésé-

ben és a magánéletben. Ha mindez sikerül, pozitív hatással lesz az egész társadalomra, annak különböző csoportjaira, a családokra, az egyénekre, és a pártonkívüliek is követni fognak ebben bennünket.

Meggyőződésem, hogy mindenekelőtt nekünk kommunistáknak kell példamutatóan elvégeznünk saját munkánkat mindenütt, ahol dolgozunk. Ezzel helyreállíthatjuk a párt tekintélyét, és ha újból vonzó lesz a párt, akkor kikerül a vitatémák sorából, hogy egy- vagy többpártrendszer legyen-e az országban.

KOLTAY GÁBOR

FILMRENDEZŐ,
A BUDAPESTI MŰVÉSZETI HETEK
ÉS SZABADTÉRI SZÍNPADOK MŰVÉSZETI
IGAZGATÓJA

A kulturális intézmények önállóságáért

Az elmúlt évtizedek kultúrpolitikai vívmányainak megőrzése mellett elodázhatatlanul fontos feladat az állami mecenatúra és az alkotó műhelyek önállósága új típusú kapcsolatrendszerének kialakítása, a kulturális-művészeti intézményrendszer gyökeres korszerűsítése, átalakítása. Ez akkor is így van, ha a kérdés felvetése évtizedes személyi érdekeket és egyes műhelyek köré csoportosuló érdekcsoportokat sért.

Az alkotó műhelyek további működésének egyik alapvető feltétele, hogy az állami támogatás ne csökkenjen, az állam ne itt takarékoskodjon, mert később súlyos árat kell majd érte fizetni.

A jobb működés másik alapvető feltétele, hogy a kulturális műhelyek valódi önállóságot kapjanak, vezetőik önállóan, szabadon cselekedhessenek. Ez ma csak elméletileg van így, mert élnek a régi centralizált struktúrák, a megszokások, a félelmek. A műhelyek vezetőinek teljes önállóságával együtt demokratizálni kell, szinte újra kell építeni a művészeti-kulturális intézményrendszert; meg kell szüntetni az egyes területeket — akár kiadói, akár gyártási, akár terjesztői szempontokból — kisajátító kulturális monopóliumok, intézmények, vállalatok, stúdiók egyeduralmát. Lehetőséget kell adni a kisebb műhelyek önálló működésére, egymás mellett élésére. Ezzel együtt a műhelyeket, azok vezetőit a monopóliumhelyzetből eredő elkényelmesedés helyett a kialakítandó új struktúrának megfelelő valóságos versenyhelyzet elé kell állítani, amelynek van igazi tétje, ahol az elkészült mű, produkció társadalmi hatásossága is döntő tényező a műhely megítélésekor, ahol nem klikkek önös érdekeinek megfelelően sajátítják ki az egyre szűkülő lehetőségeket.

Nehezen enged a politika: hozzáteszem, adott esetben a helyi, rossz politika, mert a napi felügyelet mellett egyszerűen lehet beleszólni az ügyekbe. Így aztán egy-egy kulturális műhely megítélése rendkívül szubjektív, nincs objektív kritérium, nagy költségvetéssel készülnek a senkinek sem kellő művek, miközben jogosak az aggodalmak az értéktelen produktumok

térhódításával kapcsolatban. Nincs demokratikus vállalkozói lehetőség, nincs egészséges verseny.

Ez a helyzet a napi árfolyamhoz igazodó, kényelmes, pozíciófeltő, a kockázattól, a vállalkozástól irtózó műhelyvezetési szemléletnek kedvez. Ne csak az állami pénzek elköltése legyen egy műhely vezetőjének feladata, hanem kockáztasson erkölcsileg és anyagilag is.

Nagyobb produceri-alkotói szabadságra van szükség, a politika hagyja bátrabban érvényesülni a műhelyeket, többfajta vélemény, álláspont tükröződjön munkájukban; ehhez persze nyitásra és türelemre van szükség. Ugyanezek a félelmek vonatkoznak a tömegtájékoztatásra, mindenekelőtt a televízióra, ahol már régóta a teljesen különválasztott két csatorna egészséges versenyét kellett volna megteremteni. Legalább annyi objektív mérce legyen a megítéléskor, hogy a néző mikor, melyik csatornát választja. A verseny a minőség ugrásszerű javulását fogja eredményezni, rejtett szellemi tartalékokat fog feltárni. Meg kell tanulni, hogy a kulturális-művészeti közéletben is bizonyos speciális értelemben vett versenyre van szükség a jobb minőség biztosításához. Ma már világos, hogy az egész kulturális-művészeti struktúra teljes újragondolására van szükség.

Határozottan tagadom, hogy a vállalkozói szellemben, igazi versenyhelyzetben működő kulturális-művészeti struktúra az értékek devalválásához vezetne, a kommercializálódást mélyítené el. Éppen ellenkezőleg: a jelenlegi tisztázatlan, zavaros helyzet kedvez az értéktelen teljesítményeknek, mert mindig van valamilyen hivatkozási alap. Nincs objektív mérce, a megítélés mindig szubjektív. Hogy saját területemről mondjak példát: nincs olyan felkészült, értelmes majdani stúdióvezető, színházigazgató, aki ne akarna művészi sikert, hazai és nemzetközi szakmai elismerést, és egyben ne akarná a fergeteges közönségsikert is.

Álvita, ami nálunk évtizedek óta zajlik az értékről. Valódi önállóságot kell adni a műhelyeknek, ahol a produktum társadalmi, művészi hatásosságáért is a műhely a felelős, ahol nem oszlik meg a felelősség monopóliumok, egyeduralkodó stúdiók, intézmények között, amelyeknek érdekei ráadásul gyökeresen eltérőek. Így létre fognak jönni az értékek, összetalálkoznak a művek, az alkotók és a közönség. Megszűnik a protekcionizmus, és a szűkös lehetőségek, a „beavatottak" egymás közötti felosztásának nyíltan nem hirdetett, de a gyakorlatban működő mechanizmusa. Egy áttekinthetőbb, világosabb, demokratikusabb helyzetben csak azok dolgozhatnak majd, akik abban a pillanatban a legfelkészültebbek, akikre a leginkább szükségük van az önállóan politizáló műhelyeknek, amelyeknek élén kultúrpolitikusi vénával megáldott producerek, szocialista mecénások állnak. Hogy nehéz ilyeneket találni? Igen, mert évtizedek óta nem neveltünk ilyen embereket. De ne féljünk, kezdjünk hozzá, mert nincs más út. Nincs más értelmes út. Hogy ez kezdetben súlyos személyi konfliktusokhoz fog vezetni? Valóban, mert nem előjogok, nem életkor alapján lehet majd munkához jutni, mert megszűnnek a nyugdíjasállások, a kihalásos státusok. Maga a produktum, a művészeti teljesítmény lesz a döntő.

A Központi Bizottság mellett működő bizottságok és munkaközösségek

A Központi Bizottság július 13–14-i ülésén megválasztotta a KB mellett működő bizottságok és munkaközösségek elnökeit és tagjait.

AGITÁCIÓS ÉS PROPAGANDA BIZOTTSÁG

Elnöke: BERECZ JÁNOS, a Központi Bizottság titkára.
Tagjai: ACZÉL GYÖRGY, a KB Társadalomtudományi Intézetének főigazgatója; ANDICS JENŐ, a KB Agitációs és Propaganda Osztályának vezetője; BERECZKY GYULA, a Magyar Televízió elnöke; CZIBERE TIBOR művelődési miniszter; HAJDÚ ISTVÁN, a budapesti pártbizottság titkára; KÓSÁNÉ KOVÁCS MAGDOLNA, a Szakszervezetek Országos Tanácsának titkára; KÖPECZI BÉLA nyugalmazott művelődési miniszter; LAKOS SÁNDOR, a Pártélet főszerkesztője; PÁL LÉNÁRD, a Központi Bizottság titkára; RADICS KATALIN, a KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztályának vezetője; ROMÁNY PÁL, a Politikai Főiskola rektora.

GAZDASÁGPOLITIKAI BIZOTTSÁG

Elnöke: NÉMETH MIKLÓS, a Központi Bizottság titkára.
Tagjai: BARTHA FERENC, a Magyar Nemzeti Bank elnöke; BECK TAMÁS, a Magyar Gazdasági Kamara elnöke; CSÁKI CSABA, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora; HOÓS JÁNOS, az Országos Tervhivatal elnöke; KOVÁCS IMRE, a KB Gazdaságpolitikai Osztályának vezetője; MEDGYESSY PÉTER, a Minisztertanács elnökhelyettese; ORBÁN ISTVÁN, az EGIS Gyógyszergyár vezérigazgatója; PÁRDI IMRE, a KB nyugalmazott osztályvezetője; TÉTÉNYI PÁL, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnöke.
A Gazdaságpolitikai Bizottság ülésein állandó meghívottként részt vesz a budapesti pártbizottságnak, a Szakszervezetek Országos Tanácsának és a KISZ Központi Bizottságának gazdaságpolitikai kérdésekkel foglalkozó titkára.

KÁDERPOLITIKAI BIZOTTSÁG

Elnöke: LUKÁCS JÁNOS, a Központi Bizottság titkára.
Tagjai: BARANYAI TIBOR, a Szakszervezetek Országos Tanácsának nyugalmazott főtitkára; BARTS ÖSZKÁRNÉ, a Fejér megyei pártbizottság első

titkára; BORBÉLY GÁBOR, a Népszabadság főszerkesztője; HÁRS ISTVÁN, a Magyar Rádió elnöke; JUSCSÁK GYÖRGY, a Mátraaljai Állami Gazdaság igazgatója; KOVÁCS LÁSZLÓ, a Bányaipari Dolgozók Szakszervezetének főtitkára; RÉVÉSZNÉ KÉRI ANNA, a Tungsram Kaposvári Elektroncsőgyár csoportvezetője; SZÉPE ÁGNES, a Zalaegerszegi Hűtőipari Vállalat meósa; TÓTHNÉ KISS MÁRIA, a nyírbátori Auróra Cipőgyár személyzeti vezetője; VERES JÓZSEF nyugalmazott miniszter.

IFJÚSÁGI BIZOTTSÁG

Elnöke: HÁMORI CSABA, a KISZ Központi Bizottságának első titkára.
Tagjai: DÉNES ANDRÁSNÉ (a bizottság titkára), a KB Párt- és Tömegszervezetek Osztályának munkatársa; BÁRD P. ANDRÁS, a Pest Megyei Hírlap főszerkesztője; CRAVERO RÓBERT, az Országos Tervhivatal elnökhelyettese; DEÁK GÁBOR, az Állami Ifjúsági és Sporthivatal elnöke; GERMÁNNÉ VASTAGH GYÖRGYI, a Magyar Úttörők Szövetségének főtitkára; HORVÁTH ISTVÁN belügyminiszter; KARVALITS FERENC, a Zala megyei pártbizottság első titkára; KÉRI LÁSZLÓ, a KB Társadalomtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa; KOVÁCS FERENC, a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem rektora; KRÁLIKNÉ CSER ERZSÉBET, a KISZ Központi Bizottságának titkára; NAGY IMRE, a KISZ Központi Bizottságának titkára; PUSZTAI FERENC művelődési miniszterhelyettes; SÓLYOM FERENC, a Szakszervezetek Országos Tanácsának titkára; SZABÓ MIKLÓS, a Békés megyei pártbizottság első titkára.

KÖZGAZDASÁGI MUNKAKÖZÖSSÉG

Elnöke: NÉMETH MIKLÓS, a Központi Bizottság titkára.
Tagjai: ANGYAL ÁDÁM, a Ganz Danubius Hajó- és Darugyár vezérigazgatója; ANTALÓCZY ALBERT, a Komárom megyei pártbizottság első titkára; BORA GYULA, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektorhelyettese; BÚZA MÁRTON, a Szakszervezetek Elméleti Kutatóintézetének igazgatója; CSENDES BÉLA, az Agrárgazdasági Kutatóintézet főigazgatója; ERDEI ISTVÁN, a Csepeli Szerszámgépgyár vezérigazgatója; FERGE ZSUZSANNA, a Szociológiai Kutatóintézet osztályvezetője; GYŐRFI ISTVÁN szociális és egészségügyi miniszterhelyettes; HETÉNYI ISTVÁN nyugalmazott miniszter, címzetes egyetemi tanár; HOCH RÓBERT, az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének igazgatóhelyettese; KEMENES ERNŐ, az Országos Tervhivatal államtitkára; KOZMA FERENC, a Politikai Főiskola rektorhelyettese; NYITRAI FERENCNÉ, a Központi Statisztikai Hivatal elnöke; SÁRKÖZY TAMÁS, a Minisztertanács parlamenti titkárságának vezetője; SIMAI MIHÁLY, az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének főigazgatója; SIMON JÓZSEF, a Szolnok megyei pártbizottság titkára; TARAFÁS IMRE, az Országos Tervhivatal főcsoportfőnöke; TARDOS MÁRTON, a Pénzügykutató Rt. vezérigazgatója; VISI FERENC, az Országos Árhivatal elnökhelyettese.

MŰVELŐDÉSPOLITIKAI MUNKAKÖZÖSSÉG

Elnöke: PÁL LÉNÁRD, a Központi Bizottság titkára.
Tagjai: LENDVAI ILDIKÓ, (a munkaközösség titkára), a KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztályának osztályvezető-helyettese; AGÁRDI

PÉTER, a Magyar Rádió elnökhelyettese; ALMÁSI MIKLÓS, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezetője; ANCSEL ÉVA, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanára; BAYER JÓZSEF, a KB Társadalomtudományi Intézetének osztályvezetője; CSERMELY PÉTER, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Biokémiai Intézetének tudományos kutatója; ÉRDI SÁNDOR, a Magyar Televízió művészeti igazgatója; GAZSÓ FERENC művelődési miniszterhelyettes; GLANCZ LÁSZLÓNÉ, a Felsőszölnöki Általános Iskola igazgatója; HOFFMAN TAMÁS, a Néprajzi Múzeum igazgatója; JUHÁSZ RÓBERT, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának osztályvezetője; KÁDÁR JÁNOS MIKLÓS festő; KÖPECZI BÉLA nyugalmazott művelődési miniszter; KNOPP ANDRÁS, a KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztályának osztályvezető-helyettese; KREITER MÁRIA, a Győr-Sopron megyei pártbizottság titkára; MOLNÁR MAGDOLNA, a Helikon Kiadó igazgatója; NÉMETH G. BÉLA, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanára; ORMOS MÁRIA, a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem rektora; ÖRDÖGH SZILVESZTER, az Új Írás rovatvezetője; PERÉNYI JÁNOS, a szegedi Déri Miksa Szakközépiskola igazgatója; RADICS KATALIN, a KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztályának vezetője; SZILÁGYI TIBOR színművész; SZINETÁR MIKLÓS, a Magyar Televízió főrendezője; P. SZŰCS JULIANNA, a Mozgó Világ főszerkesztője; VITÁNYI IVÁN, a Művelődéskutató Intézet igazgatója; VITÉZY LÁSZLÓ filmrendező.

PÁRTÉPÍTÉSI MUNKAKÖZÖSSÉG

Elnöke: LUKÁCS JÁNOS, a Központi Bizottság titkára.
Tagjai: BARANYAI TIBOR, a Szakszervezetek Országos Tanácsának nyugalmazott főtitkára; BORBÉLY SÁNDOR, a Munkásőrség országos parancsnoka; DÉRFALVI ISTVÁN, a II. kerületi pártbizottság első titkára; DOMONKOS LÁSZLÓ, a KISZ Központi Bizottságának titkára; ELEK SÁNDOR, a Győr városi pártbizottság első titkára; FEHÉRI BÉLA, a Dunai Vasmű pártbizottságának titkára; FRANK FERENC, a Békés megyei pártbizottság nyugalmazott első titkára; HORVÁTH MIKLÓS, a Vas megyei pártbizottság első titkára; KRASZNAI LAJOS, a Pest megyei pártbizottság első titkára; LAJTAI VERA, a Pártélet nyugalmazott főszerkesztője; LÁTOS ISTVÁN, a KB Párt- és Tömegszervezetek Osztályának osztályvezető-helyettese; PETROVSZKI ISTVÁN, a KB Párt- és Tömegszervezetek Osztályának vezetője; PÉTER SZIGFRID, a Tolna megyei pártbizottság első titkára; SOMOGYI SÁNDOR, a budapesti pártbizottság nyugalmazott titkára; SZENES IVÁN, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem tanára; TAKÁCS ISTVÁN, a Politikai Főiskola nyugalmazott tanszékvezetője; TÓTH JÁNOS, a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének főtitkára; VARGA GYULA, a Szabolcs-Szatmár megyei pártbizottság első titkára.

SZÖVETKEZETPOLITIKAI MUNKAKÖZÖSSÉG

Elnöke: SZABÓ ISTVÁN, a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsának elnöke.
Tagjai: CSOMA KÁROLY, a miskolci Avas Építő és Fenntartó Lakásszövetkezet elnöke; GUBICZA FERENC, a balatonfüredi Csopaktája Mezőgazdasági Termelőszövetkezet elnöke; GYURICSKU KÁLMÁN, a Szabolcs-Szatmár megyei pártbizottság titkára; HARTMANN JÓZSEF, a Fogyasztási Szövetkezetek Országos Tanácsának elnöke; HEGEDŰS LAJOS, a hartai Erdei Fe-

renc Mezőgazdasági Termelőszövetkezet elnöke; HERLICSKA ISTVÁN, a győri áfész elnöke; HÖRÖMPÖLY LÁSZLÓ, a Veszprém megyei KISZÖV titkára; KÖVESKÚTI LAJOS, az Ipari Szövetkezetek Országos Tanácsának elnöke; ORBÁN SÁNDOR, a Debreceni Agrártudományi Egyetem docense; RÉV LAJOS, az OKISZ nyugalmazott elnöke; SIPOS ALADÁR, az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének főigazgatója; SZLAMENICKY ISTVÁN, a Fogyasztási Szövetkezetek Országos Tanácsának főtitkára; VÁNCSA JENŐ mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszter; ZSARNÓCZAI SÁNDOR, a Szövetkezetek Kutatóintézetének igazgatója.

TUDOMÁNYPOLITIKAI MUNKAKÖZÖSSÉG

Elnöke: PÁL LÉNÁRD, a Központi Bizottság titkára.
Tagjai: IMRE MIKLÓS (a munkaközösség titkára), a KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztályának osztályvezető-helyettese; BALOGH SÁNDOR, a Párttörténeti Intézet igazgatója: BEREND T. IVÁN, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke; BURGERT RÓBERT, a Bábolnai Mezőgazdasági Kombinát vezérigazgatója; CSURGAI ÁRPÁD, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárhelyettese; ENYEDI GYÖRGY, az MTA Regionális Kutató Központ főigazgatója; FODOR LAJOS, a Budapesti Műszaki Egyetem rektora; FORGÁCS IMRE, a Társadalmi Szemle főszerkesztő-helyettese; GELLEI FRIGYES, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnökhelyettese; GOMBÁR CSABA, a KB Társadalomtudományi Intézetének tudományos munkatársa; HERMAN JÓZSEF, az MTA Nyelvtudományi Intézetének igazgatója; HOLLÁN ZSUZSA, az Országos Haematológiai és Vértranszfúziós Intézet főigazgató-főorvosa; HUSZÁR TIBOR, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Szociológiai Intézetének igazgatója; KOVÁCS FERENC, a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem rektora; LÁNG ISTVÁN. a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára; LOVÁSZ LÁSZLÓ, az Eötvös Loránd Tudományegyetem számítástudományi tanszékének vezetője; MÁRTHA FERENC, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke; MAGYAR KÁLMÁN, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem pártbizottságának titkára; ÓVÁRI MIKLÓS, a Központi Bizottság Irodájának nyugalmazott vezetője; ROMÁNY PÁL, a Politikai Főiskola rektora; SZATHMÁRI ZOLTÁN az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetének főigazgató-helyettese; SZENTES TAMÁS, a KB Társadalomtudományi Intézetének főigazgató-helyettese; TŐKEI FERENC, az MTA Nyelvtudományi Intézetének professzora; VAJDA GYÖRGY, a Villamosenergetikai Kutatóintézet igazgatója; VÁMOS TIBOR, az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet professzora, az intézeti tanács elnöke; WIENER GYÖRGY, az Államigazgatási Szervezési Intézet kutatója.

A párttagság és a pártvezetés kapcsolata

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS

A pártélet megújításának alapvető fontosságú tényezője – s egyúttal egyik célja – a párttagság és a vezetés kapcsolatának szorosabbá tétele. E kapcsolatot a pártértekezleten határozott – és jogos – bírálat érte: számos küldött tette szóvá az ebben érzékelhető bürokratikus vonásokat, rutinszerűséget. Az előrelépés lehetőségeiről szerkesztőségünk kerekasztal-beszélgetést rendezett, amelyen részt vett ARATÓ LÁSZLÓ, az Országos Pedagógiai Intézet munkatársa, a XIX. kerületi pártbizottság tagja, BUGA ISTVÁN, a Magyar Távirati Iroda pártbizottságának titkára, DÁNYI PÁL, a Baranya megyei pártbizottság első titkára, HAMZA ANDRÁSNÉ, a Chinoin nagytétényi gyára pártbizottságának titkára, KOVÁCS ANDRÁS filmrendező és SÁNDOR LÁSZLÓ, a Salgótarján városi pártbizottság első titkára. A beszélgetést LAKOS SÁNDOR, a Pártélet főszerkesztője vezette.

„A párttagság és a pártvezetés kapcsolata többféle összefüggésben vizsgálható és vizsgálandó — indította a beszélgetést **Lakos Sándor.** — Ezek közül az egyik legfontosabb, hogy mennyire tájékozott a párttagság a vezetés tevékenységéről, a testületek elhatározásairól és azok megszületésének útjáról. Köztudott, hogy a pártélet nyilvánosságát a pártértekezleten és az azt megelőző vitákban éles bírálatok érték. Ezek megmutatták, hogy a párttagság nem tartja kielégítőnek a tájékoztatás mennyiségét és színvonalát, változtatást sürget, mert ezt — jogosan — feltételnek tekinti a politika alakításában való aktívabb részvételhez. Ismeretes, hogy ebben a tekintetben már lényeges elhatározások születtek, s érdemes lenne beszélgetésünkön is számba venni az ezzel kapcsolatos lehetőségeket és teendőket."

„Úgy tapasztalom, hogy minél távolabb van egy testület a párt szervezeti rendszerében a tagságtól, annál kevésbé ismert a tevékenysége — mondotta **Hamza Andrásné.** — És itt nemcsak az ismeretek mennyiségére, hanem elsősorban azok tartalmára gondolok. Mert a párton belüli tájékoztatás csatornáin s bizonyos mértékig a sajtóban is kaptunk információkat a vezető szervek üléseinek napirendjeiről, a megszületett döntésekről, de arról már jóval kevesebbet, hogy mi indokolta az adott téma napirendre tűzését, s milyen érvek szólnak a döntés mellett. Arról pedig egyáltalán nem szereztünk tudomást, hogy milyen vitában született az elhatározás, hangzottak-e el ellenérvek, s netán volt-e más alternatíva is. Nagyon is ideje volt annak, hogy ebben a tekintetben változtassunk a párton belüli tájékoztatás módján, s ne csak a kész döntéseket ismertessék velünk, hanem azt az utat is, amely ezekig elvezetett."

„Egyre erőteljesebben érződik az elhatározottság a tájékoztatás megjavítására, ám a régi beidegződésekkel roppant nehéz a szakítás — jegyezte meg **Kovács András.** — Egyetlen dolgot említenék erre példaként. A párttagság, a közvélemény csak különféle homályos utalásokból és célzásokból, illetve kerülő utakon szerezhetett tudomást arról, hogy a pártértekezlet küldöttei a szavazás során a jelölőbizottságnak nem minden személyi javaslatát fogadták el, s a régi vezetés több tagja ennek következtében maradt ki a Központi Bizottságból. A szavazás eredményéről persze eltérhetnek a vélemények, de az szerintem aligha vitatható, hogy ebben a tényben szemléletesen kifejeződött a párt belső demokratizmusa, annak megújulása. Olyan vitathatatlan bizonyítéka ez a pártdemokrácia működőképességének, amelynek ismerete jelentős önbizalmat adhat a párttagságnak, növelheti a párt tekintélyét, vonzerejét. Mégis bizonyos reflexek alapján — hogy a párt belső ügyeit »ne vigyük ki«, azok nem tartoznak mindenkire — lemondtunk arról, hogy az említett tényt felhasználjuk a párt erkölcsi tőkéjének növelésére, s biztos, hogy ezt nem tettük helyesen."

„Meggyőződésem, hogy a párttagság, de különösen a széles közvélemény informálásában a lapoknak, az elektronikus tömegtájékoztatásnak meghatározó szerepet kell játszaniuk — fűzte tovább a gondolatot **Buga István.** — S ha ezt a szerepet hiányosan töltöttük be, ha például a sajtóból nem rajzolódott ki a párt vezetőinek, a politikusoknak a személyes karaktere, erről nem a lapok munkatársai, szerkesztői tehetnek elsődlegesen, hanem a sajtóirányítás. Ezért tartom üdvözlendőnek, hogy az országos pártértekezletet követően, ha még olykor bátortalanul, felemásan is, de azonnal megindult egy jó irányú változás. Ez akkor tud kibontakozni, ha a pártvezetés a sajtót valóban partnerének tekinti, beavatja a folyamatokba, megadja számára az érdemi információkat. Ennek hiányában ugyanis a nyílt, világos beszéd helyét a homályos célzások, sejtetések foglalják el, amelyeket azután ki-ki tetszése szerint értelmezhet és magyarázhat félre. Nem kevés politikai kár származott már ebből, ezért feltétlenül szükséges meghonosítani a valódi nyíltságot."

„Két dolgot szeretnék ehhez hozzátenni — mondotta **Arató László.** — Az egyik, hogy bár a sajtó útján történő nyilvános tájékoztatás valóban rendkívül fontos, mégis lehetnek — és vannak is — olyan pártügyek, amelyekről csak a párttagságot kell a párt információs csatornáin keresztül tájékoztatni. Lehet, hogy ez így kissé »antidemokratikusan« hangzik, de szerintem ez éppen azért fontos, mert az állampolgári illetékességtudat erősítése mellett meg kell erősíteni a párttagok meggyengült azonosságtudatát is. A másik pedig: ha a párt vezető testületei valóban azt akarják, hogy a párttagság, a közvélemény értse elgondolásaikat, akkor radikálisan meg kell újítaniuk a szóhasználatot, mert az általuk használt nyelv válságba került. Az eltelt években ugyanis kialakult egy olyan körmönfont, homályos, gyakran elhasznált panelekből építkező politikai nyelvhasználat, amelyet a pártmunkások idősebb generációja talán ért — hiszen évtizedek alatt hozzászokott, hogy egy-egy nyelvi fordulat, kifejezés milyen tartalmat takar —, de a fiatalabb nemzedékek nemigen képesek felfogni az általuk hordozott »üzeneteket«. Azt gondolom, ha a vezetés szót kíván érteni a párttagokkal, a lakossággal, akkor szakítania kell a csupán a »beavatottak« szűk köre számára érthető stílussal."

„Talán mondhatnánk egyszerűen azt — vetette közbe **Hamza Andrásné** —, hogy le kell szoknunk az apparátusi zsargon használatáról..."

„Nemcsak erről van szó — válaszolt **Arató László.** — A dolog lényege szerintem abban van, hogy a szóhasználat, a beszéd stílusa mögött egy meg-

határozott szemlélet és gyakorlat húzódott, nevezetesen az, hogy egy szűkebb kör csinálta a politikát, a párttagság tömegei pedig abban lényegében nem vettek részt. Az alkalmazott fordulatok nagyon gyakran nem megértetni akarták a képviselt politikát, inkább reprezentatív, mint közlő-meggyőző funkciójuk volt. Ez pedig eleve kizárja az együttgondolkodást és a cselekvő részvételt."

„Magam is úgy vélem, hogy ebben az irányban kell folytatnunk a gondolkodást — kapcsolódott az elhangzottakhoz **Sándor László.** — A párttagság és a vezetés viszonyának megjavításában az alapvető feladat szerintem is az, hogy a párttagok érdemi részesei legyenek a politika alakításának. A pártértekezleten is elmondtam felszólalásomban: roppantul haragszom arra a — gyakran használt — kifejezésre, mely szerint a párttagságot »be kell vonni« a döntéshozatalba. Ez ugyanis olyan érzést kelt, mintha létezne valamiféle felső hatalom, amely a bevonás révén egyfajta kegyet gyakorol, vagyis ha akar, bevon, ha nem akar, nem von be. Ahogy mondani szoktuk, ez amolyan paternalista magatartás, amely a mai viszonyok között már semmiképpen nem tartható fenn tovább."

„Az eddig elhangzottak is arról tanúskodnak — kapcsolódott a vitába **Lakos Sándor** —, a tájékoztatás, a beavatás mértékét és módját alapvetően meghatározza, hogy a különböző szintű vezető testületek milyen módon értelmezik, közelítik meg önmaguk, illetve a tagság szerepét a párt életében, tevékenységében. Valljuk meg, a korábbi években a legkülönbözőbb szinteken egyaránt érezhető volt egyfajta túlzott tekintélytisztelet, illetve magabiztosság, a tévedhetetlenség illúziója. Ennek leküzdése elengedhetetlen ahhoz, hogy a párttagság és a vezetés kapcsolatát valóban az elvszerűség és a demokratizmus normái hassák át. Másrészt az sem mellékes, hogy a döntések kialakítása során a valóságból indulunk-e ki, vagy pedig előre megkonstruált sémákból. Hiszen a vezetés csak akkor tartja igazán elengedhetetlennek a párttagsággal való szoros kapcsolatot, ha állandóan törekszik a mindennapi tapasztalatok általánosítására, annak tudatában, hogy elveinket is csak ezek hitelesíthetik."

„Kicsit jelszószerűen fogalmazva meg, az én véleményem az: akkor igazán jó a vezetés kapcsolata a tagsággal, ha nem időnként fordul hozzá és »vonja be« valamely kérdés megítélésébe, hanem a mindennapokban együtt él és tevékenykedik vele — vette vissza a szót **Sándor László.** — Meggyőződésem, hogy ez a tartalma annak a követelménynek is, hogy pártunk valóban mozgalom legyen, mindennapos tevékenységét áthassa a mozgalmi jelleg. Egy valóságos mozgalomnak természetes jellemzője, hogy a vezetés nem valahonnan felülről keresi időről időre a kapcsolatot a tagsággal, hanem állandó párbeszédet folytat vele, folyamatosan tájékoztatja elgondolásairól és egyúttal tájékozódik véleményéről, s ebben a dialógusban formálódik ki a politika irányvonala és gyakorlata."

Az együttes gondolkodás módja

„Úgy tűnik, egyetértünk abban, hogy a pártot mint egyenrangú kommunisták szövetségét és szövetkezését fogjuk fel, s a tájékoztatás, a nyilvánosság megjavítását is azért tartjuk szükségesnek, mert enélkül nem valósulhat meg a vezetés és a tagság közötti állandó véleménycsere — szögezte le **Lakos Sándor.** — Ezen az elvi alapon közelíthetünk meg bizonyos munkamódszerbeli kérdé-

seket is. Indokolt például külön vizsgálni, hogy milyen legyen a párttagság tájékoztatása a döntés meghozatala előtt, illetve azt követően. A kettőnek a módja, a formája nyilván nem azonos. A döntéshozatal előtt, az előkészítés időszakában különösen fontos a formálódó elképzelések, az egyes változatok és a mellettük szóló érvek megismertetése, ami alapjául szolgálhat annak, hogy a párttagság egésze vagy egy meghatározott része megvitassa azokat. A politika alakításában való ilyenfajta együttműködés, közös gondolkodás a vezetés és a tagság kapcsolatának minden bizonnyal egyik legfontosabb eleme lesz a jövőben. Ezért is érdemes szót váltanunk ennek lehetséges módjairól, formáiról s az esetleges buktatókról is."

A kerekasztal-beszélgetés résztvevői egyetértettek a kérdés ilyesfajta megközelítésével, s több példát említettek saját tapasztalataik alapján, milyen változatos formái alakíthatók ki a különböző szintű irányító testületek és a párttagság, a lakosság együttes gondolkodásának. **Dányi Pál** egyebek között elmondotta: a Baranya megyei párt-végrehajtóbizottság egyik — kötetlen napirenddel tartott — ülése előtt a helyi lapban közzétették, hogy bárki javasolhat a testület számára itt megtárgyalandó témát. Érkezett olyan elgondolás, amelyről valóban fontos volt állást foglalni, s tettek olyan javaslatot is, amelynek intézése a tanács hatáskörébe tartozott, de azért a pártbizottság számára is tartalmazott politikai értékű jelzést. A megyei tömegközlési eszközök munkájáról készülő értékeléshez ugyancsak a nyilvános fórumokon keresztül kérték az olvasók, nézők véleményét, amit az ezzel kapcsolatos állásfoglalás kialakításakor messzemenően hasznosítottak. Ezek a módszerek persze nemcsak a párttagsághoz fűződő viszonyt érintik, hiszen ilyen alkalmakkor pártonkívüliek is tesznek javaslatokat, mondanak véleményt.

„A kapcsolatok erősítésében valóban minden szinten van tennivaló — erősítette meg az elhangzottakat **Sándor László.** — Gyakran csak a központi szervektől várjuk ezt el, nekik címezzük a sürgetést, holott nem csupán rajtuk múlik, hogy a párttag tényleges részese legyen a döntéshozatalnak. Talán nincsenek olyan megyei, városi, községi, munkahelyi kérdések, amelyekben indokolt lenne a párttagok véleményét, javaslatait kikérni? De a »beavatás«, a döntések indokairól szóló tájékoztatás sem lehet csupán központi feladat. Mi az országos pártértekezlet után abból indultunk ki, hogy nekünk küldötteknek kötelességünk a pártaktíva, a párttagság informálása, tapasztalataink közreadása. Hiszen akik küldtek bennünket, azoknak joguk van tudomást szerezni az országos pártértekezleten történtekről, küldötteik tevékenységéről, s nekünk ezért világosan, egyértelműen, korrekten be kell számolnunk erről. Az élőszó szerepe tehát a tájékoztatásban, de általában a kapcsolatok építésében, fenntartásában nagyon fontos, s semmi egyébbel nem pótolható."

„De azért a sajtó nem kevésbé nélkülözhetetlen ebben" — vetette közbe **Buga István.**

„Természetesen — helyeselt **Sándor László.** — Hadd mondjam el: mi már hosszabb ideje küzdünk azért, hogy legyen Salgótarjánban egy városi újság, mert a megyei lapban időszakosan megjelenő melléklet ma már kevés a lakosság informálásához. Az is igaz viszont, hogy a meglevő lehetőségekkel sem élünk eléggé. A városi tanács-vb üléseiről például alapos tájékoztatást kapnak a lap olvasói, a párt-vb üléseiről viszont nem. S ez nem a szerkesztőség hibája, hanem a mienk."

„Mi is törtük a fejünket már korábban, miként lehetne a testületi munkát övező misztikumot megszüntetni — kapcsolódott a témához **Hamza Andrásné.** — Az alapszervezeti titkárok, a pártbizottsági tagok tájékoztatták ugyan

a tagságot üléseinkről, döntéseinkről, de számos párttag kevesellte ezt, bővebb információkat igényelt. Ezért bevezettük, hogy a pártbizottsági ülések napirendjeiről előre tájékoztatást adunk, s ha valakit valamely téma érdekel, az részt vehet annak vitájában. Meg kell azonban mondanom: a felkínált lehetőséggel meglehetősen kevesen éltek, jóval kevesebben, mint ahogy számítottuk. Ez persze nem azt jelenti, hogy lemondjunk erről a törekvésről; az irányító testületek átszervezése után most újból fölelevenítjük és szorgalmazzuk a részvétel említett és más módjait."

„Kétségtelen, hogy gyakran egyszerűen a megszokás tart vissza bennünket olyan lépésektől, amelyekkel elevenebbé lehetne tenni a vezető testületek és a párttagság kapcsolatát — erősítette meg **Dányi Pál.** — S amikor végre rászánjuk magunkat, kitűnik, hogy semmiféle hátrányos következménye nincs, ellenkezőleg, kifejezetten jó hatást vált ki. Mennyire meggyökeresedett szokásunk volt például a titkolódzás egy-egy megüresedő tisztség betöltése előtt. Aztán megpróbáltuk és kiderült: semmiféle veszéllyel nem jár, ha például a jelölőbizottság javaslatát előzetesen nyilvánosságra hozzuk. Mi ezt már az országos pártértekezletet megelőző időszakban is megtettük: a megyei pártbizottság ideológiai titkárának megválasztása előtt a lapban közzétettük az előzetesen kiküldött jelölőbizottság által ajánlott két jelölt nevét, rövid életrajzát. Meg kell mondanom, kisse tartottam tőle, hogy a pártbizottsági tagok egy része jogai csorbításának érzi, ha a sajtóból ismerik meg a jelöltek személyét. De nem hangzott el reklamáció, a pártbizottság tagjai helyeselték a nyilvánosság effajta szélesítését. Ezért azután hamarosan a szakszervezetek megyei tanácsa is követte a példánkat. S ezzel már olyan precedenst teremtettünk, ahonnan nemigen lehet visszaút; a megye közéletében ez most már általános normává válik."

„Sok mindent másként kellene csinálnunk a jövőben — hangsúlyozta **Kovács András.** — Újabban mind többször hallható, olvasható a pártvita kifejezés. Igen ám, de mit értsünk ezen? Szerintem ennek nem az az igazi módja, hogy a vezető szervek kiküldenek az alapszervezetekhez különféle készre csiszolt szövegeket, s azokról kérnek véleményt. Valódi viták kellenek, amelyekben különböző álláspontok csapnak össze. Nyilván ki kell dolgozni ennek a módját, azt, hogy ki kezdeményezi, hogyan folytassuk le, miként összegezzék, és így tovább. A pártsajtó feltétlenül színterévé válhatna az ilyen vitáknak, a Pártélet folyóiratnak például, folytatva ez irányú kezdeményezését, kifejezetten rendeltetése lehetne, hogy folyamatosan helyet adjon a párt életét, működését érintő kérdések megvitatásának. Nem látok semmi rosszat abban, ha valamilyen időszerű társadalmi problémáról valaki kidolgoz egy koncepciót — s ez a valaki lehetne bármelyik párttag, nemcsak a vezető testületek tagjai —, s azt vitára bocsátanák a pártszervezetekben. Lehetne hozzá csatlakozni vagy szembeállítani vele egy másfajta elgondolást, s a különböző álláspontok hívei azután vitába szállnának egymással, érvelnének a maguk igaza mellett. A politizálásnak ez egyik alapvető módja lehetne a párton belül. Tudom, sokan félnek attól, hogy ily módon különböző frakciók jönnének létre, de szerintem ez egyáltalán nem szükségszerű következmény, hiszen minden kérdésben újjárendeződnének a sorok, s akivel az egyik vitában azonos állásponton voltam, azzal a másik témát illetően már éppenséggel ellentétes nézetet is vallhatunk. A frakciózástól való mitikus félelem szerintem a sztálini idők még mindig bennünk élő öröksége, amin végre túl kellene jutnunk, épp azért, hogy kialakulhasson a vezetés és a tagság között a folyamatos politikai párbeszéd."

A testületi munka megújítása

„Mindezeket a kérdéseket a most következő időszakban alaposan át kell gondolnunk, s minden bizonnyal számos vitafórumon fogunk véleményt cserélni, vitatkozni az említett témakörrel összefüggő elvi és gyakorlati kérdésekről — hangsúlyozta **Lakos Sándor.** — Ilyen fórum volt például az általunk kezdeményezett és a Politikai Főiskolán május elején rendezett vita a párton belüli vélemény- és nézetszabadság, ha úgy tetszik, a platformszabadság kérdéséről, amelynek résztvevői valamennyien az itt Kovács András által vázolt irányban keresték az előrelépés útját, miközben a megvalósítás konkrét módjáról részben eltérő véleményt vallottunk. Különböző, egymással is vitázó vélemények hangzottak el egyebek között a párton belüli nézetütközések célszerű formáiról, a platform fogalmáról, a platformszabadság értelmezéséről, az irányzat és a frakció közötti különbségről. Élénk polémia alakult ki arról, miként hat az eltérő koncepciók megjelenése a párt egységére, s milyen garanciák kellenének ahhoz, hogy a párttagság valóságos alakítója lehessen a politikának. Tervezzük a vita anyagának megjelentetését, s tudjuk azt is, hogy mindezeket a kérdéseket még további vitákban kell tisztáznunk. Vannak azonban más, hasonlóan tisztázásra váró kérdések is. Így a felső és az alsóbb szintű pártszervek viszonyát, az irányító testületek munkastílusát, szerepkörét illetően is van miről töprengenünk, vitatkoznunk."

„Ebben a kérdésben a legfontosabbnak azt tartom, hogy ne csak felülről induljanak kezdeményezések, hanem mind nagyobb mértékben alulról is — szögezte le véleményét **Arató László.** — Itt azonban van egy paradoxon. Egy olyan mértékben centralizált pártban, politikai intézményrendszerben, mint amilyen a mienk, az alulról induló mozgásokat is először felülről kell szorgalmazni. Hogy úgy mondjam, a vezetésnek kell kezdeményeznie azt, hogy a párttagság kezdeményezővé váljék. Már csak azért is, mert érzésem szerint a középszintű szervek számottevő része nem rokonszenvez túlságosan egyes újszerű lépésekkel, kiváltképp a hatalomgyakorlás demokratizálásával. S noha a Baranya megyei törekvések, amelyekről itt most hallottunk, roppant örvendetesek és biztatóak, tartok tőle, hogy nem minden középszintű pártszervet hat át ilyen szellem. Az ebből a körből kiinduló ellenállás leküzdéséhez úgyszintén nem nélkülözhetők a felső szintű intézkedések."

„Ezzel a megközelítéssel csak részben értek egyet — vetette közbe **Sándor László.** — Persze, hogy szükség van központi intézkedésekre is, de én úgy látom, ma nagyobb a mozgástér a helyi pártszervek számára, mint amennyit ténylegesen kihasználunk belőle. Másrészt valóban alulról építkező párt csak úgy lehetünk, ha nem a felülről érkező inspirációkra várunk, hanem öntevékenyen keressük a megoldási lehetőségeket."

„Tény, hogy érződik a gondolkodásunkban, magatartásunkban valamiféle kettősség — kapcsolódott a vitába **Hamza Andrásné.** — Egyfelől igényeljük a nagyobb önállóságot, azt, hogy felülről ne kössék meg a kezünket, ne szabályozzanak agyon bennünket mindenféle előírásokkal. Másfelől pedig, ha felmerül valamilyen kérdés, azt várjuk, hogy fentről mondják meg, mit tegyünk, hogyan oldjuk meg, s ha nem kapunk »útmutatást«, akkor tanácstalanul várakozunk, nem merünk cselekedni. Egyszóval jó néhány korlátot mi magunk állítunk fel, s aztán sopánkodunk, másoktól várjuk a korlátok elmozdítását, ledöntését. Most meg kell szoknunk, hogy magunk izzadjuk ki, találjuk meg a megoldást, mert nem hogy a pártköz-

pont, de a kerületi bizottság sem fogja helyettünk kigondolni. Ez a nagyobb demokrácia, nagyobb önállóság tehát nemcsak örvendetes, hanem nemegyszer keserves is mindaddig, amíg nem szokunk igazán hozzá..."

A vita is alátámasztotta, hogy a párt belső működésének megújításához rengeteg lehetőség van, amelyekkel azonban nem élünk kellőképpen. Mint **Hamza Andrásné** és **Buga István** hangsúlyozta: a végrehajtó bizottság nélkül működő, a párt szóhasználatában „egytestületes"-nek nevezett pártbizottságok létrehozása például módot adhat a vezetés kollektivitásának megerősítéséhez, a testületi tagok érdemi aktivitásának elmélyüléséhez.

De azoknál az irányító testületeknél is van mód újszerű megközelítésekre, ahol a működés rendje most nem változik. Baranya megyében például úgy határoztak, hogy a jövőben nem a végrehajtó bizottság, hanem az állandó vagy ideiglenes munkabizottságok terjesztik elő a napirendeket a pártbizottsági üléseken, az előbb említett testület pedig — elnevezésének megfelelően — a pártbizottsági határozatok végrehajtásának megszervezését, segítését, ellenőrzését tekinti funkciójának — tette hozzá **Dányi Pál.** — A szakszervezetekben dolgozó kommunisták munkájáról szóló jelentés a közelmúltban már ilyen módon készült, s a végrehajtó bizottság nem is vitatta meg előzetesen az előterjesztés szövegét, ellenben a pártbizottság tagjai célirányos tapasztalatokat szereztek az alapszervezetekben.

Többen megállapították a kerekasztal-beszélgetésen, hogy ez a gyakorlat megnövelheti a választott testületek és tagjaik felelősségét, szerepét. Ám más szempontból is lehet előnye az ilyenfajta ésszerűsítéseknek. „E lépések azért is üdvösek — állította határozottan **Kovács András** —, mert segíthetik az üresjáratok kiküszöbölését. Vannak ismereteim különböző testületek munkájáról, a KB munkabizottságától kezdve a kerületi pártbizottságon át a filmgyári pártszervezetig, s meg kell mondanom, hogy ez a gépezet, ez a malom bizony nagyon gyakran üresen jár, illetve csupán papírt őröl, rengeteg papírt. Adatok sokaságát regisztrálják olyan termelési folyamatokról, amelyeket az adott pártszerv nem is tud érdemben befolyásolni, vagy állást foglalnak olyan ügyekben, amelyek megoldása azon múlik, hogy valahol egészen másutt egy tőlük független — olykor nem is magas beosztású — tisztviselő miként dönt az anyagi feltételek biztosításáról. Nemritkán az ellenőrző tevékenységük is formális, csupán a felelősség elhárítását célozza. Mindez annyiban kapcsolódik témánkhoz, hogy az ilyen — a múltból továbbélő — reflexek nagy akadályát jelenthetik a párton belül az eleven kapcsolatok, a valóságos demokrácia kibontakozásának."

„Meggyőződésem — vette át a szót **Arató László** —, hogy a vezetés és a tagság kapcsolatának megújítása nem kis mértékben függ attól, milyen intézményes lehetőséget kap a tagság a vezetés munkájának ellenőrzésére, beleértve ebbe a legfelső pártszervek tevékenységének kontrollját is. Hasznosnak látnám, ha gyakrabban tartanánk pártkongresszusokat, vagy a kongresszusi küldöttek egy-egy ciklus folyamán többször is összeülnének a főbb politikai témák megvitatására egy országos értekezlet keretében. S ha Baranya megyében bevezették, hogy ezután nem a végrehajtó bizottság lesz a pártbizottsági napirendek előterjesztője, ezt meg lehetne tenni a Központi Bizottság és a Politikai Bizottság viszonyában is. Így a Politikai Bizottság tagjai egymástól eltérő nézeteiket is kifejthetnék a Központi Bizottság ülésein, és a testület állást foglalhatna azokban. Egy ilyen változtatás jelentősen növelné a Központi Bizottság meghatározó szerepét a politika fő vonalának kialakításában. Továbbá azt is szükségesnek tartom, hogy a nagyobb horderejű kérdésekben a Központi Bizottság ne hozzon mindjárt végleges hatá-

rozatot, hanem állásfoglalásának téziseit vitassák meg a pártszervezetek, de úgy, hogy a különböző vitatott kérdéseket, az eltérő álláspontokat is megismerhessék és azokról véleményt mondhassanak. Ha a párttagoknak nem kijegecesedett állásfoglalásokhoz kell hozzászólniuk, hanem mintegy »félkész« állapotban ismerkedhetnek meg a formálódó elhatározásokkal, akkor bizonyára könnyebben tesznek javaslatokat, s valóban indulnak majd kezdeményezések alulról. Megfontolást érdemelne egyébként az is — bár ez egy másik vita témája lehetne —, hogy a határozatok előkészítése ne a pártapparátus feladata legyen, hanem az adott területhez legjobban értő kommunista szakemberek végezzék ezt a munkát. Tehát a párttag szakértelmiség ne csak tanácsadóként működjék közre, hanem közvetlenül az ő dolga legyen az elemzések, tervezetek elkészítése."

Függés a választóktól

„Egyetérthetünk azzal, hogy a tagság és a vezetés viszonyát nagymértékben meghatározza az alulról történő kontroll lehetősége — kapcsolódott a felvetett kérdéshez **Lakos Sándor.** — Ennek a kontrollnak, de szélesebben értelmezve a kérdést, az alulról történő építkezésnek a tisztségviselők munkájának megítélésében, sőt kiválasztásában, megválasztásukban is meg kell mutatkoznia. Mi ma a gyakorlat? Elmondhatjuk, hogy a pártszervezetekben a tisztségviselők munkájának érdemi megítélése rendszerint csak a választások idején történik meg. Amellett ez is csak a közvetlenül választott alapszervezeti vezetőkre korlátozódik, míg a felsőbb pártszervek tagjainak, tisztségviselőinek munkájáról a párttagság nagyon kevés ismerettel, információval rendelkezik; beszámolási kötelezettség ebben a vonatkozásban már nincs vagy nem realizálható. Választ kell találnunk az olyan kérdésekre is, hogy miként tájékozódhat a párttagság folyamatosan a párttisztségviselők tevékenységéről, s az alapszervezetek hogyan vehetnek részt a felsőbb pártszervek tagjainak kiválasztásában, munkájuk minősítésében, visszahívásuk vagy további megerősítésük eldöntésében."

„Mindezekhez elsősorban az szükséges, hogy a párttagság ismerje a testületi tagok munkáját, enélkül ugyanis folyamatos kontrollról aligha beszélhetünk — állapította meg **Dányi Pál.** — Ennek érvényesítését egyébként hátráltatta az az elterjedt szemlélet is, amely a testületek foglalkozás, kor, nem szerinti összetételét az alkalmasság követelménye elé helyezte. Ezért tartom lényegesnek, hogy a pártértekezlet állásfoglalása egyértelműen leszögezi: a testületek megválasztása során ne a statisztikai szempontok érvényesüljenek. Ez egyben kiindulópontot jelenthet a testületi tagokkal szemben támasztott követelmények megfogalmazásához, valamint munkájuk rendszeres értékeléséhez is."

„Ahhoz, hogy ezt a »matematikai« szemléletet felváltsa egy körültekintőbb, politikai ismérvek szerinti kiválasztás, jól kimunkált szervezeti mechanizmusok és garanciák szükségesek — tette hozzá **Buga István.** — Jó lett volna ezeket már a pártértekezletre történt delegálás során érvényesíteni. De mivel nem így történt, akadt olyan megyei küldöttcsoport, amelyben túl sok volt a függetlenített tisztségviselő."

„Szerintem a demokratikus eljárásmódhoz hozzátartozna, hogy a párttagság közvetlenül delegálhasson tagokat a felsőbb pártszervekbe — fűzte hozzá **Kovács András.** — Az országos pártértekezletre történő delegálás módját átmeneti formának tartom, melyben még jelen voltak a régi elemek, de már megjelentek a valóságos pártdemokrácia csírái is. Ide sorolom például,

hogy a kerületi pártbizottság megkérdezte a Mafilm pártbizottságát, helyesli-e küldöttként való jelölésemet. Valódi demokrácia véleményem szerint abban az esetben lesz, ha a párttagság megismerheti a jelöltek politikai nézeteit, törekvéseit, és ezeket figyelembe véve választ közöttük. Ha ez a gyakorlat teret nyer, akkor pontosabban lehet majd tudni, hogy a jelöltek milyen érdekeket képviselnek, és ezen az alapon nagyobb biztonsággal történhet a felsőbb testületekbe a delegálás."

„Most a pártértekezleti küldöttek a Központi Bizottság újjáválasztásakor aszerint használták a ceruzát, hogy ismerték-e az illetőt vagy sem — kapcsolódott a gondolathoz **Buga István.** — Így jellemzően olyanok nevét húzták ki, akiket a tömegkommunikáció révén ismertek, vagy pedig, noha komoly funkcióban voltak, ennek ellenére sem ismerték őket. Ám arról nem volt, nem lehetett alaposabb informáltságuk, hogy az adott vezető valójában milyen álláspontot foglalt el a különböző vitatott kérdésekben, milyen mértékű a szerepe, a felelőssége az egyes döntésekben vagy azok elmulasztásában."

„Valóban, országos és helyi szinten egyaránt fontos, hogy a vezető tisztségviselők és általában a testületi tagok személye, gondolkodásmódja ismertté váljék a pártközvélemény előtt — erősítette meg **Dányi Pál.** — Mi ebben is messzemenően támaszkodunk a megyei lapra, amely 108 ezer példányban jelenik meg, s a családok túlnyomó többségéhez eljut. Javaslatunkra az újság bemutatta a megyei végrehajtó bizottság tagjait, majd riportot, interjút készített a megyei pártbizottság, illetve a városi végrehajtó bizottságok több tagjával is. Mindez főként a nem függetlenített testületi tagok bemutatását célozta, ami azért is fontos, mert nekik kevesebb a gyakorlati lehetőségük pártfunkciójukban a párttagság szélesebb köreivel való személyes találkozásra."

„Az érdemi állásfoglaláshoz persze az is szükséges — fűzte hozzá **Arató László** —, hogy a pártaktivistáknak, a közélet szereplőinek legyen saját arca, politikai karaktere, s tudomást lehessen szerezni arról, hogy a különböző politikai kérdésekben mi a véleményük. Még inkább érvényes ez az országos vezetőkre. Azt hiszem, valamennyiünk tapasztalatai egybevágnak abban a tekintetben, hogy ma azoknak a politikusoknak van igazán tekintélyük a párttagság, a lakosság körében, akik a nyilvánosság elé is kilépnek saját álláspontjukkal. Azt gondolom, a vezetés és a tagság kapcsolatának erősítésében most ez az egyik legfontosabb kérdés. Igaz, itt is beleütközünk a megszokás erejébe, hiszen nem volt gyakorlat, hogy valamely kérdésben a párt két vezetője a nyilvánosság előtt vitába szálljon egymással. Mérlegelést érdemel: egyáltalán célszerű, kívánatos-e az ilyesmi? Szerintem igen, hiszen nagy előnyei vannak, az egyes politikusok gondolkodásmódja, álláspontja így jelenhet meg igazán a párttagság, a közvélemény előtt. Igaz, ha valamiben eltérő módon fogalmaznak, az könnyen zavart, értetlenséget kelthet. A nyílt véleményütköztetés azonban jóval tisztább viszonyokat, kisebb zavarodottságot keltene, mint az eddig is sokszor tapasztalt burkolt vita, ütköztetés nélküli véleményeltérés. A nyilvánosság mélyüléséhez és szélesedéséhez, szerkezetváltásához vezetne, ha az állampolgárok figyelemmel kísérhetnék a konszenzusképződés folyamatát. Így a létrejövő közmegegyezéshez is több közük lenne, ez pedig dinamikusabb stabilitást eredményezne. Ugyanakkor itt bizonyára pontosan meg kell különböztetni a döntés előtti és utáni időszakot, s világossá kell tenni, hogy mikor fejt ki valamely vezető egyéni véleményt, illetve mikor nyilatkozik az általa képviselt szervezet vagy testület nevében."

„Ilyen légkörben könnyebben lehet demokratikus módszerekkel a felsőbb

párttestületekbe tagokat javasolni vagy testületi tagokat közvetlenül delegálni — vette vissza a szót **Dányi Pál.** — Azt sem tartom egyébként elképzelhetetlennek, hogy az első számú vezetőket akár a tagság egésze választhassa. Például személyesen nekem is nagyobb biztonságot adna a viszontagságos időszakokban, ha nemcsak a megyei pártbizottság 66 tagja, hanem a megyében lévő 29 ezer párttag választott volna meg, még ha nem is feltétlenül százszázalékos arányban."

„A legfontosabb mindenképpen az, hogy a párttagok azt a személyt választhassák meg, akit ők a legjobbnak tartanak — mondta **Kovács András.** — Az irányító pártszerv akkor se gátolja ezt meg, ha a jelöltet valamilyen okból alkalmatlannak ítéli. Az érintett közösség viselje döntésének akár a jó, akár a rossz következményeit. Amennyiben a megválasztott személy valóban alkalmatlan, ezt a tagság előbb-utóbb bizonyára észreveszi és változtatni fog, de akkor már meggondoltabban és mélyebb felelősségérzettel dönt majd."

„Nemrég választottunk a korábbi kétszintű helyett egytestületes pártbizottságot — fűzte hozzá **Hamza Andrásné.** — Ennek során első lépésben minden alapszervezet választott egy tagot a jelölést előkészítő bizottságba. A korábbi választási szabályzattól eltérően elhatároztuk, hogy ez a testület most azonos lesz a küldöttgyűlésünkön működtetett jelölőbizottsággal. A bizottság megvitatta, hogy a leendő 15 tagú testületben milyen munkamegosztásra és ennek megfelelően milyen típusú személyekre lenne szükség. Ezt követően alapszervezetenként megkérdezték a párttagokat arról, hogy az adott feladatok ellátására kiket tartanának alkalmasnak. A beszélgetések nagyon elhúzódtak, de végül is a jelölés közmegelégedésre sikerült, s a párttagok közvetlen részesei váltak a választás előkészítésének."

„Ma azonban még nagyon sokszor az az irányadó, hogy a jelölt mennyire képes alkalmazkodni a hierarchikus viszonyokhoz — vetette fel **Kovács András.** — Azt tekintik jó testületi tagnak, aki mindig egyetért a vezetők elképzeléseivel. Ennek megváltoztatása csak a felsőbb pártszervek által kialakított és kötelező demokratikus mechanizmusok segítségével történhet. Az országgyűlési képviselők, tanácstagok választása során például paternalista, antidemokratikus intézkedésnek tűnhetett a kettős jelölés kötelező előírása, de szerintem mégis szükség volt rá. Hiszen ezt már korábban is lehetővé tették, mégis csak elvétve versengett két vagy esetleg több személy a lakosság megnyeréséért. Sőt az idők folyamán az ilyen esetek száma nemhogy nőtt volna, hanem egyre csökkent."

„Elvileg is érdekes probléma, hogy felülről, központi előírásokkal kellett kikényszeríteni, hogy az emberek éljenek a demokrácia számukra biztosított lehetőségeivel — fűzte tovább a gondolatot **Dányi Pál.** — Ugyanezt tapasztaljuk az ellenőrzés tekintetében is. Úgy tűnik, ez esetben is központilag kell megszabni a követelményeket, meghatározni a formákat ahhoz, hogy az alulról történő kontroll a párt életében szélesebben kibontakozhasson. Ha a párttestületek tagjai számára ugyanúgy előírnánk a rendszeres beszámolás kötelezettségét, mint a képviselőknek, a tanácstagoknak, akkor jobban rákényszerülnének az őket javasló közösségek véleményének érvelő, vitatkozó képviseletére. Ily módon a testület minden egyes tagjának elemi kötelezettsége lenne a közéleti politizálás, a testületi és a saját munkáról való elszámolás. Mindez természetesen a mainál jóval szélesebb körű nyilvánosságot igényel, amelynek a formáit még ezután kell kialakítanunk, szabályoznunk."

„Egészében véve olyan feltételeket kell teremtenünk, amelyek között nagyobb a lehetőség az alulról történő építkezésre, a párttagság, az alsóbb szer-

vek kezdeményezéseire — jegyezte meg **Buga István.** — Ide sorolom azt is, hogy az alapszervezeteknek nagyobb szerepet kellene kapniuk a felsőbb pártszervek összetételének kialakításában. Ennek a módozatait még ezután kell megtalálnunk, ám az mindenképpen örvendetes, hogy most már az egytestületes pártbizottságok megválasztásánál megtesszük az első lépéseket. Mi az MTI-nél is azt a megoldást akarjuk alkalmazni, hogy minden alapszervezet választ egy pártbizottsági tagot, és csak a további helyek betöltéséről dönt a küldöttértekezlet."

„Az is elképzelhető, hogy átültetjük gyakorlatunkba a bolsevik pártban egy időben alkalmazott kötött mandátumok rendszerét, persze nem minden apró-cseprő, hanem a nagy horderejű politikai kérdésekben — vetette fel **Arató László.** — Arra gondolok, hogy a küldöttek kötelesek voltak választóik álláspontját képviselni, s erről be kellett számolniuk. Ez egészen más alapot teremtene a testületi tagok beszámoltatásához, munkájuk megítéléséhez, s adott esetben akár a bizalom megvonásához."

„Nálunk az elmúlt években két alkalommal fordult elő, hogy alapszervezeti titkárt visszahívtak funkciójából — fűzte hozzá **Hamza Andrásné.** — Mindkét helyen azonban a párttagok csak egymás között beszélgettek a titkár vezetési hibáiról, gyengeségeiről, de a taggyűléseken senki sem mondta el észrevételeit. Nem a párttagság, hanem végül is a pártbizottság kezdeményezte a visszahívást, és csak ezt követően szólaltak meg a párttagok."

„A mostani vitából is kitűnik, hogy a tisztségviselők munkájának ellenőrzése több ponton megoldatlan, hiányoznak a jól működő mechanizmusok — kapcsolódott a beszélgetéshez **Lakos Sándor.** — Ezek közül kiemelkedő a testületi tagok kiválasztásának közvetlenebbé tétele, elsősorban a delegálás kiszélesítésével. Ugyanakkor nem téveszthetjük szem elől, hogy a kiválasztás nem történhet csak a személyes ismeretség alapján, ezért egyetértek Dányi Pál azon gondolatával, hogy a nyilvános szereplés bizonyos mértékben pótolhatja azt. Továbbá nem mellőzhető a testületi tagok rendszeres beszámolása a küldő pártszervek, alapszervezetek előtt. Ez ma csak közvetetten, esetlegesen történik, s ezért hiányzik a személyes tevékenység nyilvános értékelése. Gondoskodni kellene a visszahívhatóság intézményes feltételeiről is. Minden testületben — egészen a Központi Bizottságig — meg kellene honosítani az éves beszámolás rendszerét, amelynek során személy szerint értékelik az egyes tisztségviselők munkáját is. S ha úgy ítélik meg, hogy valamelyikük tevékenysége nem felel meg az elvárásoknak, akkor az illető rögtön visszahívható lehetne."

„Ez annál is inkább érdemes a megszívlelésre, mert jelenleg indokolatlanul sok idő telik el, amíg valakinek az alkalmatlansága bebizonyosodik, s mind az illető, mind az érintett közösség megsínyli ezt a helyzetet — helyeselt **Dányi Pál.** — Az alkalmatlanság okai sokfélék lehetnek, és ennek csak egyik fajtáját szeretném megemlíteni. Annak idején többször megnéztem Kovács András »Nehéz emberek« című, rám nagy hatást tett filmjét. S mostanában az jár a fejemben, hogy talán egyszer kellene egy filmet készíteni a »könnyű emberekről« is. Ennek mondanivalója az lehetne, hogy óvakodjunk azoktól, akikkel látszatra soha nincsen gond, de valójában nem jobbítani akarják állapotainkat, hanem saját érdekeik szerint kihasználni azokat."

„Rendkívül fontos, hogy következetesen és határozottan lépjünk fel, ha bármely vezetőnél is észlelhető a kiváltságok elfogadása, igénylése — vetette közbe **Buga István.** — Hadd utaljak arra a bírósági ügyre, amely fényt derített arra, hogy az egyik megyében szokássá vált a mozgalmi vezetőknek a KISZ pénzén történő megajándékozása. Ez az eset is jelzi, mekkora morális

veszély rejlik abban, ha valaki elhiszi, hogy rá a törvények másként vonatkoznak, mint az átlagemberekre. De szeretnék szólni a dolog másik oldaláról is. Időnként olyan cikkek jelennek meg a lapokban, amelyek célozgatásaikkal tulajdonképpen minden politikai vezetőt rossz hírben tüntetnek fel. Itt volt például az Új Tükörben az »Akar-e telket Óbudán?« című írás, amelyre ez ideig nyilvánosan senki sem reagált. Megkérdeztem a Központi Ellenőrző Bizottság egyik tagját, hogy foglalkoznak-e az ott leírt dolgokkal, hiszen könnyű lenne kideríteni, hogy a név nélküli utalás mögött vannak-e konkrét személyek, és az állítás igaz-e vagy sem. Nemleges választ kaptam. Az a véleményem, hogy ilyen esetekben legyen kötelező a vizsgálat, és ugyanabban a lapban történjen tájékoztatás annak eredményéről. Mindez azért is lényeges, mert az én tartásomat is gyengíti, ha ködös utalások jelennek meg a nyilvánosság előtt a pártról vagy a pártvezetőkről, s egyetlen illetékes sem reagál azokra."

„Valóban nagy tehertétel a párt számára — erről a pártértekezleten is szó esett —, hogy a vezetők bizonyos köre erkölcsileg kifogásolható magatartást tanúsít, különféle visszaélések történnek, a protekciózás, sőt a korrupció jelenségei észlelhetők, és semmivel sem indokolható kiváltságok léteznek — szögezte le **Lakos Sándor.** — Ezekben az esetekben személyre való tekintet nélkül szigorúan fel kell lépnünk, felelősségre vonva a vétkeseket és következetesen érvényesítve a személyes konzekvenciákat. Meggyőződésem, hogy az ilyen jelenségek elleni küzdelemben a leghatásosabb erő a párttagok, a pártközösségek kontrolljának erősítése. A nyílt közösségi viszonyok kialakításával előzhetjük meg a súlyosabb erkölcsi botlásokat, a pártra is rossz fényt vető, morálisan kifogásolható cselekményeket."

A személyes kapcsolatok jelentősége

„Nem mellékes tényező, hogy a vezetőknek mihez fűződik a legközvetlenebbül érdekük — mutatott rá **Sándor László.** — Szerintem korábban, de még most is a legerősebb érdekük az, hogy fölfelé tekintsenek, igazodjanak a felsőbb szervekhez és végrehajtsák az onnan kapott feladatokat. Ezt az érdekpályát garanciák közbeiktatásával a kölcsönös függőség irányába kell terelni. E változtatással érhető el, hogy a vezetők és választóik érdeke jelentős mértékben közeledjék egymáshoz. Ez kezdetben bizonyára ütközni fog a megszokott irányítási renddel, sőt konfliktusokhoz is vezet. Mégis elengedhetetlen ahhoz, hogy a végrehajtó típusú emberek helyett egyre inkább az alkotó, kezdeményező, a helyi törekvéseket markánsan kifejezni, érvényesíteni tudó vezetők kerüljenek előtérbe."

„Az ilyenfajta személyes kapcsolatok azonban az utóbbi időben sajánlatosan meggyengültek — tette hozzá **Lakos Sándor.** — Sokszor a határozatok, a papírok, a jelentések hivatottak arra, hogy helyettesítsék a vezetők közvetlen kapcsolatait a párttagokkal, az emberekkel. Márpedig komoly veszély rejlik abban, ha a vezetés és a tagság elkülönül egymástól, más életet él a vezetés és mást a párttagság. Ezért nagyon fontos, hogy ez az elkülönülés mérséklődjék, s a vezetők a hétköznapokon is közelebb kerüljenek a párttagokhoz. Még a szabadidő eltöltésére is érdemes ezt a törekvést kiterjeszteni. Aligha célszerű például, hogy a párt tisztségviselői a szabadság idejét is gyakran egymás között töltik, és említhetnék más dolgokat is, amelyek akaratlanul is elidegenítik őket a párttagok mindennapi életétől."

„Gondot okoz az is, hogy a tömegkapcsolatok ápolását sokan csak az első számú vezetőtől várják — folytatta a gondolatot **Dányi Pál.** — Baranya

megyében kilencszáz pártalapszervezet van, és ha minden hétköznap részt vennék egy taggyűlésen, akkor is megközelítően öt évre lenne szükségem, hogy eljussak minden helyre. Ezért a tömegkapcsolatokat szélesebben értelmezve, ápolásukat valamennyi testületi tag feladatának kell tekinteni. Egy másik kérdés a látogatások értelmezése. Nemcsak szóhasználat dolga, hogy tudatosan elkülönítsük a látogatás, illetve a találkozás fogalmát. Hiszen tartalmát tekintve más az, ha egy vezető célirányosan tájékozódik a helyszínen valamely eseményről, más, ha tájékoztatni kíván egy adott kollektívát a közös érdeklődésre számottartó kérdésekről, és megint más, ha azért látogat oda, hogy véleményt kérjen bizonyos politikai témákról."

„Itt is érdemes emlékezni Lenin munkastílusára — vette át a szót **Kovács András.** — Például a NEP gondolatának megérlelődéséhez nagyban hozzájárult, hogy Lenin egy teljes napon keresztül beszélgetett egy falu parasztjainak küldöttségével, akik a sérelmeiket mondták el, és a sokszor jelentéktelennek hangzó részletek a hadikommunizmus tarthatatlanságát bizonyították. Igaz, ez a beszélgetés a kronstadti felkelés napjaiban történt, s a matrózok többsége faluról került a hadseregbe, és ez a drámai szituáció különösen érzékennyé tette Lenint a hallottak iránt."

„Úgy vélem, kölcsönösen mélyebb ismereteket adna, ha a felsőbb pártszerv képviselője a szokásos látogatások során csak egyetlen üzembe vagy intézménybe menne el, és ott a vezetéstől kezdve a dolgozókig, az alapszervezetekig beható véleménycserét folytatna — mondta **Lakos Sándor.** — Ily módon mélyebb információhoz lehet jutni, mintha egy alkalommal számos helyen tesz szükségképpen rövid látogatást. S ezáltal szélesebb körben válna gyakorlattá, hogy a vezetők a fontosabb döntések előtt különböző szinteken dolgozó emberekkel konzultálnak."

„Az is jó lenne, ha a felsőbb pártszervek képviselői minden látogatás alkalmával részt vennének egy alapszervezeti taggyűlésen — fűzte hozzá **Ilamza Andrásné.** — Az ilyen közvetlen politizálás során könnyebben kiderül, milyen a vezető személyisége, gondolatvilága, nem beszélve arról, hogy részvétele az alapszervezetek munkájának is nagyobb súlyt adhatna."

„Pártunkban 1956 után kulcsszó volt az emberközpontúság. Mint ahogy beszélgetésünk is bizonyítja, ez azóta elhalványodott — foglalta össze a vita e részét **Lakos Sándor.** — Ezt a tendenciát vissza kell fordítani, és az újratermelődését meg kell akadályozni. Ehhez intézményes keretek is szükségesek, hogy a párttagok valóságos — és nem csupán deklarált — egyenjogúsága határozza meg a vélemények, javaslatok súlyát. Hiszen elvileg kimondtuk, valljuk, hogy minden párttag egyenjogú részvevője a párt életének. A valóságban azonban más a helyzet, hiszen tájékozottságuk, képzettségük, társadalmi helyzetük nem egyforma, nem azonos. A párt működését ezért céltudatosan olyan irányba kell változtatnunk, hogy ellensúlyozni tudjuk, a lehetséges mértékig kiegyenlítsük az esélykülönbségeket, s ily módon mindannyian érdemi részesei lehessenek a döntéshozatalnak, a politika alakításának. A vezető testületek tagjainak, tisztségviselőinek ebben rendkívül nagy a szerepük, a felelősségük. Nagyon sok múlik azon, hogy mennyire igénylik a párttagság véleményét, aktív részvételét, miként biztosítják a feltételeket ahhoz, hogy a több mint nyolcszázezer kommunista valóban a pártmozgalom, a kommunisták közössége egyenrangú, megbecsült és fontos tagjának érezhesse és érezze magát. Hiszen csakis ilyen légkörben, ilyen körülmények között érhető el, hogy a tagság és a vezetők ismét közel kerüljenek egymáshoz politikai és emberi vonatkozásban egyaránt, s ezáltal erősödjék pártunk cselekvőképessége, egysége."

SOÓS ADRIANNA

AZ ÁLLAMI BÉR- ÉS MUNKAÜGYI HIVATAL
CSOPORTVEZETŐJE

Szerkezetváltás és felnőttképzés

A gazdasági kibontakozási program megvalósításának egyik elsőrendű követelménye a szerkezetváltás. Ezzel összefüggésben azonban sokan egyoldalúan csak a fejlett technika szükségességét hangsúlyozzák, holott a szerkezetváltáshoz a korszerű tudással rendelkező munkaerő legalább annyira nélkülözhetetlen. Az új tevékenységek munkaerő-szükséglete csak részben biztosítható a frissen munkába lépő fiatalok soraiból, folyamatosan szükség van tehát a felnőttek szakképzésére, továbbképzésére, szakmaváltásuk elősegítésére. A szakmai képzés, a munkavégző képesség fejlesztése éppen az említett összefüggések miatt viszonylag gyorsan megtérülő beruházás, hiszen enélkül az új technika, technológia fejlesztése és üzemeltetése sem valósítható meg. Az új ismeretek megszerzése ezért mindinkább a további foglalkoztatás feltételévé válik, amely viszont egyaránt érdeke a társadalomnak és az egyénnek.

De képes-e a felnőttképzés mai rendszere biztosítani az életpálya során szükségessé váló váltást? Érdekelt-e az egyén a szakmaváltásban, ha rájön, hogy rosszul választott, és van-e rá lehetősége, ha a gyorsan változó szakmai követelmények kényszerítik erre? Segíti-e a felnőttképzés a munka nélkül maradottak újraelhelyezkedését? Ki viselje a felnőttkori szakmai képzés költségeit? Lehet-e a szakmai oktatás üzleti vállalkozás?

A számtalan kérdőjel csupán felvázolja azokat a gondokat, amelyek ma akadályozzák az emberi erőforrások fejlesztését, a szakmai mobilitás élénkítését. Jelenlegi gyakorlatunk folyamatos megváltoztatása mellett feltétlenül válaszolnunk kell mindezekre a kérdésekre.

Új helyzet — régi feltételek

Az iskolai oktatás szerkezete, személyi és tárgyi feltételei szerte a világon jórészt késéssel igazodnak a technikai, technológiai változásokhoz.

Hazánkban is ez a helyzet. A gyorsabb alkalmazkodást hivatott biztosítani a felnőttképzési rendszer. A felnőttek képzése jelenleg is többféle formában folyik, de ennek az oktatásnak a mostani rendszere alapvetően még a múltbeli követelmények szerint alakult ki. Eredetileg ugyanis azok számára teremtette meg a szakmatanulás és az általános műveltség megszerzésének lehetőségét, akiknek arra korábban nem volt lehetőségük. Az általános tankötelezettség tizenhat éves korig történő bevezetésével és az iskolai oktatási rendszer fejlődésével párhuzamosan viszont csökkent azok száma, akik felnőttként

szereztek általános vagy szakmai képzettséget. Továbbra is sokan vannak olyanok, akik a különböző iskolákból lemorzsolódnak, vagy akik ifjúkorban nem szereznek szakképzettséget, ezért a felnőttképzés — különösen annak az iskolarendszerhez kapcsolódó formái — a jövőben is fontos szerepet töltenek be az iskolázottságban és az első szakképzettség megszerzésében.

A dolgozók esti általános és középiskolai, a főiskolák, egyetemek esti és levelező tagozatai nagy szerepet játszottak az általános műveltség növelésében és — elsősorban a nem fizikai jellegű munkaterületeken — a szükséges szakmai képzettség megszerzésében. Ennek különösen a szocialista építés első évtizedeiben volt meghatározó jelentősége, amikor nagy tömegek számára kellett az általános műveltség és a szakmai képzettség megszerzését munka mellett biztosítani. Bár az ifjúsági képzés hiányosságai miatt az ismeretek pótlása ma is fontos feladata az iskolai felnőttképzésnek, szerepe a következő időszakban inkább szakmai specializációban, a posztgraduális képzésben lehet jelentős.

A felnőttkorúak ma tehát részben iskolai formában, másrészt különböző tanfolyamokon tanulhatnak. Mód van második szakma megszerzésére, ám elsősorban továbbra is a nem fizikai jellegű munkaterületeken (pl. mérnök-tanár, mérnök-közgazdász stb. képzettség). Az iskolai képzések jelentős szerepet játszanak a már dolgozó diplomások szakmai specializációjában is (szakosító képzések).

Az iskolai felnőttképzés ideje általában hosszú, ennek ellenére tartalmában gyakran alacsonyabb követelményeket érvényesít, mint a hasonló célú ifjúsági oktatás. Az oktatás az iskolák szokásos tanévrendszeréhez, és nem a felnőttek életrendjéhez igazodik. Ezt a fiatalok képzésére felkészített pedagógusok végzik, többnyire a felnőttek oktatásához szükséges speciális ismeretek nélkül. A mostani iskolarendszerben nincs mód a már megszerzett magasabb szakképzettség alacsonyabb szintűvel való kiegészítésére sem, például arra, hogy egy diplomás — munkája mellett — egy fizikai szakmát is elsajátítson azért, mert kisvállalkozásba akar kezdeni. A képzés gyakorlati hátterét a fizikai szakmákban döntő részben a munkáltatók biztosítják, az iskolák szerepe elsősorban az elméleti képzésben jelentős.

Az iskolák a következő években a növekvő demográfiai hullám miatt nem tudnak kellő szerepet vállalni a felnőttképzésben. Erre tehát sokkal alkalmasabbnak látszik a tanfolyami szakmai képzés rendszere, már csak azért is, mivel az rugalmasabban igazítható a változó követelményekhez. A felnőttkorúak különböző tanfolyamain évente több mint 400 ezer ember vett részt a nyolcvanas években. Közülük azonban csak 50 ezer volt olyan, akinek a képzés ideje meghaladta a 250 órát (hat munkahetet), de a tanfolyamokon részt vevők több mint felénél a képzési idő az 50 órát sem érte el. Mit nyújtanak ezek a tanfolyamok? Az új szakképzettség megszerzése tanfolyami formában évente csupán nem egészen tízezer embert érint. Elsősorban a fizikai betanító képzések vagy a bizonyos munkakörre szóló szakképesítő tanfolyamok a jellemzők. A különböző betanító jellegű képzésekben mintegy 60 ezren vesznek részt évente. A munkáltatók — általában rövid távú érdekeik által vezéreltetve — egyre kevésbé vállalják a hosszabb idejű képzéseket, szeretnék minél hamarabb munkába állítani dolgozóikat. A felnőttképzésben már napjainkban is szigorú követelményeknek kell dominálniuk, fontos, hogy az időkímélés, a gyorsaság ne szorítsa háttérbe a minőséget. Előbb-utóbb be kell látnunk, hogy jól képzett munkaerő nélkül nem lehet jó minőségű, jó áron eladható termékeket gyártani.

A tanfolyamok legnagyobb arányban a már szakmával rendelkezők tu-

dásának korszerűsítését, továbbképzését szolgálják. Évente csaknem 300 ezren vesznek részt az említett 400 ezerből az ilyen tanfolyamokon, amelyek fontos szerepet játszanak a szerkezet- és technológiai váltás munkaerő-feltételeinek megteremtésében.

Napjainkban az iskolai képzések nagyobb részben tehát a nem fizikai jellegű szakmákban, a tanfolyami rendszerű képzések viszont elsősorban a fizikai szakmákban és munkakörökben biztosítják a fiatal korban elmulasztott ismeretek felnőttkori pótlását. Bizonyos típusú szakképzések nem is folynak — vagy csak szórványosan — iskolai formában (gumiipari szakmák stb.), a munkaerő-utánpótlás szinte egyedüli forrása ezeken a szakterületeken a felnőttképzés. Máshol pedig a jelentős szakmaelhagyás indokolja a tanfolyami szakmatanítás szorgalmazását (pl. élelmiszer-kereskedelmi, egészségügyi szakmák stb.).

A szellemi értékek gyarapítása

Az új tevékenységek, technológiák bevezetése során egyre fontosabbá válnak a szakmaváltások és a továbbképzések is. A felnőttképzésben a szakmaváltásokra, a második vagy többedik szakma megszerzésére is széles körű lehetőségeket kell tehát biztosítani.

Ma azonban a felnőttképzésben való részvétel *előfeltétele az előzetes gyakorlat igazolása* a szakmai képzés irányának megfelelő munkakörben. (Ez alól a szakképzettséget nem adó képzési formák kivételek.) Az előzetes gyakorlati idő igazolása viszont szinte lehetetlenné teszi azokat az egyéni kezdeményezésű szakmaváltásokat, amelyek eltérnek a dolgozó által betöltött munkakörtől. Bár alapvetően helyeselhető az a szándék, hogy a dolgozó elsősorban azon a szakterületen képezze magát, amely a munkahelyén hasznosítható, a jövőben a mostaninál jóval tágabb teret kell adni az egyéni kezdeményezésű szakmaváltásoknak is. Ma az egyéni kezdeményezésű szakmatanulásra csupán akkor nyílik lehetőség, ha a dolgozó a munkaköréhez szükséges szakmatanulásra vagy iskolázottság megszerzésére törekszik. A munkáltató azonban az ilyen jellegű képzések költségeit is csak akkor téríti meg, ha arra maga kötelezte a résztvevőt, vagy ha tanulmányi szerződést kötött vele. Ha a dolgozó felismeri, hogy rosszul választott szakmát, vagy hogy vannak perspektivikusabb területek, amelyeken az elhelyezkedéshez szükséges ismeretek elsajátítására vállalkozna, már most elő kell segíteni, ha a jelenlegi helyzetből ki akarunk törni. Természetesen azokat a készségeket, amelyeket eddig az előzetesen előírt gyakorlati idő alatt kellett volna megszereznie, és amelyet a részvétel feltételeként szabnak meg, a jövőben az oktatás részeként kell kifejleszteni. Elengedhetetlen, hogy a szerkezetváltás, a munkaerő szakmai mobilitásának élénkítése ne csak vállalati kezdeményezések alapján történjen, hanem ahhoz az egyéni kezdeményezésű szakmaváltások is mindinkább hozzájáruljanak. Ez a felnőttképzésben ma még meglevő kötöttségek feloldásán kívül olyan képzési programokat is feltételez, amelyek segítséget nyújtanak a szakmai vizsgákra történő egyéni felkészüléshez.

A nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan nálunk is egyre inkább felértékelődik a képzett, több mindenhez értő munkaerő, és egyre rosszabbak a szakképzetlenek elhelyezkedési esélyei. Így a felnőttképzésben *az átképzés az elhelyezkedést, a munkahely megtartását szolgáló funkcióként jelenik meg.* Az átképzés fogalma tehát a köznapinál tágabb értelmet nyer: a szakmaváltáson kívül mindazok a szakmai képzési formák ide tartoznak, amelyek közvetlenül célozzák az elhelyezkedést vagy a munkahely megtartását. Az átképzés-

nek ilyen széles körű értelmezése a nemzetközi gyakorlatban is elterjedt, hiszen az elhelyezkedés szinte mindenhol azok számára a legnehezebb, akiknek nincs szakképzettségük, illetve akiknek képzettsége a technikai fejlődés következtében leértékelődött.

Újabb lehetőségek

Az átképzés az idei év óta azok számára is lehetőség, akik elvesztették munkahelyüket, vagy pályakezdők és nem tudnak elhelyezkedni. A szakmatanulás e formái lehetnek betanító és szakmai képzések is; az előzetes feltételektől, például az igazolt gyakorlattól vagy az életkori határtól el lehet tekinteni. A képzést intenzív formában célszerű megszervezni, lebonyolítását pedig — térítés ellenében — mindazok az oktatási feltételekkel rendelkező szervezetek magukra vállalhatják, akik az előírt vizsgakövetelményeknek megfelelő felkészítést biztosítani tudnak. Mivel a résztvevők nem rendelkeznek munkaviszonnyal, képzésüket olyan szakmákban kell megoldani, amelyek az elhelyezkedést a legnagyobb valószínűséggel biztosítják (pl. hiányszakmákban). S mivel az ilyen képzésekben részt vevők jövedelemmel sem rendelkeznek, állami átképzési támogatásra és képzési költségeik megtérítésére számíthatnak a területi munkaügyi szervektől. Ha az átképzést a munkáltató biztosítja (saját vagy más munkáltatótól átvett dolgozói részére), a dolgozók — keresetveszteségük mértékéig — részesülhetnek átképzési támogatásban, amelyet a munkáltató fizet ki a kapott állami támogatásból, s a munkáltató nyereségadó-kedvezményt kaphat az Állami Bér- és Munkaügyi Hivataltól a képzéssel kapcsolatos költségeire. Általános gyakorlattá szeretnénk tenni, hogy *a szakmai felnőttképzés költségeit az viselje, akinek az leginkább érdeke.* Ha a munkáltató *kötelezi* a dolgozót valamilyen szakképesítés megszerzésére, akkor annak költségeit a vállalatnak kell fedeznie. Amikor pedig a képzés közvetlen alapfeltétele a dolgozó elhelyezkedésének, — vagyis munkanélkülivé vált —, az ezzel járó kiadásokat az állam (a területi munkaügyi szervek révén) viseli. Az egyéni kezdeményezésű szakmai képzések anyagi terheit — ha ahhoz a munkáltatónak nem fűződik közvetlen érdeke — a jövőben az egyénnek kell viselnie. Amennyiben a képzés a vállalat és a dolgozó *együttes* érdeke: a munkáltató tanulmányi szerződés alapján fedezheti annak kiadásait, a dolgozó viszont a szerződésben kötelezi magát, hogy ennek fejében a vállalatnál hasznosítja újonnan szerzett tudását. A magasabb minőségi színvonal érdekében a szakmai felnőttoktatásban is mind szélesebbé kell tenni az oktatásra vállalkozók körét, de azt is, hogy független állami vizsgabizottságok biztosítsák a magas szintű követelmények azonos érvényesülését. (Ma a nyelvi oktatásban alakult ki hasonló, vagyis bárki, bármilyen formában tanulhat valamilyen idegen nyelvet, majd állami nyelvvizsga-bizottság előtt tehet vizsgát s szerezhet bizonyítványt.) A versenyhelyzet kialakulása a szakmai felnőttképzésre vállalkozók között a már ma is jellemző szabad vállalkozói ár mellett azt is megköveteli, hogy azonos központi elvonás terhelje a szakmai képzésből származó bevételeket, és hogy minél kevesebb legyen azoknak a képzéseknek a száma, amelyeknek megszervezése vagy a bizonyítványok kiadása az egyes szervezetek monopóliuma.

A továbblépéshez az is szükséges, hogy a munkáltatóknál a saját dolgozók képzésére fordított költség ugyanolyan beruházási költségként jelenjen meg, mint az állóeszközök fejlesztésének ráfordításai. Jelenleg ez nem beruházási költség, nem is vizsgálják megtérülését.

Thürmer Gyula

Pártmunka, pártdemokrácia az SZKP-ban

A szovjet közéletben nagy érdeklődést kiváltó új jelenség tapasztalható az elmúlt hónapokban. Folyóiratokban, tudományos műhelyekben, a társadalmi nyilvánosság fórumain közös gondolkodás, élénk vita folyik a párt szerepéről, tartalmi és formai megújulásáról. Nem csupán arról van szó, hogy eggyel kevesebb a tabu, s nemcsak a párt egyes tagjairól, hanem a párt egészéről is lehet kritikus véleményt mondani. A vita azt is jelzi, hogy a szovjet reformfolyamat új szakaszához érkezett. Az SZKP XIX. pártkonferenciája az átalakítás soron következő teendőjeként meghirdette a politikai reformot. Koncepciójában meghatározó az a felismerés, hogy a szocialista társadalom megújításának kiindulópontja csak a párt tevékenységének átalakítása lehet.

Új feltételek, új követelmények

„Képesek vagyunk-e megőrizni a társadalomban a tanácsok intézményét, az egypártrendszert, biztosítani a társadalmi élet demokratikus szerveződését?" — tette fel a kérdést Abalkin akadémikus a pártkonferencián.

A konferencia, a párt választ azóta már ismerjük. A társadalom igényli a párt vezető szerepét. A pártkonferencia ennek feltételeként haladó gondolkodású, korszerű program kidolgozására képes, tömegkapcsolatokkal rendelkező, demokratikus belső viszonyokra épülő politikai párt fejlesztését jelölte meg. Ehhez nélkülözhetetlen, hogy a párt megszabaduljon az eszmei előítéletektől, s mítoszoktól mentes, józan képet alakítson ki múltjáról és jelenéről, s így önmagát megújítva, mozgásba hozhassa a társadalmat.

A politikai rendszer reformja nagy kihívás a pártmunka egész felfogása, stílusa, a párt belső élete szempontjából. A pártkonferencia a reform lényegét a történelmileg kialakult intézmények korszerűsítésében, a közöttük levő viszony gyökeres átalakításában, az egyes alkotóelemek belső megreformálásában jelölte meg. Arra keresnek választ, miként érvényesíthetők az egypártrendszer viszonyai között a többpártrendszer előnyei.

Az SZKP saját szerepét abban látja, hogy politikai pártként a társadalomban érvényesülő érdekeket megismerje, szintetizálja és integrálja, ezek alapján kidolgozza a társadalmi fejlődés fő irányait, biztosítsa a végrehajtáshoz szükséges feltételeket, gondoskodjék megfelelő ellenőrző mechanizmusról. A párt a politikai intézményrendszer más elemeivel az állam törvényeinek megfelelően alakítja kapcsolatait, politikáját „a társadalmi élet különböző te-

rületein dolgozó kommunistákon keresztül érvényesíti". Ennek érdekében mondták ki, hogy végérvényesen át kell térni az adminisztratív-parancsnoklási módszerekről a politikai munka, a meggyőzés, a személyi példamutatás gyakorlatára, az emberekkel való egyenjogú párbeszédre.

A választási rendszer módosítása is új helyzetet teremt a pártszervezetek számára, amit már az 1987-es tanácsi választásokon is tapasztalni lehetett. Kísérletképpen a választókörzetek öt százalékban többes jelölést alkalmaztak. A választók érdeklődése, aktivitása megnőtt. Az új politikai követelményekre azonban nem minden szervezet készült fel. Nem számoltak eléggé az emberek elvárásaival, így előfordult, hogy helyi vezetők, ismert pártmunkások sem kapták meg a választók bizalmát. A pártszervezetekben megkezdődött a felkészülés annak a minőségileg új feladatnak a megoldására, amelyet a párt első titkári és a tanácselnöki funkció összevonására tett javaslat jelent.

A társadalmi szervezetek tevékenységének élénkülése, új, spontán szervezetek létrejötte is új követelményeket támaszt. A lakóhelyi politika, a környezetvédelem, a szociálpolitika iránti növekvő érdeklődés bővíti a pártszervezetek mozgásterét, egyben nagyobb rugalmasságot, jobb politizálóképességet, színes egyéniségeket is követel.

A gazdaságirányítás reformjával kapcsolatban a pártkonferencia résztvevői is hangsúlyozták: új munkamódszerekre, az emberekkel való rendszeres párbeszédre, szakmai hozzáértésre van szükség ahhoz, hogy a pártszervezetek belülről irányíthassák a kollektívákat, biztosítsák a társadalmi, csoport- és egyéni érdekek összehangolását. Új helyzetet jelent, hogy a párttitkár egyre kevésbé szólhat bele operatív ügyekbe, s az emberek bizalmát élvező, választott igazgatóval kell együttműködnie.

A társadalmi környezet, a pártmunka feltételrendszere az elmúlt három évben kedvező irányban változott. A párt tevékenységét, belső életét is alapvetően meghatározza az a tény, hogy az átalakítás megindult, és — amint Mihail Gorbacsov fogalmazta — „sikerült elejét venni annak, hogy az ország tovább sodródjék a gazdasági, társadalmi és szellemi válság felé". Egyértelművé vált, hogy a társadalmi megújulásnak nincs alternatívája. Ebben az alapvető politikai kérdésben kialakult a vezetés, a párt egysége, s olyan politikai platform jött létre, amely körül megindult a társadalom konszolidálása. A nyilvánosság erősítése nyomán megnőtt az emberek érdekeltsége, szabadságérzete, csökkent a közömbösség, erősödött a párt iránti bizalom. A politikai feltételek kedvezőek a reform következetes érvényesítéséhez gazdasági és politikai téren egyaránt. A társadalomban illúziók is tapasztalhatók az átalakítás lehetőségeinek megítélését illetően. A párt vezetése számít a konfliktusokra, de a konferencia nyomán nagyobb magabiztossággal vállalja azokat.

Az SZKP abból indul ki, hogy a párt fejlesztése, belső életének alakítása nem szakadhat el az átalakítás feladataitól, ütemétől. Úgy vélik, hogy az átalakítást „nem szabad túlterhelni". A pártkonferencia a pártélet kérdéseiben is fellépett a türelmetlenség, az álforradalmiság ellen, de azok ellen is, akik — a Szovjetszkaja Rosszija március 13-i cikkének szerzőihez hasonlóan — a „szocializmus megszenvedett elveit féltik" az átalakítástól, a demokráciától.

Nyílt vita, egységes cselekvés

Az SZKP felfogása szerint a pártdemokrácia fejlesztése elengedhetetlen a szélesebb társadalmi demokrácia fejlesztéséhez, s egyben olyan garancia is, amely megakadályozhatja a visszarendeződést, a múlthoz való visszatérést.

A pártkonferencia a demokrácia erősítésének feltételét a pártegység és a demokratikus centralizmus lenini értelmezésének helyreállításában jelölte meg. A pártegységet nem egyszer és mindenkorra adott kategóriaként, monolit egységként, hanem olyan konkrét minőségi állapotként fogta fel, amely az új folyamatok révén — a párton belüli ellentmondások leküzdése, a konkrét végrehajtás és a tévesnek bizonyult álláspontok felülvizsgálata során — a párttagságban folyamatosan újjáalakul. Az egységet dialektikusan értelmezte, s a vélemények pluralizmusát, a demokratikus vitát a szervezeti élet természetes velejárójaként fogadta el. Megerősítette a szabad vita, az alternatív lehetőségek elvét az előkészítésben s az akcióegység követelményét a végrehajtásban. A vita kritériumaként azt jelölte meg, hogy a szocializmust segítse elő, s ne vezessen politikai konfrontációra. A pártkonferencia maga is jó példával szolgált erre. A szovjet párt történetében példa nélküli vita, nyíltság, közvetlenség, a vélemények pluralizmusa jellemezte.

Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy egy idei közvélemény-kutatás szerint a megkérdezett pártmunkások 30%-a nem tudott választ adni arra: segíti-e a pluralizmus a pártdemokrácia erősítését; jelentős hányaduk bizonytalan volt a pluralizmus értelmezésében is.

A pártkonferencia ugyanakkor nagy jelentőséget tulajdonított a határozatok fegyelmezett végrehajtásának, a személyes felelősségnek. A Központi Bizottság júliusi ülése ebben a szellemben munkaprogramot fogadott el a konferencia határozatának végrehajtására. A pártszervezetekben ősszel beszámoló és vezetőségválasztó taggyűléseket tartanak, amelyek során a konferencia követelményeit érvényesítik, nem várva arra, amíg azok a szervezeti szabályzatban és más belső dokumentumokban megfogalmazódnak.

A végrehajtás rendszeres ellenőrzésére egységes ellenőrző-revíziós bizottságokat hoznak létre. A korszerű ellenőrzési mechanizmus a helyes politikát akadályozó tévedések kiszűrését vagy legalábbis csökkentését hivatott segíteni, s egyúttal politikai biztosíték az ellen is, hogy megismétlődhessenek a múlt súlyos tévedései és tragédiái.

Demokratikus belső viszonyok

A pártélet változásának egyik fő irányát a választott testületek szerepének növelése jelenti. A korábbiaktól eltérően a KB-ülésekre gyakrabban kerül sor, a napirenden nemcsak gazdasági vagy külpolitikai kérdések szerepelnek, hanem a káderpolitika, az ellátás, a párt belső élete, s külön ülés megtartását tervezik a nemzetiségi kérdésről is. Az érdemi vita, a párbeszéd érdekében a KB-tagok előzetesen megkapják az előadói beszéd téziseit, s a felszólalásra az ülés idején lehet jelentkezni, nincsenek „hivatalból felkért szónokok".

A konferencia az SZKP lenini hagyományait és más pártok, így az MSZMP tapasztalatait figyelembe véve úgy döntött, hogy a KB mellett munkabizottságokat hoznak létre. A szovjet pártban korábban is voltak ilyenek — 1927-ben 90 munkabizottság működött, sőt még 1935-ben is 89 —, s csak 1937-ben számolták fel őket. A Politikai Bizottság — ez elhangzott a konferencián is — igényt tart arra, hogy a KB-tagok jobban figyelemmel kísérjék a PB és a titkárság munkáját.

A konferencia hangsúlyozta, hogy az irányítást mindenütt a választott testületek végzik. A választott testület napirendjét, munkatervét ezentúl nem a végrehajtó bizottságok határozzák meg, hanem maga a testület. Arra törekednek, hogy a testületek rendszeresen beszámoltassák, ellenőrizzék végrehajtó szerveiket. A pártbizottságok mellett eddig is működtek munkabizottsá-

gok, tagjaikat azonban jórészt „hivatalból" jelölték ki. Most szélesítik a bizottságok társadalmi bázisát; ezek reális jogokat kapnak.

A pártmunka megújulásának fontos eleme a döntési rendszer korszerűsítése. Egyre általánosabb az a gyakorlat, hogy a párt vezető testületei a fontosabb előterjesztéseket széles körű vitára bocsátják, konzultálnak más társadalmi szervezetekkel.

Erősödött a nyilvánosság, a párttagok központi tájékoztatása érzékelhetően javult. A Politikai Bizottság üléseiről rendszeres közlemény jelenik meg. Javaslat készül arra, miként lehet a tömegtájékoztatásban bemutatni a párt vezető szerveinek munkáját, a vezetők személyiségét, tervezik a pártköltségvetés publikálását. A pártsajtó egyre rendszeresebben közli a közvéleménykutatások eredményeit, és a vezetés figyelembe veszi azokat. Az állami kitüntetések adományozási rendjének módosításánál például számításba vették, hogy az emberek nagy többsége e téren is több demokráciát, nagyobb nyilvánosságot igényel.

A helyi pártmunkában e törekvések még nem érvényesülnek teljességgel. A nyilvánosság sok helyütt csak általánosságban jelentkezik, és éppen azokban a kérdésekben hiányzik, amelyekben a tagság leginkább igényli: személyi döntések, a végrehajtó szervek munkája, minősítése. Nem véletlen, hogy a moszkvai pártfőiskola felmérésén a megkérdezetteknek csak 4,5 százaléka tekintette tartósnak a glasznoszty érvényesülését.

A pártkonferencia határozata alapján lehetővé kívánják tenni, hogy a választott pártszervek tagjai részt vehessenek a nekik beszámolni tartozó pártbizottságok ülésein — például a KB tagjai a Politikai Bizottság ülésein, s hogy felhasználhassák a pártbizottságok rendelkezésére álló dokumentumokat. A pártkonferencia támogatta azt a javaslatot, hogy közölni kell a pártbizottságok üléseinek jegyzőkönyvét, a legfontosabb előterjesztések szövegét. Érdemes megjegyezni, hogy a moszkvai pártfőiskola 1988-as felmérése szerint a megkérdezetteknek csak 61%-a értett egyet a KB-ülések anyagainak publikálásával.

Módosítják a párton belüli választási rendszert. Lehetővé teszik a többes jelölést, a jelöltek alkalmasságát széles körű vitára bocsátják. Az SZKP vezetése ellenzi, hogy a pártszervezetekben a jelölteket felső pártszervek állítsák. Általánossá teszik a titkos szavazást. Az új gyakorlat nehezen tör utat magának. 1987-ben például 909 városi és járási-kerületi pártbizottságon választottak új első titkárt, de csak 120-at választottak közülük többes jelölés és titkos szavazás alapján.

A vezetőket ezentúl ötéves időszakra választják, lehetővé téve, hogy a két-három évente sorra kerülő pártkonferenciák alkalmával a pártbizottságok 20%-át megújítsák. Az idei őszi vezetőségválasztásoktól számítva a pártbizottságok tagjait egymás után csak két időszakra lehet megválasztani. A konferencia határozatai között is szerepel és a gyakorlatban is nagy hangsúlyt kap a vezetők visszahívásának joga, ami régóta létezik, de amellyel ritkán éltek a pártszervezetek.

A pártszervezetek ezentúl közvetlenül tehetnek javaslatot a felsőbb pártszervek személyi összetételére, de a döntést az adott pártbizottság hozza. A konferencia előkészítése során elhangzott olyan javaslat is, hogy a tagság konkrét mandátumot adhasson a választott képviselőnek. Ez utóbbi elképzelést az észt küldöttek megválasztásánál alkalmazták is, akik konkrét feladattal érkeztek a moszkvai fórumra. A pártkonferencia küldötteinek megválasztásában a fő szempontot nem a statisztikai arányok jelentették, hanem az, hogy az átalakítás hívei juthassanak el a tanácskozásra. A pártszervezetek,

a munkahelyi kollektívák, sőt sok esetben a tágabb lakóhely közössége is állított jelölteket, akiket végül is a magasabb pártbizottságok ülésein titkos szavazással választottak meg.

Az SZKP tapasztalatai is arról győznek meg, hogy semmivel sem pótolható erőt jelentenek az alapszervezetek. A pártkonferencia állást foglalt a helyi pártmunka fejlesztése mellett. Növelik az alapszervezetek jogkörét, erősítik a belső munka demokratizmusát. Itt is fontos szerepe van a nyilvánosságnak, hiszen a sajtóban közölt felmérési adatok szerint a tagság egyharmada nem tudja, milyen szerepe van a vezetőségnek a helyi átalakításban. A taggyűlések szerepe nő, nagyobb önállóságot kapnak a káderkérdések eldöntésében, a párthatározatok végrehajtásában, a pártoktatás formáinak meghatározásában.

Az apparátus korszerűsítése

Az apparátus korszerűsítésének kérdése az átalakítás kezdetétől fogva napirenden van. Az SZKP vezetése azonban eddig e téren alapvetően a stabilitásra törekedett, figyelembe véve, hogy az átalakítás állami, gazdasági és más területeken jelentős mozgásokat idézett elő. Bizonyos lépések azonban történtek. A KB apparátusában 1983—1984-ben — egyelőre az ágazati osztályok megőrzése mellett — megszervezték a gazdaságpolitikai osztályt. Alacsonyabb szinten azonban nem sikerült továbblépni. A KB tevékenységében ugyanakkor egyre erőteljesebb lett az igény olyan problémák korszerű kezelésére, amelyek egyik osztályhoz sem tartoznak, vagy nehezen illeszkednek egy-egy osztály profiljába. Ilyenek a nemzetiségi viszonyok, a demokrácia, a spontán szervezetek működése.

A konferencia határozata alapján a júliusi KB-ülés előírta a KB és a helyi pártbizottságok apparátusának átszervezését, amit ez év végéig végre kell hajtani. Az apparátust szigorúan alárendelik a választott pártszerveknek. Felszámolják államigazgatási jellegét, összevonják az ágazati osztályokat. Az új osztályok feladata a politikai folyamatok kezelése lesz. A megyei, járási pártapparátusok kialakításánál jobban figyelembe veszik a helyi sajátosságokat. A KB határozata szerint a létszámot lényegesen csökkenteni kell; ennek mértékéről érezhetően vita folyik.

Az SZKP Központi Bizottsága döntést hozott a vezetők bizonyos privilégiumainak megszüntetéséről. Statisztikai felmérések szerint a közvélemény leginkább a külön élelmiszer-ellátási rendszer létezését ellenzi, az egyéb járandóságokat — szolgálati gépkocsi, üdülő — úgy-ahogy tudomásul vette. A KB megszüntette a külön élelmiszer-ellátást, a párt és a kormány egy-egy üdülőjét pedig az Afganisztánban megsebesült katonák gyógyítására adta át. Emellett fellépett a vezető- és apparátusellenes hangulat ellen. A teljességhez az is hozzátartozik, hogy a szovjet statisztika szerint a pártmunkások átlagfizetése 212 rubel, csak 12 rubellel több a szovjet átlagnál, s ezzel a 26. helyen állnak az országos listán.

A pártkonferencia előtt széles körű vita folyt arról, szükség van-e tagrevízióra, hiszen — amint G. Krjucskov, a KB PTO egyik vezetője is hangsúlyozta a Pravdában — „devalválódott a párttagság értéke". A XXVII. kongresszust megelőző 15 év alatt összesen 1,1 millió főt zártak ki a pártból, az elmúlt két évben ez a szám eléri a 300 ezret. Ugyanakkor a párt irányító tevékenységében nem erződik az a tény, hogy a Szovjetunió minden tizedik felnőtt lakosa, minden kilencedik foglalkoztatott tagja a pártnak. A konferen-

cia végül úgy döntött, hogy a tagfelvételek minőségi elemeit kell erősíteni. A döntés legfőbb kritériuma nem a statisztikai arány, hanem a jelölt politikai álláspontja, tényleges részvétele az átalakításban, erkölcsi arculata. Jobban figyelembe kell venni olyan tényezőket, mint a munkahelyi, szociális tapasztalat, a népszerűség. Általánossá teszik azt a gyakorlatot, hogy a felvétel nyílt taggyűlésen történjék, s a közvetlen munkahelyi környezetben dolgozó pártonkívüliek is elmondhassák véleményüket. A kommunisták tevékenységét pedig rendszeres társadalmi-politikai minősítés alapján kell értékelni.

● ● ●

A politikai reform fontos feltétele annak, hogy az emberek a társadalmi folyamatok cselekvő részeseivé váljanak, s a felülről kezdeményezett átalakítás a tömegek közös ügyévé váljék. Az SZKP tapasztalatai is bizonyítják, hogy a párt mint szervezet nem egyszer és mindenkorra adott, hanem tevékenységének irányai s egyúttal szervezeti felépítése, stílusa, módszerei is a konkrét történelmi feladatoktól függően változnak. Ennek érdekében indult meg a párton belüli viszonyok demokratizálása, a párt szerepének korszerű érvényesítése a társadalomban. Az SZKP a lenini hagyományokat eleveníti fel, s támaszkodik a szocialista országok, köztük hazánk, az MSZMP tapasztalataira is. A konkrét szovjet viszonyok között szerzett új keletű ismeretek ugyanakkor gazdagítják a szocialista világ reformgondolkodását, hasznos tapasztalatokat jelentenek a magyar kommunisták számára is.

Miért bukdácsolnak a vállalati tanácsok?

Hozzászólásom címében arra utalok, amivel a hivatkozott cikk befejeződik: „a vállalati tanácsok ... sok helyütt és sok kérdésben még bukdácsolnak". Előrebocsátom: nem cáfolni akarom (mert nem tudom) a cikk megállapításait, csupán egyféle — és talán másféle — magyarázatát igyekszem adni a „bukdácsolásnak", mégpedig nemcsak a saját munkahelyemen szerzett tapasztalatok alapján.

Időben visszautalva, felteszem a kérdést: mi volt a célja politikai vezetésünknek az új vállalatvezetési formákkal? A Központi Bizottság 1984. áprilisi ülésén az előadói beszédben hangzott el: „Ezekkel az új vállalatvezetési megoldásokkal... új tartalmat lehet adni a már elfelejtett jelszónak, hogy »Tiéd a gyár, magadnak építed!« Ezzel hosszabb távon azt is el lehet érni, hogy a dolgozók a nyereség, a keresetek mellett érdekeltek legyenek a vállalatok vagyonának gyarapításában, az üzemek jövőjének alakításában is." Más szavakkal: politikai vezetésünk ettől az intézkedéstől várta — igaz, hosszabb távon — a gazdasági hatékonyságot, a termelékenységet.

Vajon indokolt volt-e az ilyen mérvű várakozás? Határozott véleményem szerint: nem. Sőt kezdetben a felülről adminisztratív módon előírt átállási szakasz idején olyan vélemények is elhangzottak, hogy ebben az igen nehéz népgazdasági helyzetben a vezetés azért akar „megszabadulni" a vállalatok jelentős részétől, hogy ezzel a felelősséget is elhárítsa magától. Előfordultak kereskedelempolitikai fenntartások is, amelyeknek lényege a következő: ha az igazgatót a vállalati tanács választja, a tőkés export növelését illetően — ami létfontosságú —, megszűnik a népgazdasági érdekeket szem előtt tartó főhatósági „ráhatás". Az igazgató ugyanis a vállalati tanács által rákényszerített vállalati érdekből a legjobban jövedelmező — többnyire hazai — piacot kénytelen előnyben részesíteni a mindig bizonytalanabb, s jó esetben is csak szerény eredményt hozó konvertibilis kivitellel szemben. (Ennek a tényezőnek az elemzése meghaladja hozzászólásom kereteit, de megkockáztatok egy summázott véleményt: leghatékonyabban működő vállalataink árbevételében nem nagy a tőkés export részaránya.) Jelzett gyanúmat erősíteni látszik a közelmúlt egyik tapasztalata. Az Állami

Vitaindító cikk: Mérlegen a vállalati tanácsok. Megjelent a Pártélet 1988. áprilisi számában.

Bér- és Munkaügyi Hivatal, valamint az Ipari Minisztérium, éppen korlátozott ráhatását pótolandó, 1987-ben a tőkés export ösztönzésére, az egyébként érvényes személyes érdekeltséghez képest („átesve a lovon") irreálisan magas összeget — esetenként több százezer forint — kifizetését írta elő egy-egy igazgató, illetve vezérigazgató részére. Méghozzá a vállalati vagyonalap terhére, a vállalati tanácsok és más vállalati szervek véleményének teljes mellőzésével. Az ilyen eljárást a munkáltatói jogot gyakorló testületek — érthetően — a legnagyobb jó szándék mellett sem tudják támogatni.

A kollektív vezető testületekkel megnövelt vállalati önállóság a kezdeményezés szándéka szerint pozitív törekvés, ám a jelenlegi realitások között kevés eredményt hoz.

A vitaindító a pártszervezetek és a vállalati tanácsok viszonyát elsősorban a gyakorlat szemszögéből elemzi. Ugyanakkor e kérdésben nem kevés az elvi jellegű zavar, bizonytalanság. Mindez tükröződik a pártmunka olyan hagyományos módszereinek alkalmazásában, mint a „gazdasági agitáció", a „határozatok levitele", a „gazdasági munka segítése". E „jól bevált" módszerek közös vonása, hogy ezek átveszik a gazdasági vezetéstől a felelősség egy részét, és a leglöbbször egy felülről lefelé tartó folyamatot erősítenek. A gazdaság régi értelemben vett „pártirányításának" eddigi gyakorlata arról tanúskodik, hogy a gazdasági folyamatok közvetlen szabályozása ideológiai, politikai eszközökkel nem vezet eredményre.

Az üzemi pártszervezetek gazdaságpolitikai szerepének megítélésében, illetve a pártszervezetekre háruló konkrét gazdaságpolitikai tennivalókban ma igen jellemzőnek érzem a bizonytalanságot. Az elbizonytalanodást azonban alapvetően nem a vállalati önállóság létrejöttével előállított új, kiforratlan helyzetnek tulajdoníthatjuk. Közrejátszik ebben, hogy a hosszú ideje zajló vita ellenére nem kristályosodott ki egységes álláspont a pártnak a gazdaságban betoltött szerepéről. Az a tétel ugyanis, hogy a párt elvi-politikai irányítást valósítson meg — direkt módon ne avatkozzon a gazdaságba — sokféleképpen értelmezhető. Némi túlzással azt mondanám, hogy nagyrészt a legszűkebb testületre, illetve a párttitkárra van bízva a gazdaságpolitikai pártmunka értelmezése, vagyis az, hogy mikor, miben, hogyan foglal állást. A pártszervezetek vezetőinek bizonytalanságát fokozza, hogy a felsőbb szervek tájékoztatóin minduntalan a változtatásról, a korszerűbb módszerek alkalmazásáról hallanak, de nem tapasztalnak lényeges változást az őket irányító pártszervek módszereiben.

Ahhoz tehát, hogy a vállalati tanácsok és a pártszervezetek közötti viszonynak kialakuljanak a világos rendező elvei, szélesebben is meg kellene vizsgálni, hogy az üzemi partszervezeteknek a gazdasági folyamatokra gyakorolt befolyása miként realizálható. A mi szintünkön érzésem szerint lényegében megvalósul az elvi-politikai irányítás, vagyis tartózkodunk a gazdasági folyamatokba való operatív beavatkozástól, aminek talán csak a káderhatáskörünk gyakorlása mond ellent. Ugyanezt nem nagy meggyőződéssel állítanám az országos hatáskörű pártszervekről.

A vitaindító megállapítja: „továbbra is a pártszervezetekre hárul az a kötelezettség, hogy a leendő vezető politikai, emberi alkalmasságát mérlegelje", de más jelölt megválasztását a helyi pártszervezet ne csak tudomásul vegye, hanem bizalommal legyen iránta. Azt gondolom, ilyen esetekben ez az egyetlen megoldás. Hozzáteszem, a pártszervezeteknek (lehet, hogy ez furcsán hangzik), a leendő vezető szakmai hozáértését és mindenekelőtt vezetői kvalitásait kellene nagyon alaposan megvizsgálni, pontosabban ilyen vizs-

gálatokat kezdemény[illegible] amin[illegible], ha nem is nálunk, de jól bevált módszerei vannak [illegible] kapot[illegible] [illegible]dmény alapján lehetne javasolni vagy nem javasolni a kinevezést. Ebből nem következik a politikai alkalmasság mellőzése, viszont az eddigieknél gyak[illegible]bban előfordulhat, hogy például a volt pártvezető kiesik a gazdasági b[illegible]tásért folyó versenyből. Számomra ez azért természetes, mert valójáb[illegible] [illegible]agyon kevés emberben vannak együtt azok a kvalitások, amelyek b[illegible] [illegible] képe[illegible] mindkét vonatkozásban a magas szintű helytállást. Merőben ú[illegible] szemléletű kádermunkára van tehát szükség, amit a pártnak kellene kialakítania. Ez egyben a pályázati rendszert is racionálisabbá tehetné.

Végezetül szeretné[illegible] hangsúlyozni, hogy a gazdaságban a teljesítménynek legyen abszolút elsőbbsége. [illegible]fogásom szerint csak ettől remélhetünk (ha nem is azonnal) [illegible] politikai stabilitást. A vállalati tanácsok az így értelmeze[illegible] [illegible]tben juthatnak valós tulajdonosi pozícióba, ami semmi [illegible] [illegible]tesíthető a nagyon hiányolt gazdaszemlélet kialakulásáho[illegible]. Ez [illegible]lhetetlen a vállalatok teljes gazdasági önállósága, önkormányzata, a munkáltatók és munkavállalók érdekeit kifejező demokratikus intézmények [illegible]eljárások nélkül. Ezek híján a tisztán tulajdonjogi „önállósulás" csa[illegible] [illegible]ormális jelentőségű. Amíg ez nem valósul meg, addig — [illegible] [illegible] [illegible] — a bukdácsolók jogosan „mutogatnak". Csak megerősíteni tudom tehát a vitaindító álláspontját, hogy a vállalati tanácsok eredményes működésének elodázhatatlan feltétele politikai és gazdasági struktúránk mélyreható átalakítása.

Török László
a Szellőző Művek pártbizottságának titkára

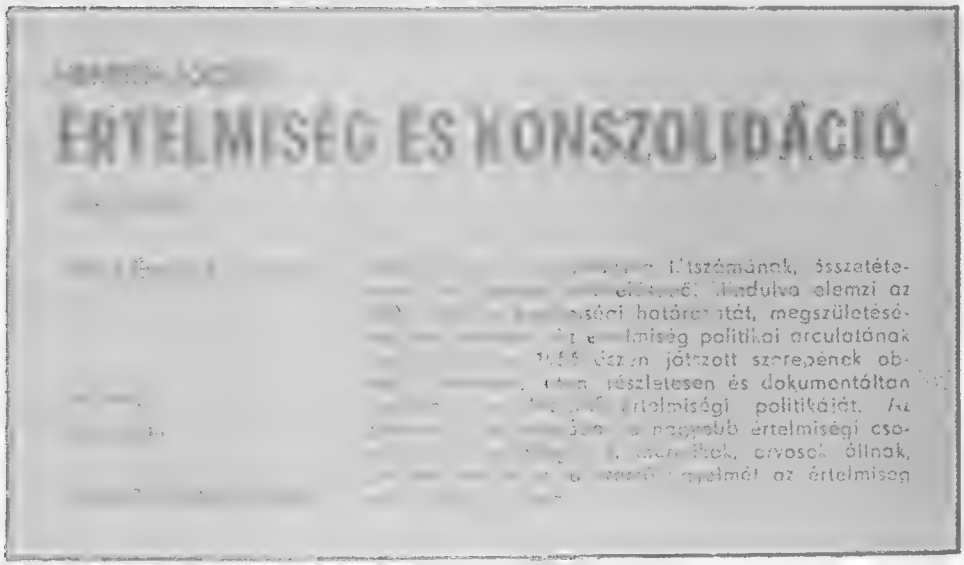

ÉRTELMISÉG ÉS KONSZOLIDÁCIÓ

[illegible] [illegible] [illegible]tszámának, összetéte[illegible] [illegible] [illegible]ndulva elemzi az [illegible] [illegible]ségi határozatát, megszületésé[illegible] [illegible] [illegible]lmiség politikai arculatának [illegible] [illegible] [illegible]észen játszott szerepének ob[illegible] [illegible] [illegible] részletesen és dokumentáltan [illegible] [illegible] [illegible]rtelmiségi politikáját. Az [illegible] [illegible] [illegible] nagyobb értelmiségi cso[illegible] [illegible] [illegible]ok, orvosok állnak, [illegible] [illegible] [illegible]elmét az értelmiség [illegible]

Érdekeltség és felelősség

Napjainkban az új vállalati irányítási formák működése tudományos, politikai és szakmai fórumok vitatémája. E fórumok több oldalról közelítik meg a vállalati tanácsok működését, mégis egybehangzóan állítják, hogy a tanácsok bevezetése nagy horderejű, szinte „gazdaságtörténeti jelentőségű" lépés volt.

A mai viták indokoltsága és bizonyos mértékű felerősödése — megítélésem szerint — két tényezőből adódik. Az egyik az, hogy a gazdaságpolitikai döntés óta eltelt idő már lehetővé teszi a gyakorlati tapasztalatok bizonyos összegzését, a másik pedig az, hogy a működtetés elméleti indokai és gyakorlati problémái között szinte antagonisztikus ellentmondás van, amely mindeddig nem tette lehetővé a vállalati tanács mint új irányítási forma hasznosságának megítélését.

Úgy látom, az eddig eltelt időszak tapasztalatai csupán egy elvi probléma lezárására elegendőek, a kétségtelen gyakorlati anomáliáknak és általánosságban a módszer „használati értékének" minősítéséhez a jelenleg rendelkezésre állónál lényegesen több konkrétumra lenne szükség. Az általánosításhoz kevés az az ismeret, amelyet a tanácsok működéséről szerezhettünk, ezért a már hosszúra nyúló polémia helyett inkább olyan kritériumok, irányelvek megfogalmazására van szükség, amelyek biztosítják, hogy a vállalati tanácsok betölthessék a nekik szánt szerepet.

Meggyőződésem szerint az irányításnak ma nem a módszere, hanem egyáltalán a lehetősége kérdéses. Sok tekintetben kényszerpályákon mozognak mind a gazdaságirányítás szervei, mind a gazdálkodás szervezetei. Az új vállalatirányítási formák megítélésében ezért legalább két szakasz elkülönítése szükséges.

Egy recessziós, vagy ha úgy tetszik, forráshiányos szituáció inkább az autokráciának kedvez, mint a vállalati tanács által képviselt demokratikusabb irányításnak.

Meggyőződésem, hogy prosperáló gazdasági helyzetben, ha az alapvető termelési feltételek rendelkezésre állnak, lehetőség kínálkozna az irányítás módszerében rejlő többletenergiák hasznosítására.

Ma általánosságban valószínűleg igazak azok a megállapítások, melyekre a viták a rendszer bevezetése kapcsán utaltak. Például ilyen a tapasztalatok hiánya, miután ez az irányítási forma a szocialista gyakorlatban eddig

ismeretlen volt, és a jugoszláv modellben is inkább problematikusabbnak bizonyult, mint eredményesnek.

Ide tartozik az előkészítés, a megalapozás hiánya: ugyanis a gyors döntés nem szolgálta sem az irányító szervek (minisztériumok, tanácsok) feladatleadási készségét, sem a vállalatok funkcióátvételi képességét.

Nem vitathatók azok a — részben igazolódott — veszélyek sem, amelyek a rövid távú érdekérvényesítésből eredően a vállalat „felléléséhez" vezethetnek. A lényeg azonban két ma eldönthető és sürgősen eldöntendő elvi problémában, az érdekeltség és a felelősség kulcskérdésében van. Az egyik kérdés így hangzik: hogyan biztosítható a felelősség, a döntés „rizikója" vagyoni érdekeltség nélkül? A másik: hogyan hidalható át a kollektív döntés és az egyszemélyi felelősség ellentmondása?

Természetesen nem vállalkozhatom e kritikus kérdések megválaszolására, még kevésbé feladatom a jelzett problémák megoldása.

Gyakorlati nézőpontból a vállalati tanácsot egy objektív szabályozású, árutermelő gazdaságban (nálunk is) korszerű és alkalmazandó módszernek tartom, és az új vállalatirányítási formák hatékonyabb működtetésének néhány feltételét az alábbi irányelvek érvényesítésében látom:

— A vállalati tanácsok működése nem vizsgálható önmagában, csak az ágazati, funkcionális és tanácsi szervek munkája, munkastílusa, létszáma, szervezete stb. tükrében.

— Változtatást igényel a jogszabályi háttér, a vállalatokra vonatkozó és a testületek rendeltetésével, szerepével hatás- és felelősségkörével kapcsolatos szabályozás. Ennek célja lehet, hogy a testületek ne érdekképviseleti, hanem döntés-előkészítési és ellenőrzési funkcióval, s nem csupán (sőt nem elsősorban) hosszú távú, hanem a vállalat hatékony és rentábilis működését biztosító döntési illetékességgel rendelkezzenek. E célok eléréséhez a testületek nem statisztikai szempontok alapján előírt, hanem a szakértelem és a tapasztalat alapján kiválasztott személyekből tevődjenek össze.

Ezért javaslom az úgynevezett kétlépcsős vállalati tanács kialakítását, a nem vezető beosztású testületi tagok számának növelését, a parciális érdekek helyett a közösségi érdekek képviseletét, a „társadalmi kontroll" megvalósítását és az üzemi demokrácia fejlesztését.

Ez lehetővé tenné az elosztás „lehetőleg azonnal, legfeljebb rövid távon" való szorgalmazása helyett a rentabilitás biztosítását, a jogok egyoldalú hangsúlyozása helyett pedig a jogok és a kötelességek egyensúlyát, a testület és az igazgató közötti munkamegosztás megvalósulását. Elősegítené továbbá, hogy a kompromisszumkészség erősödése helyett az ésszerű kockázatvállalás, a vállalkozói magatartás legyen jellemző a testületek munkájára.

Az utóbbi célt nem szolgálja az igazgatók új helyzete, akik egyfelől a túlszabályozott gazdaság — már említett — kényszerpályájának, másfelől a vállalati kollektíva közvetlen érdekeinek „présében" kétirányú igénybevételnek vannak kitéve. Megoldandó feladat érdekképviseletük rendszerének kialakítása és a pályázati rendszer objektivitásának biztosítása.

Meggyőződésem, hogy a cikkben vázolt gyakorlati problémák megoldása és mindenekelőtt a gazdasági szituáció egészének összehangolt megváltoztatása vezethet el az új vállalatirányítási formák „használati értékének" érvényesítéséhez.

Szántó János
Ganz Villamossági Művek
műszaki vezérigazgató-helyettese

Tulajdonosi érzés — káderhatáskör

Néhány vonatkozásban szeretném továbbgondolni a „Mérlegen a vállalati tanácsok" című vitacikkben foglaltakat. Tapasztalatainkkal is megegyezik az a megállapítás, hogy a vállalati tanács tagjai nem tulajdonosokként, hanem munkavállalókként viselkednek. Mivel ebben nem történt érdemi elmozdulás, ezért jellemzőnek tekinthető az egyik nagyvállalatnál elhangzott mondat, amely szerint: „minden eddigi szólam ellenére a dolgozók kívülállók a vállalaton belül". Ez azt az állapotot jelzi, hogy a vállalatok munkásainak, alkalmazottainak többsége nem azonosul saját szervezetével. Ennek oka — megítélésem szerint és ellentétben többek felfogásával — nem az emberi közömbösség.

A korszerű, a mai viszonyokhoz leginkább illő vállalati-gazdasági felfogás az egyént helyezi a működés középpontjába, figyelembe veszi az egyéni érdekeket, ambíciókat. Ilyen gondolkodásmód azonban csak elvétve akad. Jó példa erre az egyik vállalat története, ahol évek óta reálértékben csökkent a felhasználható központi forrás, viszont a tevékenység jellege miatt lehetetlen volt a szolgáltatás árának emelése. Ennek következtében alig nőttek a keresetek, és erősen fogyott a létszám. A vállalat helyzetét a dolgozókkal összefogva mégis sikerült stabilizálni. A vezetők megkérdezték az embereket: elégedettek-e a rájuk bízott feladattal, az ösztönzéssel, munkájuk menynyire felel meg elképzeléseiknek. Érdeklődtek arról, van-e háztáji földjük, miért és milyen kiegészítő munkát vállalnak a munkahelyen kívül stb. Az egyén aspirációjának feltárását a vállalati kereseti és ösztönzési rendszer átalakítása követte. Felülvizsgálták a pótlék-, a túlóra-, a premizálási rendszert, és a közvéleményt figyelembe véve építették ki azt újra. Mindennek alapján sikerült olyan légkört teremteni, amelyben az emberek jobban érzik magukat. Azóta a vállalati célok megvalósulnak, a létszámgondok megszűntek, eredményeik nőnek beruházások nélkül is.

Másik példa annak az üzemnek a működése, ahol a környezeti feltételeket is figyelembe véve erőteljes decentralizálást hajtottak végre. Ez nem feltétlenül a szervezeti felépítés átalakítását vagy egyes funkciók (pl. döntési jogosítványok) megosztását jelenti, hanem annak a felismerésnek a megvalósítását, hogy minden ember úgy vehessen részt a közös feladatban, hogy tudja, rá szüksége van a kollektívának, és közben (legalább perspektivikusan) megvan az emberi, szakmai kiemelkedés lehetősége is.

Mindezt azért említettem, mert csak az egész vállalati működéshez vi-

szonyítva lehet vizsgálni a tanácstagok tulajdonosi érzületének alakulását. Ennek kifejlődését ma még számos helyen visszafogja, hogy sokan — és nemcsak vállalatvezetők — a dolgozók befolyási lehetőségeinek bővítésében egyszerűen a vezetés hatásfokának csökkenését látják. Ennek megfelelően erős ellenállást fejtenek ki a dolgozók érdemi bevonásával szemben. Első látásra ez csak ritkán nyilvánvaló. Egyik jellemző példa, hogy nem kevés helyen a vállalati tanács elnöke az igazgató valamelyik helyettese lett, ily módon egyszerűbben biztosítható, hogy a tanácsot is az igazgató irányítsa. Egyes helyeken a tanácstagoknak küldött anyagok titkos minősítést kapnak, ezzel lehetetlenné válik, hogy a dolgozókat a vállalati tanácstagok bekapcsolják az előkészítési munkába. A tanácstagoknak nem kell nyilvánosan beszámolniuk tevékenységükről, így nincsenek a dolgozók ellenőrzése alatt. Az alkalmazottak, a munkások rendkívül keveset tudnak vállalatuk egészének működéséről. Nincs kellő ismeretük még a szomszéd műhely, iroda munkájáról sem. Meghökkenve tapasztalom sokszor, hogy emberek csak az emblémáról ismerik fel saját gyáruk termékét. Ez végső soron nem is olyan nagy csoda, hiszen semmi sem készteti őket, hogy kitekintsenek az üzemrész ajtaján.

Úgy gondolom, ebben akkor léphetünk szemmel láthatóan előbbre, ha a dolgozó ember nem névtelen munkaerő lesz, hanem alkotó, környezetét alakítani kívánó egyéniség mindenki, de kivált a vezetés számára.

Ennek csírái, hajtásai már láthatók a munkahelyi demokrácia, a dolgozók kezdeti eredményeket tükröző bevonásában. A megyei székhelyű államigazgatási és vállalati tanácsi irányítású vállalatok elmúlt évi adatait összehasonlítva látható, hogy a kollektív vezetés alatt álló vállalatok jelentősebben tudták növelni az eredményüket. Az új irányítású vállalatok jelentősebb létszámcsökkentést hajtottak végre, mint a hagyományosak, azaz a munkaerő-foglalkoztatás az ő körükben hatékonyabbá vált.

Elismerem, mindezek még nem megdönthetetlen bizonyítékok, hiszen csak egyéves működés következményei, de talán jelzik, hogy a kollektívának még ilyen korlátozott bevonása is növelheti a vezetés színvonalát, hatékonyságát.

Érdeklődéssel olvastam a már említett cikk pártkáderhatáskörre vonatkozó gondolatait is. A leírtakkal egyetértek, de nálunk ez a kérdés más szempontból jelentkezik erőteljesebben. A megyében több pártszervezetnél még túlzott mértékben koncentrálódnak a párthatáskörök. Például az egyik országos jelentőségű vállalat pártbizottságának hatáskörébe pár éve közel 160 vezetői funkció tartozott: az összes fődiszpécser, főosztályvezető, gyáregységi vezető és a helyetteseik. A létszám nagysága miatt a feladat lényegében elláthatatlan volt; ezt felismerve a hatáskörbe tartozók létszámát kb. 50-re csökkentették, de még így is túlzott mértékű maradt.

Azokkal értek egyet, akik elegendőnek tartják csak a legfontosabb feladatkörökre történő kiterjesztést. Teljesen kielégítő, ha a vállalatnál a munkáltatói jogokkal felruházott vezetők vannak hatáskörben. Ez a megoldás megnöveli a káderek önállóságát, és egyben biztosítja a felelősségvállalás lehetőségét is. Nem lesz alapja például az osztályvezető kinevezésekor az olyasfelé hivatkozásnak a vezetők részéről, hogy „én ugyan szóltam, de a pártbizottság másként döntött".

Az is problémát okoz, hogy több vállalat igazgatója és helyettesei a területi pártszerv hatáskörében vannak, így a helyi pártszervezetnél csak a

beosztott vezetők maradnak. Ilyenformán a vezetők java része egy szinttel feljebb kerül a hatáskörök gyakorlása során.

Ezzel együtt igaz, hogy a kollektívák képviselői a vállalatvezetők többségét maguk választják, és abban a helyi pártszervezet véleménye is sokat nyom a latba.

Eredményeket érhetünk el, ha a hatáskörökben érdemi decentralizálás történne. A véleményezések így azoknak az alapszervezeteknek a hatáskörébe kerülnének, ahol a legmélyebben ismerik a vezetőket és a munkafeltételeket. Ezáltal mód nyílna arra is, hogy a dolgozók közvetlen kontrollja és a párthatáskör gyakorlása egységben érvényesüljön. Ugyanakkor meggyőződésem, hogy nem célszerű minden vezetőt hatáskörbe venni.

Ma már látjuk a hibákat, és tenni akarunk az ellen, hogy a káderhatáskörök jelentős része egy-két szinttel feljebb legyen. Erről persze többen másként vélekednek. Szerintük például, ha az igazgatók a vállalati pártszerv vagy alapszervezet hatás-, illetve véleményezési jogkörébe kerülnek, akkor elvész a hatásos pártellenőrzés lehetősége. A nézetek figyelmen kívül hagyják az eddig elszenvedett kudarcok tanulságait, és nem számolnak a megnövekedett vállalati önállóság hatásaival sem. Meggyőződésem, hogy bizonyos hatáskörök leadása, a hatáskörök számának csökkentése kikényszerítheti a kádermunka érdemi javulását. Mindezt úgy érhetjük el, ha megfordítjuk a felülről építkezés gyakorlatát. Először az alapszervezet, majd az üzemi pártbizottság határozza meg azokat a funkciókat, amelyeket a legfontosabbnak tartanak. Ha ez a folyamat létrejön, akkor — képletesen szólva — a helyi pártszervezetek átveszik a terhet az irányítóktól. A hatáskörgyakorlás demokratikusabb és minden bizonnyal hatékonyabb lesz.

Kristóf Zoltán
a Fejér megyei pártbizottság titkára

Balogh Miklós

A KŐSZEG VÁROSI PÁRTBIZOTTSÁG TITKÁRA

FÓRUM

A döntési alternatívákról

AZ ORSZÁGOS PÁRTÉRTEKEZLET ÁLLÁSFOGLALÁSÁNAK VÉGREHAJTÁSÁRA IRÁNYULÓ FELADATTERV ALAPJÁN MEGKEZDŐDÖTT A MUNKA A PÁRT BELSŐ ÉLETÉNEK MEGÚJÍTÁSÁRA. ROVATUNKBAN FOLYAMATOSAN HELYET ADUNK AZ E TÉMAKÖRHÖZ KAPCSOLÓDÓ SZEMÉLYES VÉLEMÉNYEKNEK, ELKÉPZELÉSEKNEK, JAVASLATOKNAK.

Ebben az írásban a pártélet egyik fontos megoldandó problémájáról, a döntések előkészítésének, meghozatalának módszereiről, az alternatívák szerepéről, azok dilemmáiról írok le néhány tapasztalatot, melyek a városi pártbizottság mindennapjaiból táplálkoznak. Jól tudom, a téma szinte kimeríthetetlen, számos megközelítése vitatható, mások pedig ma még megválaszolhatatlanok, kiforratlanok.

Abból érdemes kiindulni, hogy a döntés közismerten választás a lehetséges reális célok és az elérésüket szolgáló cselekvési változatok, tehát az alternatívák között. Valljuk be őszintén, hogy a mai pártmunkában ritkán alakítunk ki alternatívákat a döntéshozatal előtt, mivel már a gondolkodás kezdeti szakaszában egyváltozatossá redukáljuk őket.

Saját tapasztalataink is arról tanúskodnak, hogy a döntések előkészítésében meghatározó szerepe van a pártapparátusnak. A napirend, a döntés alapját szolgáló előterjesztés előkészítése, különböző szempontok alapján való összeállítása az adott szakterülettel foglalkozó munkatárs meghatározó szellemi befolyásával készül, még akkor is, ha ezt valamilyen munkabizottság állítja össze, vagy előzetesen véleményt formál róla. Ez önmagában nem lenne baj, hiszen az illetőnek viszonylag széles, naprakész ismeretei vannak az adott területről vagy témáról. A probléma szerintem az, hogy az adott kérdéssel kapcsolatos lehetséges megoldásokat rövid időn belül — még az előkészítés időszakában — egyetlen fő irányra szűkítik le. Ennek okait a következőkben látom. A döntés-előkészítés során erőteljes a kompromisszumkeresés más szervek apparátusaival. Így az igazi viták az apparátusok képviselői között folynak, és rendszerint a megegyezést tükrözik az előterjesztésben megjelenő megállapítások és az egyváltozós határozati javaslat is. Az egyezkedésből rendszerint az apparátusok vezetői is részt vállalnak, mivel legtöbbször személy szerint is érdekük, hogy a testület elé már alaposan átgondolt, kerek előterjesztés kerüljön.

Ebben az esetenként túlzottan bebiztosított előkészítésben — amely egyben csak egy szűk kör részvételét jelenti — tudat alatt az is munkál, hogy változatok felvonultatása netán a bizonytalanság látszatát kelthetné velük szemben a testület előtt. A „jó megfelelés" szándéka mellett további indok lehet az olykor megjelenő „kényelmi" álláspont, nevezetesen, hogy ne kelljen bajlódni az alternatívák alapos körüljárásával, a különbségek bemutatásával, a következmények átgondolásával. Mindezt erősíti — legtöbbször nem

is tudatosan — a tévedhetetlenségünk illúziója. Hozzáteszem, mindennek leginkább az apparátusok vagy tágabb értelemben a pártmunka korábbi elkényelmesedése. mozgalmi jellegének elhalványulása az oka, nem pedig a testületi tagok passzivitása. Ennek egyik jól kitapintható megnyilvánulása, hogy vezető testületeink tagjait sem vonjuk be vagy csak ritkán egy-egy testületi döntés előkészítésének munkálataiba.

Miben lehetne és kellene előrelépnünk a döntések előkészítésének menete során? Gyakorlatunkban már jelentkeznek olyan elemek, módszerek, melyek munkánk eredményességét javíthatják, de ezeket időigényességük miatt csak elvétve alkalmazzuk.

Erre a pártértekezletre való felkészülés jó példával szolgált, mert megmutatta, hogy a széles pártközvélemény mennyire aktívan és alkotóan képes részt venni a pártélet, a közélet formálásában, ha arra szervezett lehetőséget kap. Területi szintű döntéseket igénylő jelentős helyi kérdéseknél sem szabad figyelmen kívül hagynunk ezt az alkotóerőt, ezért a döntések érdekeltjeit be kell vonnunk az előkészítésbe. Mindenekelőtt a különböző „alsóbb szintű" párttestületek önállóságát (ezáltal érdekeltségét) kell valójában biztosítanunk ahhoz, hogy a helyi politika formálásának központja lehessen és érezze is ennek súlyát Úgy vélem, helyes, ha a párt valamennyi dolgozó osztály, réteg, jelentősebb társadalmi csoport érdekeinek kifejezésére és érvényesítésére törekszik. Ennek feltétele, hogy ismerjük meg ezeket az érdekeket, és vessük össze őket egymással és a lehetőségekkel. Ez az igény azonban számos új kérdést is felvet a párt és az érdekek viszonyában, mégpedig a gyakorlat szempontjából.

Közismert, hogy az érdekek igen sokszínűek, súlyukat tekintve eltérőek és változékonyak. Ezért minden alkalommal végig kell gondolni, hogy mely érdekek tekinthetők politikai jellegűnek, és melyek esnek azon kívül. Ennek eldöntésére nincsenek kimunkált kategóriák, szabályok, hiszen minden alkalommal a párttagságnak, az érintett testületeknek kell mérlegelniük ezeket az érdekeket. Ma még az is bizonytalan, hogy miként jelenhetnek meg az érdekek a pártszervezeteken belül, és hogyan alakulhatnak ki különböző érdekeket képviselő csoportok.

A mai felfogás és gyakorlat szerint a pártalapszervezetek, pártszervezetek külön-külön tudathatják véleményüket az irányító pártszervekkel, holott az érdekek nem állnak meg szervezeti határoknál. Tehát ahhoz, hogy az érdekek tényleges tartalmukban megjelenjenek, bizonyos kapcsolatokat ki kellene építeni hasonló szintű pártszervezetekkel. Kérdés, hogy ez elméletileg helyeselhető torekvés-e vagy sem. Nem kevés fejtörést okoz, hogy a legkülönbözőbb érdekekhez hogyan viszonyuljanak a testületek.

E problémának a felvetése annál is helyénvalóbb, mert az érdekek rendszerint konkrétan is kifejeződnek, és többnyire más szervek döntési jogosítványaihoz kötődnek. Például: egy pártbizottság szavazással válasszon-e konkrét gazdasági érdekek között? Ma már ez nem lenne helyes sem elvileg, sem gyakorlatilag. Ugyancsak megfontolandó, hogy az érdekvédelmi képviseleti szervek állásfoglalása helyett a pártszervek alakítsák-e ki véleményüket a hatáskörükbe tartozó kérdésekről. Valószínű, hogy az esetek java részében az érdekképviseleti, -védelmi szervezeteknek kell először leszögezni álláspontjukat. Nagyobb horderejű politikai érdekeket érintő kérdésekben viszont helyes, ha a pártszervek orientáló véleményt alakítanak ki az ott dolgozó párttagok bevonásával. Ezzel összefüggésben jó volna a társadalmi és tömegszervezeti szervektől önálló javaslatokat kérni és azokat egészen a döntésig megőrizni, alternatívaként hasznosítani. Ez a módszer lehetőséget

adna arra, hogy kialakuljanak az alternatívák. A különböző felfogások alapján kiformálódott változatok jobban megmutatnák a pártonkívüliek törekvéseit, amelyek alapjait alkothatják a reális döntések kialakításának.

Döntés-előkészítő gyakorlatunkban nem használjuk fel kellőképpen a politikatudomány által feltárt ismereteket. Ha csak a korlátozott, köznapi tapasztalat és tudat birtokában tevékenykedünk, akkor nem leszünk képesek a gyorsan változó világ törvényeit felismerő, állandóan megújuló marxizmus—leninizmus szellemében gondolkodni és cselekedni. Így nagy a veszélye annak, hogy nemcsak gondolkodásunkon, de magatartásunkon is a konzervatív vonások válnak úrrá. Ezért fokozottan kell támaszkodnunk a tudományok, a szakmák legkiválóbbjaira. A mai gyakorlatunk az, hogy a tudomány képviselőit jobbára a döntések előkészítésében való részvételre kérjük fel. Ez helyes, ám nem elégséges, hiszen a döntések után is nagy szükség van a gyakorlati tapasztalatok általánosítására, nemegyszer a döntések korrekciójára vagy éppen kiegészítő részdöntések kezdeményezésére. Mindezzel szeretném érzékeltetni, hogy a döntések valóra váltásában is megvan a tudomány sajátságos szerepe a döntések társadalmi hatásainak elemzésében, a jelzések megfogalmazásában.

E gondolat során bárkiben felmerülhet, hogy milyen felelősségük van és lehet a javaslattevőknek, a tanácsadóknak. Példák sokasága bizonyítja, hogy voltak olyan döntést előkészítő szakértői vélemények, amelyek később hibásnak bizonyultak. A nyilvánosság gyengéi miatt e vélemények képviselőit a közvélemény nem ismerhette meg, így a felelősség is elmosódott.

Természetes, hogy a pártdöntések java része nem igényel tudományos mélységű megfontolást, inkább alapos helyi ismeretet, józan mérlegelést. Helytelen lenne azonban ideológiamentes politizálást folytatni a döntések praktikussága jegyében. Már régóta tapasztaljuk, hogy a korábban meghirdetett szocialista elveink és a valóságos folyamatok szembetűnően eltérnek egymástól. A probléma közismert, és a közelítés felé is csak folyamatosan haladhatunk, tudván, hogy az ideológia és a valóság különböző természetű, ezért teljes egybeesést nem várhatunk. A társadalomban vannak kényszerhelyzetek, gyakorlati lépések, amelyeket nem célszerű ideológiai alapon értelmezni.

E kitérő után vizsgáljunk most meg közelebbről egy döntési szakaszt a mai gyakorlat alapján. Kezdjük egy viszonylag egyszerű döntéssel, amikor a végrehajtó bizottság az éves üléstervét fogadja el. A kiválasztott témák jelentős része évente ismétlődő, további része felsőbb pártszerv ajánlása, vagy a pártbizottság elé kerülő anyag előkészítését szolgálja, a fennmaradó rész pedig általában az apparátus egy vagy több tagja által összeállított javaslat, amely ritkán tartalmaz politikai súlypontokat bemutató alternatívát. Évek óta rendszeresen igényeljük a felsőbb pártszervektől a párttagság bevonását a döntések előkészítésébe, de mi a saját lehetőségeinkkel ritkán élünk. Ezért például az igények, javaslatok sokszínűsége nem jelenik meg a munkatervek előkészítésekor sem, amelyek vitákat váltanának ki. A testületi tagok is csak korlátozottan tudnak véleményt kérni az alapszervezeti tagságtól, hiszen a tervezetek rendszerint bizalmas vagy szigorúan bizalmas minősítést kapnak. A párttagság joggal tette szóvá például, hogy a pártvitára kiadott központi anyagokon ott volt a „bizalmas" jelző. Elhatároztuk, hogy helyileg szakítunk ezzel a beidegződéssel, a fölösleges titkolózást abbahagyjuk.

Mai döntési gyakorlatunkat úgy kívánjuk átalakítani, hogy a testületek tényleges döntési fórumok legyenek. Ebben meghatározó szerepe van a tes-

tület első számú vezetőjének. A mai gyakorlatban az ő szerepe jó és rossz irányban egyaránt meghatározó, hiszen a vitában elhangzottak összegzését szinte az „utolsó szó jogán" mondja el. Az összefoglalókban sokszor egybemosódnak az alternatívákat felmutató megállapítások és javaslatok, a különböző álláspontokat egyenként nem bocsátják szavazásra. Ebből pedig világosan kiderülhetne a testületi tagok véleménye az alternatívákról.

A döntések megalapozottságát, a változatokban való gondolkodást erősítheti testületi üléseinken a többlépcsős döntés-előkészítés. Az előterjesztések elkészítését rábízhatnánk két vagy több, a testület által megbízott csoportra. E munkában nagyobb szerepet adhatnánk a testületi tagoknak, akik így képességeiket is jobban megmutathatnák.

Az említett konkrét módszerek mellett legtöbbet szemléletünk változásában kell elérnünk.

E néhány gondolat az alternatívák szerepéről — a teljesség igénye nélkül — is érzékelteti, hogy sok, elemeiben sem jelentéktelen elvi és gyakorlati kérdés megválaszolása vár még ránk. Minden kérdés további teendőket vet fel a pártéletben. Választási lehetőségünk helyileg csak abban lehet, hogy melyik részterületet vizsgáljuk meg először alaposan.

ÓPUSZTASZER

Összeállította:
Koncz János és
Sz. Simon István

A színes képekkel illusztrált tanulmánykötet az Ópusztaszeri Nemzeti Emlékpark és a hozzá kapcsolódó történelmi és társadalmi események történetét, a múltban és a jelenben betöltött szerepét mutatja be. Berecz János, Koncz János, Trogmayer Otto, Pelc László, Zombori István, Juhász Antal, Szücs Árpád, Rakonczay Zoltán, Szabó G. László írásai a honfoglalásról, a földosztásról a pusztaszeri monostorról, pusztaszeri képéről a történetírásban és az irodalomban, a nemzetiemi eseményekről, a második világháború után lezajlott második honfoglalásról, a hagyomány születéséről, az emlékhely néprajzi gyűjteményéről szólnak.

228 oldal 24 oldal képmelléklet

Ára: 120 Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

A szervezeti szabályzat módosítását előkészítő munkabizottság közleménye

A Központi Bizottság tagjaiból és külső szakemberekből munkabizottság alakult a párt szervezeti szabályzatának kidolgozására. Ennek során a bizottság, illetve az erre alakult munkacsoportok az alábbi témák vizsgálatával foglalkoznak:

— a párton belüli választási rendszer módosítása;

— a tömegszervezetekben, tömegmozgalmakban, az egyesületekben és a szövetségekben dolgozó kommunisták feladatai;

— a párton belüli platformok kialakulásával kapcsolatos szabályok, összevetve ezt a demokratikus centralizmus érvényesülésével;

— a párt döntési és ellenőrzési rendszere, munkastílusa, munkamódszere, különös tekintettel az elvi-politikai irányítás fejlesztésének követelményeire;

— a párt szervezeti felépítése, az üzemi, területi elv alkalmazásának kérdései;

— a központi és a területi pártszerv függetlenített apparátusainak feladat- és hatásköre;

— a pártviták elvei, módszerei, különös tekintettel a döntési változatok véleményeztetésének rendjére;

— a munkahelyi és a lakóterületi pártalapszervezetek szerepének, feladatainak, hatáskörének módosítása;

— a párt jellegével, összetételével, a párttagok jogaival, kötelességeivel, a tagfelvétellel, az átigazolás kérdéseivel kapcsolatos munka fejlesztése.

A munkabizottság kéri a pártszervek, pártalapszervezetek és személyileg a párttagok segítségét a témák kidolgozásához olyan formában, hogy akinek valamelyik kérdéshez véleménye, javaslata van, szíveskedjék azt írásban eljuttatni a KB Párt- és Tömegszervezetek Osztályára.

Nagyító alatt a taggyűlés

Kiemelkedő szerepe miatt újra meg újra ráirányul a figyelem a taggyűlések munkájára, a továbbfejlesztés lehetőségeire. Ezért úgy gondoltuk, hogy mélyebben, a szociológia segítségével is megvizsgáljuk a kérdés összetevőit. Kérdőíves módszert alkalmazva 515 főt vontunk be a felmérésbe. Emellett mintegy 150 alapszervezet képviselőjével folytattunk csoportos beszélgetést.

Milyennek képzeli a taggyűlést? Százan nem válaszoltak a feltett kérdésre. Fele ennyien úgy vélekedtek, hogy maradjon olyan a taggyűlés, amilyen eddig volt. Mindezek ellenére megszívlelendő, gazdag mozgalmi tapasztalatot sugárzó elképzelések, javaslatok születtek. Példaként néhány ezek közül:

„Olyan emberek gyülekezetének képzelem taggyűléseinket, ahová szívesen megyünk beszélgetni, dönteni valamiben. Ahol érdeklődést keltő témák kerülnek megtárgyalásra nyílt, alkotó légkörben."

„A taggyűlés jóízű, baráti beszélgetés legyen, ahol helye van a bírálatnak, az őszinteségnek, de a tévedésnek és egymás kiigazításának is."

„Az a jó taggyűlés, ahol az alapszervezet minden tagja érzi, hogy szívesen látják, hallgatják. Ahol olyan kérdésekről esik szó, amelyek valóban érdeklik és foglalkoztatják a megjelenteket. A véleménynyilvánítást pedig mindenki kötelességének, s nem kegyes jognak érzi."

„Az emberi kapcsolatok fóruma is legyen a taggyűlés, ahol figyelmesek, türelmesek, tapintatosak a párttagok, s érdeklődnek egymás egyéni gondjai iránt is."

Idézhetném tovább a szinte kifogyhatatlannak tűnő véleményeket, óhajokat, javaslatokat, az arra intő észrevételeket is, hogy csak akkor legyen taggyűlés, ha az valóban indokolt, csak olyan témák kerüljenek terítékre, amelyek valóban fontosak, és a döntéseknek legyen tétjük. Lehetőleg mindenki merje elmondani bármiről a véleményét, megfogalmazni kételyét, aggályát, problémáit. Fontos, hogy a párttag több információ birtokában legyen a taggyűlés után, mint előtte. Közvetlen, nyílt eszmecserében alakítsa ki a másutt — a pártonkívüli környezetben, az ifjúsági és egyéb szervezetben — is jól képviselhető állásfoglalást. Ott érzik jól magukat a párttagok, ahol nem a burkolt, általános elmarasztalásokban, a célozgatásokban élik ki magukat egyesek, hanem segítőek, személyekhez is szólnak a kritikai megjegyzések, és minden párttag ténylegesen egyenlő, nem érződik a

hivatali szellem, a vezető—beosztott viszony.

Mivel foglalkozzon a taggyűlés? — Erre a kérdésre is sok ésszerű javaslat fogalmazódott meg. Elsősorban az, hogy a taggyűlésen — minden ellenkező óhajnak, kívánságnak, illúziónak ellenállva — csak olyan kérdést tartanak elképzelhetőnek napirendi pontként, amely a tagságot érdekli, foglalkoztatja, amiben érdekeltek. Semmi olyasmit nem tartanak viszont célszerűnek napirendre tűzni — mégoly erőteljes felsőbb szorgalmazásra sem —, ami nem kapcsolódik az érdemi pártmunkához. Általában senki nem zárkózik el a felsőbb szervek ajánlásainak megtárgyalásától, de két dolgot szinte mindenki különösen kihangsúlyoz ezzel összefüggésben: legyen tervszerűbb, átgondoltabb, rendszerezettebb, s főleg kevesebb a felülről kötelezően előírt téma. Ugyanakkor tiszteletben tartják a felsőbb határozatok fegyelmezett vállalását, azok lebontását helyi feladatokra, de igényt tartanak arra, hogy a határozatok előkészítésében sokkal inkább „alulról építkezzenek", kérjék ki a végrehajtásban érintett alapszervezetek véleményét. Csakis így képzelhető el ugyanis, hogy a felsőbb határozatokból helyi megbízatások legyenek, amelyeket következetesen, céltudatosan végrehajtanak. Senki sem tart indokoltnak taggyűlést összehívni csupán azért, hogy ott „közzétegyenek" egy határozatot, hiszen ez más módon is megtörténhet. A taggyűlési téma legyen mindig közérdekű, politikai jelentőségű, aminek a megtárgyalásában az alapszervezeti kollektíva és a tagok ténylegesen érintettek.

További józan javaslatok is megfogalmazódtak a taggyűlési napirendi pontok megválasztásával kapcsolatban. Ilyenek: ne erőltessék a sok témát; legfeljebb két napirendi pontot tervezzenek egy-egy taggyűlésre. Ne csak gazdasági, hanem politikai, ideológiai és egyéb természetű kérdések is gyakrabban szerepeljenek a megbeszéléseken. Legyen elképzelhető, sőt szorgalmazandó gyakorlat a napirend nélküli, a tagságot adott időszakban, helyzetben közvetlenül érintő, aktuális kérdésekről közvetlenül vitatkozó taggyűlés. Jogos tagsági igénynek tűnik, hogy egy-egy napirend tárgyalásánál szűkebb körű, de markánsabb legyen a helyzetelemzés, nagyobb figyelmet fordítsanak a jövő formálását közvetlenebbül szolgáló tennivalókra az irányító pártszervek. Ne maradjon el az elismerés, indokolt esetekben a felelősség felvetése, vagy éppen a korábbi döntés végrehajtásának számonkérése sem.

A taggyűlési témákkal kapcsolatos javaslatok hosszú sorából feltétlenül említést érdemel még az a tanács, hogy soha ne akarják megkerülni a mégoly kellemetlen, kényes kérdéseket sem, hiszen ezzel senkinek sem használnak. Rendszeresebben és megbízhatóbban teljesítsék a taggyűlés tájékoztató — s egyben tájékozódó — funkcióját, ne csak a központi, hanem a helyi kérdésekben is. Teremtsenek mindig, mindenütt lehetőséget az időszerű — akár csak néhány párttagot foglalkoztató — problémák, gondok kötetlen felvetésére, megbeszélésére, indokolt esetben az illetékesekhez való továbbítására.

Sok-sok javaslat szorgalmaz programot, rendezvényeket az alapszervezet kommunista kollektívájának erősítésére, a kulturális, sport-, szórakozási, szabadidős lehetőségek hasznosítására, és más gazdag hagyományok fölelevenítésére.

Az előterjesztéseknek és azok előkészítésének folyamatához is sok, hasznos megjegyzésük, javaslatuk van a megkérdezetteknek. Különösen kiemelik a következőt: „Velős, lényeg-

látó, láttató, sok-sok előzetes információra alapozott, közérthető előterjesztések kerüljenek a tagság elé." Sokan hangsúlyozzák, hogy ne a már teljesen kiérlelt — időnként már el is döntött — dolgok szerepeljenek a taggyűlésen. „A gépeken, a munkapadoknál dolgozó emberek gondolatait tükrözzék az előterjesztések, és ne a brosúrák szépen fésült mondatait olvassák fel." Szükségesnek látják, hogy az előterjesztő saját véleménye is derüljön ki közérthető, világos „tálalásban". A rövid, tömör előterjesztések s a pezsgő viták vonzóak a párttagok számára. Szeretik a pontosan, tisztán, félreérthetetlenül használt fogalmakat, de nem kedvelik a szokványos zsargonokat, frázisokat.

Alternatív határozati javaslatokat vár a taggyűlés, s jó ha ezeket legalább főbb összefüggéseiben előre megismerheti a tagság. Pártcsoportmegbeszélésen vagy egyéb fórumon elvárják az alternatívák előzetes bemutatását, jellemzését, a várható előnyök, hátrányok, következmények jelzését, időbeli mérlegelését. A taggyűlések tervszerű, komoly, megfontolt, de nem „túltárgyalt" előkészítését sürgetik. Igen nagy szerepet szánnak e folyamatban a pártcsoportoknak, a környezet pártonkívüli dolgozóival szervezett tanácskozásnak is. Javasolják, hogy egy-egy téma taggyűlési tárgyalásához hívják meg az adott terület legbefolyásosabb párton kívüli dolgozóit. Rendkívül jónak tartanák, ha egy adott témában egyszerre több előterjesztés kerülne taggyűlési vitára, ha a pártvezetőség mellett például a szakszervezet s egyéb társadalmi szervezet és a munkahelyi vezetés képviselete is vitára bocsátaná elképzeléseit, saját körben kialakult álláspontját. „Egyszerű" párttag, azaz bárki az alapszervezetből lehessen napirendi előterjesztő — tartják egyre többen természetesnek. Megvalósítható javaslatnak tűnik — az egyébként eddig is több helyen érvényesített gyakorlat —, hogy jelentősebb napirendi pont kapcsán előzetesen kapjanak kézhez határozati javaslatot a párttagok.

Mint a véleményekből is kitűnik, a taggyűlések megtartása, levezetése nem elhanyagolható része e politikai munkafolyamatnak. Az egyik legjellemzőbb igény ezzel kapcsolatban, hogy az elnöki asztal kerüljön minél közelebb a tagsághoz! Elnökséget legfeljebb ünnepi alkalmakkor tartanak indokoltnak, és csak minél kevesebb formaságot, felesleget és mechanikus szavazgatást éreznek elviselhetőnek. Leginkább a kötetlen kerekasztal-vitaformát kedvelik, amelybe saját igénye szerint mindenki akár többször is bekapcsolódhat az eszmecserébe.

Igénylik, hogy előrevivő, mérhető hatású legyen a taggyűlés. Adjon személyekre szóló, pontos, végrehajtható feladatokat, megbízásokat. Ha lehet, akkor az érdemi kérdésekben a taggyűlésen — s ne utána — szülessenek részdöntések. A taggyűlés minden hasznos jelzését továbbítsák az illetékesekhez. Ne ejtsék el véglegesen a taggyűlés kisebbségi véleményeit sem. A taggyűlés által is érvényesüljön a kollektív vezetés az alapszervezetben. A párt- és a gazdasági vezetők többet tegyenek a demokratikus viszonyok megteremtéséért, bírják el, sőt igényeljék a kritikát, az ellenvéleményt, az alkotó vitát. Úgy vélem, a helyzetelemzés, az újszerű módszerek alkalmazásának az igénye segíteni fog bennünket abban, hogy a mozgalmi jelleg az alapszervezetekben jobban kidomborodjék. Meggyőződésem, hogy a párt egészének megújulásában meghatározó jelentőségű az alapszervezetek politizáló kedvének, munkamódszerének a felfrissítése, megváltoztatása.

Dézsi Mátyás
a Vas megyei oktatási igazgatóság tanszékvezetője

Környezetvédelem és helyi politika

Százhalombatta adottságai miatt környezetvédelmi szempontból fokozott terhelésnek van kitéve. Már az is figyelemre méltó, hogy a kis terület és a nagy beépítettség miatt a népsűrűség majdnem hatszorosa az országos átlagnak. Ismeretes, hogy hazánk iparának 45 százaléka a fővárosban és agglomerációs övezetében összpontosul, az viszont kevésbé köztudott, hogy ezen belül Pest megye ipari állóeszközeinek közel fele Százhalombattán koncentrálódik. Ezek egy részének műszaki színvonala az 1960-as évek technikai fejlettségét tükrözi, s az akkori környezetvédelmi igényeknek meg is felelt. Ma azonban a helyi, de a fővárosi ipari üzemek is erősen szennyezik szűkebb környezetünket. Mindezek mellett kisebb súlyú problémának látszik, pedig esetenként komoly gondot okoz a háztartási és kommunális szemét korszerű kezelésének megoldatlansága, valamint a helyi és az átmenő közúti közlekedés, a légi forgalom környezetterhelése.

A XIII. kongresszus után készült helyi feladatterv pártbizottsági vitája során vált nyilvánvalóvá: szükség van a környezetvédelem helyzetének politikai elemzésére. Természetesen mindannyiunk előtt világos volt, hogy ez gondos szakmai megalapozást igényel. Ebben nagy segítséget jelentett az a folyamatban levő vizsgálat, amelyet a növekvő számú légúti megbetegedések nyomán indított el a nyolcvanas évek elején a városi pártbizottság és tanács kérésére az Egészségügyi Minisztérium. Az Országos Közegészségügyi Intézet és a Pest megyei Köjál által végzett méréseket kérésünkre felgyorsították, majd az érdeklődést figyelembe véve kezdeményeztük a helyi és a külső szakemberek időszakos konzultálását. Ezzel párhuzamosan felkértük az MTESZ városi intézőbizottságát, hogy a tagcsoportok útján kérje ki a helyi szakemberek véleményét, s gyűjtse össze a korszerűsítéssel kapcsolatos javaslataikat. Végül a pártbizottsági ülés előtti hetekben az Országos Pedagógiai Intézet és a Barátság Művelődési Központ és Könyvtár olyan előadás-sorozatot szervezett, ahol — első alkalomként — bárki kérdezhetett, vitatkozhatott e témáról a helyi illetékes gazdasági vezetőkkel is.

Talán már az eddigiekből is kiderült, hogy több év politikai munkája és szakmai elemzése állt mögöttünk, amikor 1987 végén pártbizottsági ülés vitatta meg a helyi környezetvédelem helyzetét. A párt-végrehajtóbizottság állásfoglalás-tervezetéhez fűzött szóbeli kiegészítés elsősorban a helyi közgondolkodás rétegződését mutatta be. A gondolkodás sokszínűségét a mi esetünkben a város szerkezete is magyarázza. Százhalombatta térsége ugyan évezredek óta lakott hely, de a város mai léte a hatvanas évek elején megindult iparosítás eredménye. Az aktív keresők egyharmada a kőolajat feldolgozó, illetve a villamos energiát fejlesztő nagyvállalatoknál dolgozik. Ha az ezekkel szoros termelési, szolgáltatá-

si kapcsolatban lévő gazdasági egységeknél dolgozókat, valamint a házastársakat is figyelembe vesszük, akkor az érdekeltség az aktív keresők mintegy kétharmadára kiterjed. Ezt tudva nem meglepő, hogy a magánbeszélgetések mellett a városi pártbizottság és tanács testületi üléseit, fórumait is mind többen ostromolták környezetvédelmi ügyekben, néha olyan benyomást keltve, mintha csak ezek a szervek tehetnének valamit a gondok megoldásáért.

A közgondolkodás jellemzésénél bemutattuk, hogy milyen kérdésekben jutottunk már egyetértésre, de vázoltuk az eltérő, olykor szélsőséges nézeteket is. Feltártuk, hogy nem kevesen gondolják azt: egy ilyen ipari városban a technika mai fejlettségi szintjén elkerülhetetlen a környezetszennyezés, aki ideköltözik — mondják —, vessen számot a település előnyeivel és hátrányaival. Mások — és ebben szerepe van az eddigi szegényes informáltságnak is — ellentétes irányban jutottak túlzó következtetésekre. Úgy vélik, hogy városunk a legszennyezettebb levegőjű település az országban, s ebből kiindulva drámai hevülettel sürgettek lépéseket. Mint minden más lényeges kérdésben, a viták során itt is tapasztalható volt a „más" felelősségére való hivatkozás. Így az iparban dolgozók sokszor főként a lakókörnyezet állapotát bírálták, de az is gyakran előfordul, hogy a Dunai Kőolajipari Vállalatnál dolgozók a Dunamenti Hőerőműben látják a fő szennyező forrást, és fordítva ugyanez a helyzet. Elvétve vannak olyanok is, akik mindenfajta újabb beruházás ellenzésével lényegében a technikai fejlődést szeretnék megállítani. Nem számolnak azzal, hogy így évek alatt ipari rezervátummá válnának a vállalatok, s megrendülne a település gazdasági alapja. Mások viszont túlzott megelégedettséggel tekintenek a mai helyzetre, s az árnyoldalakat lebecsülve értékelik az ipar helyi szerepét.

Mi a valóságos helyzet? A városi tanács elnökhelyettesének jelentése reális, de nem lezárt elemzéssel válaszolt erre a kérdésre. Világossá vált: az elmúlt évek vállalati törekvései több területen érdemi eredményeket hoztak, az ipari eredetű szennyeződések növekedése megállt, egyes komponenseké pedig már csökkent is. Jelenleg is folyamatban vannak olyan technológiai módosítások, amelyek mérséklik a környezetszennyezést. Összességében azonban szemléleti és anyagi okok miatt az elért eredmény kisebb a lehetségesnél. A levegő minőségét többfajta — többnyire a megengedett határértékhez közeli koncentrációban jelenlévő — anyag rontja. Nyugtalanító az aromás szénhidrogéneknek időnként a megengedett szintet meghaladó értéke. Ez utóbbi forrását tekintve még vita van a szakemberek között. A víz- és talajszennyezés komoly gondot okoz a Dunai Kőolajipari Vállalatnál. Jelentős figyelmeztetésként könyvelhetjük el a Benta pataknál és a halgazdaságnál észlelt mérgezéseket, amelyekkel kapcsolatban még ma sem zárult le a felelősség megállapítása.

A város kommunális szennyvizének kezelésében nagy előrelépés volt a biológiai tisztító megépítése, így a szennyvíz már tisztítva kerül a Dunába. A településnek és környezetének rendje, tisztasága azonban valóban egyenetlen színvonalú.

A környezetszennyezésnek az egészségre káros hatásaival foglalkozó vizsgálatok még nem fejeződtek be, az eddigi eredmények nem tesznek lehetővé átfogó, megalapozott következtetéseket. A részeredmények alapján azonban valószínűsíthető az összefüggés a szaporodó allergiás, légúti megbetegedések és a levegő időnkénti szennyezettsége között. Ezt

a gyerekek körében folytatott vizsgálatok is alátámasztják.

A pártbizottsági vita több ponton módosította az állásfoglalás-tervezetet. Az ebben szereplő elhatározásnak megfelelően — munkánk során már nem először — a jelentést, a szóbeli kiegészítéseket, a hozzászólásokat és az állásfoglalást tartalmazó füzetet adtunk ki, 1000 példányban. Már erre alapozva tartottuk meg azt az aktívaértekezletet, ahol 150 érdeklődő jelenlétében a cselekvés került a középpontba. Itt hangzott el egy helyi egészségmegőrző alapítvány létrehozására irányuló javaslat, amely elsősorban a légúti betegségben szenvedő gyermekek gyógyüdültetéséhez, valamint a lakossági szűrések kiterjesztéséhez nyújthat anyagi fedezetet.

A helyzetfelméréssel és a feladatkereséssel párhuzamosan tovább erősödött az ipari üzemek tenni akarása. Több környezetterhelést csökkentő beruházásra kértek támogatást az Országos Környezetvédelmi Alaptól. Ugyanakkor pártbizottságunk is érthetetlennek tartja, hogy egy olyan ipari alágazat, mint a kőolajipar, amely évente több mint 60 milliárd forintot fizet be különböző címeken a költségvetésbe, ne jusson elegendő forráshoz a környezetszennyezés megszüntetésére.

A vállalatok az anyagi eszközök szűkössége ellenére fokozott követelményeket támasztanak a környezetvédelmi ügyekben. Egyre elfogadottabbá válik az az álláspont, amely szerint a mérnöki etikához hozzátartozik, hogy ne szennyezzük a környezetünket. Folyamatban van a városi tanács intézkedési tervének kidolgozása, formálódik az oktatás és az egészségmegőrzés cselekvési programja.

A politikai munkában is sok tapasztalat gyűlt össze. Most is kitűnt, milyen sokféle megközelítésben kell egy adott kérdéssel foglalkozni, hogy többet tegyünk egy napirendi pont pusztán rutinszerű megtárgyalásánál. A pártbizottság elmarasztalta önmagát, amiért az iparosítás megkezdése után csak 25 évvel jutott el ebben a témakörben az átfogó helyzetértékelésig. Megerősödött bennünk az önálló politizálás igénye, a felismerés: végleg le kell szoknunk arról, hogy csak akkor foglalkozzunk valamivel, ha „fentről" szólnak. Már egy probléma niprendre tűzéséhez, de főként az érdemi döntéshez tömegbázisra van szükség. Ez alapozza meg, hogy az említett kérdésekben végül is közmegegyezésre jussunk, vitába szállva és leküzdve az egyoldalú, túlzó nézeteket, kialakítva a helytálló felfogást.

Nem hisszük, hogy hibátlan volt a döntéshez vezető folyamat, s az is naivitás volna, ha azt gondolnánk, hogy most már minden másképpen lesz. A megindult pozitív folyamat felgyorsulására számítunk, arra, hogy a jövőben sokkal többen és tudatosabban tesznek majd ezért az ügyért. Az ipar néhány képviselője többször valószínűleg kellemetlennek érezte, hogy mennyire intenzíven foglalkozunk e témával. De tapasztalataink szerint fokról fokra erősödött bennük a felismerés, hogy a politikai ösztönzés mellett védelmet is kapnak, amikor leszögezzük, hogy a felhalmozódott problémákat csak fokozatosan lehet megoldani, s ez nem valósulhat meg csupán vállalati eszközökkel.

Az egyik legfontosabb eredmény, hogy a környezetvédelmet szolgáló cselekvéshez a korábbinál nagyobb mértékű tömegtámogatásra számíthatunk. Az eddigi folyamat nagyon fontos volt, de a politika számára a neheze most következik: az elvi-politikai irányítás keretei között maradva segíteni, ösztönözni az elgondolások megvalósulását.

Zimányi László
a százhalombattai városi pártbizottság első titkára

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS ASPIRANTÚRÁRA

AZ SZKP KB MELLETT MŰKÖDŐ TÁRSADALOMTUDOMÁNYI AKADÉMIÁN AZ 1990–1991-ES TANÉVRE

Az MSZMP Központi Bizottságának Agitációs és Propaganda Bizottsága pályázatot hirdet a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága mellett működő Társadalomtudományi Akadémián aspirantúra elvégzésére a filozófia és esztétika, a politikai gazdaságtan, a nemzetközi munkásmozgalom, a pártépítés és a szocialista államelmélet témaköreiben.

Pályázni lehet általános elméleti, ideológiai jellegű és nemzetközi vonatkozású témákkal, különös tekintettel a munkásmozgalom, a pártmunka és a szocializmus gazdasági-társadalmi fejlődésének legfontosabb elméleti-gyakorlati kérdéseire. A témaválasztáshoz az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete (Budapest VI., Benczúr u. 33.) segítséget biztosít.

A tanulmányi idő 3 év. Az aspiráns ösztöndíjban, családja az előírásoknak megfelelő juttatásban részesül.

Pályázhat minden olyan 40 évesnél nem idősebb párttag, aki

- egyetemet, főiskolát végzett;
- jelentős mozgalmi tapasztalattal és a tudományos munka végzéséhez megfelelő készséggel és alapokkal rendelkezik;
- tudományos és ideológiai szempontból aktuális témán kíván dolgozni;
- legalább középfokú orosznyelv-tudással rendelkezik.

Elsősorban ideológiai, kulturális területen dolgozó pártmunkások, a marxista tanszékek tapasztalt oktatói, a központi hírközlő szervek (sajtó, rádió, televízió) elméleti, gazdaságpolitikai, kulturális rovatának vezető munkatársai pályázatát várjuk.

A jelentkezéshez mellékelni kell:

- részletes életrajzot;
- az iskolai végzettség igazolását;
- minősítést az eddigi munkáról;
- a választott téma vázlatát;
- az eddigi publikációk rövid ismertetését.

A pályázatot – az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetével történt előzetes konzultáció alapján – 1989. január 15-ig lehet benyújtani a budapesti, illetőleg a megyei pártbizottságokhoz. A pályázatokat – felvételi vizsga alapján – a Központi Bizottság illetékes szerve bírálja el, és a döntésről a pályázókat értesíti.

Budapest, 1988.

MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA
AGITÁCIÓS ÉS PROPAGANDA
BIZOTTSÁG

Fontosabb cikkek jegyzéke

1988. JÚNIUS 11-TŐL AUGUSZTUS 10-IG

PÁRT- ÉS MOZGALMI ÉLET

NÉPSZABADSÁG — Politikai gyűlés a két munkáspárt egyesülésének évfordulója alkalmából (VI. 11); Beszélgetés Szűcs Erikával, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei pb titkárával (VI. 17.); Beszélgetés Lukács Jánossal, az MSZMP KB titkárával (VII. 8.); Szigethy András: Érdekek — szakszervezetek — társadalom (VII. 9.); Vita a SZOT ülésén a megújulásról (VII. 9.); Beszélgetés Karvalits Ferenccel, a Zala megyei pb első titkárával (VII. 11.); Beszélgetés Szabó Miklóssal, a Bács-Kiskun megyei pb első titkárával (VII. 25.); Terényi Éva: Jegyzetek a Vas megyei pártbizottság üléséről (VIII. 3.); Beszélgetés Nagy Sándorral, a SZOT főtitkárával (VIII. 5.).
NÉPSZAVA — A SZOT elnökségének ülése (VI. 14.); A Szakszervezetek Országos Tanácsának ülése (VI. 22.); Megalakult a Tudományos Dolgozók Szakszervezete (VI. 27.); Szalay Ferenc: Mi lesz a javaslatok sorsa? (VI. 29.); Nógrádi Tóth Erzsébet: Még az idén megalakulhat a közművelődés dolgozóinak szakszervezete (VII. 8.); A Szakszervezetek Országos Tanácsának ülése (VII. 9.).

BELPOLITIKA

NÉPSZABADSÁG — S. Boda András: Nemzetiség és törvény (VI. 11.); Grósz Károly az építőművészek szövetségében (VI. 15.); Megalakult a Tanácsi Kollégium (VI. 16.); Beszélgetés Barabás Miklóssal, az OBT főtitkárával (VI. 20.); Berecz János tv-nyilatkozata az MSZMP KB üléséről (VI. 24.); Közlemény az MSZMP KB 1988. VI. 23-i üléséről (VI. 25.); Interjú Berecz Jánossal az MSZMP KB június 23-i döntéseiről (VI. 25.); Az Országgyűlés nyári ülésszaka (VI. 30., VII. 1., 2.); A HNF Országos Tanácsának ülése (VII. 5.); Előterjesztések az MSZMP KB ülésére (Ismertetés, VII. 9.); Interjú Nyers Rezsővel (VII. 9.); Szabó László: A tanácsok szabadsága (VII. 13.); Beszámoló a Központi Bizottság üléséről (VII. 14., 15.); Interjú Grósz Károllyal, az MSZMP főtitkárával (VII. 16.); Janza Károly: A hadsereg is gazdálkodik (VII. 19.); Frey Mária: Együtt élni a munkanélküliséggel (VII. 21.); Kerekasztal a szakmunkásképzésről és az átképzésről (VII. 23.); Tóth Imre: Társadalmi összefogás a korrupció ellen (VII. 28.); Nyitrai Ferencné: A statisztika nyilvánossága (VIII. 2.); Nemzetiségi törvény készül (VIII. 3.); Interjú Horváth István belügyminiszterrel (VIII. 6.).
NÉPSZAVA — Peredi Ágnes: Beszélgetés az országgyűlési munkáról (VI. 21.); Csernai Attila: Az elhúzódó eljárások jogbizonytalanságot okoznak (VI. 24.); Szalay Ferenc: A szociálpolitika és a stabilizáció (VII. 2.); Iván Géza: Gondolatok a szocialista pluralizmusról (VII. 12.); Szabó Iréne: Szociális biztonság és az öregség (VII. 12.)
MAGYAR HÍRLAP — A Munkásőrség kétnapos tanácskozása (VI. 13.); Szentkirályi András: Milyen legyen az új tanácstörvény? (VI. 14.); Interjú Nyers Rezsővel (VI. 18.); Franka Tibor: Egyházi törvény készül (VII. 13.); Soltész István: A választási rendszer továbbfejlesztéséről (VII. 15.); Illés István: Csökkenthetők-e a honvédelmi kiadások? (VII. 27.); Medgyessy Péter a kormány és a SZOT vitájáról (VII. 29.); Korom Mihály nyilatkozata az Országgyűlés ügyrendjének korszerűsítéséről (VII. 30.); Illés István: Alternatív katonai szolgálat (VIII. 8.).
MAGYAR NEMZET — Rácz Judit: Tartós munkanélküliségre kell berendezkednünk (VI. 11.); Levendel László: Az alkoholpolitika humanizálása (VII. 2.); Császár Nagy László: Az egyesülés joga fordulatot hozhat a társadalomban (VI. 16.); Kurucz Béla: Az egyházak szerepéről (VI. 18.).

GAZDASÁGI KÉRDÉSEK

NÉPSZABADSÁG — Kerekasztal a vállalkozói mozgástérről (VI. 11.); Interjú Tatai Ilonával, a Taurus vezérigazgatójával (VII. 2.); Eddigi hitelfelvételeink (VII. 2.); Falus Gábor: Szénnel vagy szén nélkül (VII. 7.); Tanács István: Tűnődések a kiskőrösi tüntetésről (VII. 12.); Gál Zsuzsa: Változatok (VII. 16.); Antal Anikó: Válságban a húzóágazat? (VII. 16.); Bossányi Katalin: Gazdasági ígéretek és bizalom (Beszélgetés Medgyessy Péterrel, VII. 29.); Zsarnóczai Sándor: Szövetkezetek és részvénytársaságok (VIII. 4.); A szocialista piacgazdaság megteremtése (Beszélgetés Antal Lászlóval, VIII. 6.).
NÉPSZAVA — Osváth Sarolta: A vállalkozási nyereségadó és a társasági törvény (VII. 15.); Szalay Antal: Kinek a teljesítménye hiányzik? (VII. 30.); Czauner Péter: Mire költötték a Világbank hiteleit? (VIII. 1.); Gál Róbert: A munkaerőpiachoz igazodó szakképzésre van szükség (VIII. 3.).
MAGYAR HÍRLAP — Kocsi Ilona: A szövetkezetek és a társasági törvény (VI. 13.); Matkó István: Szükség van a szénbányászatra, de nem mindenáron (VI. 16.); Grósz Károly beszéde a Financial Times jubileumi konferenciáján (VI. 22.); Matkó István: A társasági törvényre várva (VI. 24.); Kocsi Ilona: Készül a szocialista piacgazdaság programja (VII. 6.); Interjú Kupa Mihállyal a költségvetési reformról (VII. 8.); Érsek M. Zoltán: Kihasználatlan kapacitások az iparban (VII. 16.); Kocsi Ilona: A társasági törvény és a szocialista tulajdon (VII. 18.).
MAGYAR NEMZET — Pécsi Kálmán: A gazdálkodás új modelljének kidolgozása nem halasztható tovább (VI. 14.); Medgyessy Péter a gazdaságpolitikáról, a szükséges fordulatról és a személyes felelősségről (VI. 18.); Szendrei Lőrinc: A csődtörvény csődje (VI. 25.); Héthy Lajos: A bérreform a reform mostohagyermeke (VI. 28.); Berend T. Iván: A fordulat halaszthatatlan (VII. 16.); Zsubori Ervin: Ki veszi meg a magyar gazdaságot? (VII. 21.); Komor Vilma: Nyugdíjról — nyugtalanul (VIII. 6.).

ELMÉLETI KÉRDÉSEK

NÉPSZABADSÁG — Szántó Miklós: Ideológiai sokféleség és hegemónia (VI. 21.); Szamuely László: A NEP-ről — mai szemmel (VI. 25.); Samu Mihály: Jog és erkölcs (VII. 5.); Pach Zsigmond Pál: A NEP-ről történészszemmel (VII. 9.); Osman Péter: A szellemi vagyon (VII. 19.); Juhász Gyula: Illúziók és realitások (VII. 23.); Tomka Miklós: Vallásosság Magyarországon (VIII. 2.); Héthy Lajos: Gazdasági kibontakozás társadalmi konfliktusokkal (VIII. 6.).
TÁRSADALMI SZEMLE — Szentes Tamás: Lesz-e új modellje a létező szocializmusnak (1988/7.).

NEMZETKÖZI KÉRDÉSEK

NÉPSZABADSÁG — Aláírták a KGST és az EGK kapcsolatlétesítő nyilatkozatát (VI. 27.); Az SZKP országos értekezlete (VI. 28., 29., 30., VII. 1., 2.); Ceausescu a magyar—román viszonyról (VI. 30.); Magyar állásfoglalás kolozsvári főkonzulátusunk bezárásáról (VII. 1.); Laczik Zoltán: Az EGK-val kötött megállapodásunk (VII. 1.); Román párthatározat a kétoldalú viszonyról (VII. 2.); Seres Attila: A Közös Piac csúcsértekezlete (VII. 2.); Grósz Károly Moszkvában (VII. 5., 6.); Az SZKP értekezletének reformtervei (VII. 5.); A KGST 44. ülésszaka Prágában (VII. 7., 8.); Az SZKP értekezletének határozatai (VII. 6.); Horváth Tamás: Kommunista pártok Nyugat-Európában (VII. 12.); Gál Zsuzsa: A KGST-tudósító jegyzetfüzetéből (VII. 13.); A VSZ PTT ülése Varsóban (VII. 16., 18.); Grósz Károly látogatása az USA-ban (VII. 20—29.); Magyar gazdasági küldöttség Izraelben (VII. 28.); Grósz Károly Kanadában (VII. 29., 30.); Az SZKP KB határozatai a párt- és az állami élet demokratizálásáról (VIII. 1.); Grósz Károly és a küldöttség tagjai az észak-amerikai útról (VIII. 4.).
MAGYAR HÍRLAP — Kótai Géza: Magyar megújulás és magyar külpolitika (VI. 16.); Gyapay Dénes: Olaszország és az F—16-osok (VI. 23.); Franka Tibor: A magyar—román levélváltás háttere (VI. 25.).

Ára: 7,50 forint

INDEX: 25699

Megjelent!

Alceste Santini

Ezeréves az orosz egyház

Beszélgetések Pimennel, minden oroszok pátriárkájával

192 oldal Ára: 62 Ft

Gergely Jenő

Eucharisztikus világkongresszus Budapesten, 1938

(Népszerű Történelem sorozat)

200 oldal+32 oldal képmelléklet Ára: 65 Ft

Ruffy Péter

Magyar ereklyék, magyar jelképek

176 oldal+16 oldal képmelléklet Ára: 60 Ft

Nina Langlet

A svéd mentőakció, 1944

184 oldal+24 oldal képmelléklet Ára: 65 Ft

Christiane Barckhausen

Nővéreink

264 oldal Ára: 50 Ft

Kertész István

Héraklész unokái

A makedónok története Nagy Sándorig

(Szivárvány sorozat)

280 oldal, szövegközti képekkel Ára: 60 Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ